

*Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education*

PRAVOSUĐE I SUD JAVNOSTI

Podgorica, 2013.

**PRAVOSUĐE
I SUD JAVNOSTI**

Pravosuđe i sud javnosti

Izdavač:
Centar za građansko obrazovanje (CGO)

Za izdavača:
Daliborka Uljarević

Biblioteka
Aktivno građanstvo

Priredili:
Ana Vujošević
Boris Marić
Daliborka Uljarević
Damir Nikočević
Snežana Kaluđerović
Tamara Milaš

Dizajn i produkcija:
Centar za građansko obrazovanje

Ilustracije:
Dragana Koprivica

Lektura i korektura:
Centar za građansko obrazovanje

Štampa
Studio MOUSE - Podgorica

Tiraž
500 primjeraka

ISBN 978-86-85591-27-3
COBISS.CG-ID 23345424

Publikacija "Pravosuđe i sud javnosti", nastala je u okviru projekta "Praćenje slučajeva korupcije u Crnoj Gori" koji je podržalo Ministarstvo evropskih poslova i međunarodne saradnje Kraljevine Holandije, preko Ambasade Kraljevine Holandije. Nalazi i stavovi iznijeti u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno stavove Ministarstva evropskih poslova i međunarodne saradnje Kraljevine Holandije.

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Kingdom of the Netherlands

Sadržaj

Predgovor	7
Uvodna razmatranja	11
Zakonodavno-institucionalni okvir	17
• Opšte napomene	18
• Zakonodavni okvir	21
• Institucionalni okvir	46
Slučajevi iz prakse	61
• Opšte napomene	62
• Presuđeni slučajevi	63
• Slučaj „Zavala“ - od medijske do sudske presude	88
Mediji o slučajevima korupcije	94
• Opšte napomene	95
• Medijsko izvještavanje o pojedinim slučajevima sa elementima krivičnog djela korupcije ili indicijama o postojanju koruptivnih radnji	97
• Izvještavanje medija o slučajevima bez sudskog epiloga ...	108
• Zaključna razmatranja	110
Komunikacija sa pravosudnim organima	113
Preporuke	123

Predgovor

Odnos pravosuđa i javnosti u Crnoj Gori je ogledalo suštine demokratskih procesa i kapaciteta crnogorskog društva, posebno u dijelu borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala.

Upravo u unaprijeđenju tog odnosa i u doprinosu smanjenju nivoa korupcije u Crnoj Gori kroz njeno efikasno procesuiranje značajno može pomoći komunikacija i saradnja pravosudnih organa i organizacija civilnog društva. Stoga je Centar za građansko obrazovanje (CGO), uvažavajući i sve dosadašnje napore praćenja suđenja, cijenio da je posebno bitno osvrnuti se na procesuiranje slučajeva korupcije, kako kroz postojeći zakonodavni okvir i mogućnosti institucija sistema, tako i kroz obradu ovakvih slučajeva ili indicija o takvim slučajevima u medijima, u uvjerenju da kroz jednu procjenu situacije može biti koristan korektiv i partner svim stranama, a sve u cilju borbe protiv korupcije, kao jedne od najvećih prepreka uspostavljanju vladavine prava, razvoju crnogorskog društva i usvajanju najboljih evropskih standarda i praksi.

Centar za građansko obrazovanje (CGO) je pokušao, praktično iz pozicije građanina/ke, da provjeri dostupnost i otvorenost pravosudnih institucija, da isprati tok pojedinih sudskih postupaka tokom ročišta gdje smo se mogli, između ostalog, uvjeriti da ne postoje adekvatni prostorni i tehnički kapaciteti za prijem opšte javnosti, kao i da uporedi sa tim sliku koju isti

građanin/ka dobija iz medija o tim ili postupcima sa sličnim krivičnim djelima.

Kao i sve ostale grane vlasti i pravosuđe se mora razvijati u pravcu otvaranja prema javnosti. Ovo je mnogo lakše konstatovati nego sprovesti, jer pravosudni sistem Crne Gore i dalje opterećuje neprimjeren politički uticaj, a brzina i obim zahtjeva koji su ispostavljeni u procesu reformi crnogorskog društva je znatno veći od trenutnih kapaciteta sudova, državnog tužilaštva, advokature, Uprave policije.

Pravosudni sistem u jednom dijelu opštu javnost još doživljava kao nepotrebnu i remetilačku posebno u dijelu komentarisanja sudskih odluka, a na drugoj strani mediji u nedostatku adekvatnih informacija od strane samih pravosudnih organa lako dolaze u situaciju u kojoj se tekstovi zasnivaju na spekulacijama, prije nego na činjenicama. Iako norme propisuju punu javnost sudskih procesa, osim u normativno predviđenim slučajevima, što podrazumijeva i punu javnost optužnica i sudskih odluka, u praksi ovaj princip nije do kraja ispoštovan. Optužnice se ne mogu naći u cjelosti objavljene, a suđenja nijesu stenogramski ispraćena niti sudovi prepoznaju potrebu da pojedina suđenja učine medijski direktno dostupnim. To bi značilo omogućavanje direktnih prenosa suđenja od posebnog javnog interesa. Napredak je napravljen kada je riječ o objavljivanju pravosnažnih sudskih odluka koje se mogu naći na pojedinačnim web stranicama crnogorskih sudova (u okviru portala www.sudovi.me).

Ova publikacija aktuelizuje i pitanje: kako pravosuđe vide oni koji su van pravosuđa, ali i ukazuje na neophodnost otvaranja dijaloga između predstavnika pravosuđa i zainteresovane javnosti u korist boljeg upoznavanja opšte javnosti sa stanjem u pravosudnom sistemu i povećanja povjerenja u taj sistem, granu vlasti.

Vjerujemo da bi veća participacija javnosti doprinijela kvalitetu rada u pravosudnom sistemu Crne Gore, bržem uklanjanju bilo kakvog neprimjerenog, a posebno političkog, uticaja i većem povjerenju građana i građanki u sudove i državno tužilaštvo. Iznimno je važno da pravosuđe uspostavi kontinuirani vid komunikacije sa javnošću kroz direktna obraćanja i prezentacije slučaja od strane sudija i tužilaca, direktne prenose suđenja i ciljane javne debate. To je težak zadatak, ali uz uključivanje i drugih segmenata društva kao što su i nevladine organizacije, ne i nedostižan.

Stanje u kojem se nalazi crnogorski pravosudni sistem, posebno u dijelu zahtjeva da proizvede mjerljive rezultate u borbi protiv korupcije odnosno pravosnažne presude kao mehanizma za postizanje efikasnosti i efektivnosti u toj borbi, kroz analizu reprezentativnog uzorka na godišnjem nivou, vodi nas zaključku da se još uvijek radi o zadovoljavanju statistike, bez potrebne volje i kapaciteta da se odlučnije krene u procesuiranje većeg broja velikih slučajeva korupcije. Naravno, to ne zavisi samo od suda, pa čak ni samo od tužilaštva, ali odgovornost koju nose je presudna.

Nadamo se da će ova publikacija dati jedan drugačiji uvid u različita i složena pitanja procesuiranja slučajeva korupcije, medijskog izvještavanja o njima, ali i odgovornosti svih strana. U njenom oblikovanju su nam pomogli sudije, tužioci, advokati, kolege i kolegice iz različitih organizacija civilnog društva, kao i svi drugi koji su imali interesovanja da o ovoj temi govore sa nama, kroz intervjuje ili na širim skupovima u protekloj godini, a čije smo sugestije, zabrinutosti, dileme i preporuke učinili njenim integralnim dijelom.

Uvodna razmatranja

Ustav Crne Gore propisuje da svako ima pravo na pravično i javno suđenje u razumnom roku.¹ Naravno, ovo je u Crnoj Gori ideal kojem se teži i kroz koji se prepoznaje da bez javnog suđenja, u suštinskom smislu, teško da se može očekivati da suđenje u potpunosti bude i pravično. Da bi željeno stanje preslikali u realnost, potrebno je mnogo više od normativne osnove, posebno u dijelu odnosa pravosudnih organa sa javnošću.

Brojni su nedostaci i prepreke koji javnosti ne dozvoljavaju potpun pristup sudu.

Sudnice u crnogorskim sudovima su većinom kancelarije sa mogućnošću prisustva samo stranaka i njihovih zastupnika, ali tu nema mjesta opštoj javnosti.² Ova činjenica koja ima banalan osnov, a to je nedostatak adekvatnog prostora, dovodi u pitanje suštinsku javnost sudskih postupaka zagaranovanu Ustavom Crne Gore. U sudovima u Podgorici i Bijelom Polju

1 Ustav Crne Gore, Službeni list Crne Gore, br.01/07, član 32

2 Pod opštom javnošću se podrazumijeva prisustvo novinara, studenata, zainteresovanih građana/ki i sl.

postoji nekoliko većih i jedna velika sudnica, što je u odnosu na broj predmeta neznatan prostor.

No, ni te velike sudnice nemaju sve preduslove koje bi obezbijedile adekvatno prisustvo opšte javnosti. Ne postoji prostor odvojen za akreditovane novinare, što u pojedinim predmetima može predstavljati bezbjednosni rizik. Naime, često su rođaci i prijatelji jedne strane nezadovoljni izvještavanjem medija o predmetnom slučaju, pa se samim tim javlja mogućnost narušavanja bezbjednosti novinara.

Sami sudovi se nalaze na vrlo prometnim mjestima sa nedovoljno parking prostora i često bez obezbijeđenog posebnog službenog ulaza. Nedostatak specijalizovanih službenih ulaza takođe ima svoje bezbjednosne rizike, ali i neprijatna sprovođenja okrivljenih do suda preko javnih i prometnih prostora.

Posebno je potrebno napomenuti da crnogorski sudovi ne dozvoljavaju ulazak kamera u sudnice, kao ni mogućnost eventualnog audio snimanja dijelova ili cijelih ročišta iako je normativno predviđeno da su suđenja javna. Ustav Crne Gore predviđa javnost suđenja i to reguliše članom 120: „Rasprava pred sudom je javna i presude se izriču javno. Izuzetno, sud može isključiti javnost sa rasprave ili njenog dijela iz razloga koji su nužni u demokratskom društvu, samo u obimu koji je potreban: u interesu morala; javnog reda; kada se sudi maloljetnicima; radi zaštite privatnog života stranaka; u bračnim sporovima; u postupcima u vezi sa starateljstvom ili usvojenjem; radi čuvanja vojne, poslovne ili službene tajne i zaštite bezbjednosti i odbrane Crne Gore.“

Problem procesne prirode vezan za punu objektivizaciju ročišta je činjenica da se ne vodi stenogram na suđenju, već se

sačinjava zapisnik koji sudija, nakon uzetog iskaza od stranke, svojim riječima prepričava i tako prepričane iskaze unosi u zapisnik, što nerijetko ostavlja prostor za dodatna tumačenja izgovorenog i izvedenog pred sudom.

Postavlja se logično pitanje: zašto sud i dalje ostaje nepotrebno zatvoren za javnost i pored činjenice da se sudske odluke mogu preuzeti na portalu www.sudovi.me? Suprotno praksi suda, koji pokazuje određeni stepen otvorenosti, Vrhovno državno tužilaštvo je organ kojeg karakteriše visok stepen zatvorenosti, ograničena komunikacija sa javnošću, a nema ni razvijen i sadržajan sajt, niti objavljuje optužnice na istom, već u formi informacije plasira selektovani sadržaj. Pritom je, svakako, zanimljivo da se optužnica mora pročitati javno pred sudom, što bi normativno trebalo da znači pred javnošću.

Presuda kao konačna odluka u procesu pred sudom, može mnogo reći o karakteru suđenja, što smo u značajnoj mjeri i koristili kroz naš rad, ali se iz nje ne mogu vidjeti brojne okolnosti koje su realno mogle uticati na karakter spora i presude. Mogućnost praćenja ročišta je, takođe, ograničena zbog česte neusklađenosti obavještenja o terminu održavanja sa naknadno zakazanim terminom ili izmjenom koja nije rijetkost. Ovo je, ipak, unaprijeđeno u 2013.godini sa novim alatima na sajtu www.sudovi.me koje su nedavno uspostavljene. Ipak, sajt Upravnog suda, po svojoj sadržajnosti ostaje primjer na koji se treba ugledati. Nažalost, sajt Vrhovnog državnog tužilaštva je daleko od primjera koji sudstvo pruža u ovom aspektu.

U Izvještaju o napretku Crne Gore za 2012³, koji je sačinila

³ http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/mn_rapport_2012_en.pdf

Evropska komisija, naglašava se da: „...Budući rad treba se usmjeri na uspostavljanje sistema zapošljavanja sudija i tužioca jedinstvenog za cijelu zemlju, koji bi bio zasnovan na transparentnim i objektivnim kriterijumima. Kriterijumima za imenovanje sudija i tužilaca nedostaje jasnoća i objektivnost zbog nepostojanja periodične profesionalne ocjene sposobnosti sudija i tužilaca. Rad Sudskog i Tužilačkog savjeta je sputan zbog nedovoljnih administrativnih kapaciteta i budžetskih sredstava. Tekuću ustavnu reviziju, koja ima za cilj da riješi problem neprikladnog političkog uticaja u sudstvu, potrebno je dovršiti u skladu sa evropskim standardima... Planovi da se objave sve sudske presude su samo djelimično sprovedeni u djelo...“ Dodatno, navodi se i da „korupcija ostaje raširena i nastavlja da predstavlja ozbiljan predmet zabrinutosti, dozvoljavajući takođe infiltraciju organizovanog kriminala u javni i privatni sektor.

Kada je riječ o bilansu rezultata ostvarenih u borbi protiv korupcije, neophodno ga je postojano razvijati, naročito u pogledu istraga, gonjenja i osuda za slučajeve korupcije na visokom nivou. Činjenica da su svi slučajeve korupcije na visokom nivou pokrenuti na osnovu dokaza koje je obezbijedila treća strana ostaje pitanje koje zabrinjava. Još nema slučajeva korupcije u kojima je naređena zaplijena imovine... Nezavisnost pravosuđa ostaje pitanje koje brine i koje pogađa opredjeljenje zemlje da se bori protiv korupcije.“

Mnogi smatraju da je upravo neprimjeren politički uticaj glavni uzročnik nedovoljne transparentnosti i loše komunikacione strategije crnogorskog sudstva i tužilaštva, ali i nezadovoljavajućih rezultata u procesuiranju slučajeva korupcije.

Sve to znatno utiče i na povjerenje javnosti u pravosuđe, koje

je u odnosu na sudstvo u Crnoj Gori, u martu 2013. godine dostiglo do sada najnižu stopu od svega 36,9%, u poređenju sa 45,5% iz novembra 2010. godine⁴. Dodatno, analiza NVO Akcija za ljudska prava o radu Sudskog savjeta za period 2008-2013.5 konstatuje da je negativno riješen njihov zahtjev da prisustvuju sjednicama Sudskog savjeta i pored činjenice da je Zakon o Sudskom savjetu predvidio javne sjednice, što ne doprinosi procesu otvaranja ovog tijela prema javnosti.

Gore navedeno ukazuje da čitav pravosudni sistem ima ozbiljan problem sa shvatanjem i prihvatanjem javnosti kao neophodnim preduslovom za izgradnju povjerenja građana i građanki u rad sudova, Tužilaštava, advokature, Sudskog i Tužilačkog savjeta, pravosudnog sistema kao jedne od grana vlasti. Na tom polju mora još mnogo da se radi, uporedo sa redovnim aktivnostima ovih organa. Upravo u komunikaciji sudova sa javnošću nalazi se ključ za nezavisnost pravosuđa. Ako želi da ima povjerenje građana i građanki pravosuđe mora u potpunosti biti otvoreno prema medijima i javnosti.

4 <http://www.cedem.me/sr/programi/istraivanja-javnog-mnjenja/politiko-javno-mnjenje.html>

5 Analiza rada Sudskog savjeta Crne Gore 2008 – 2013, autori: Veselin Radulović, Tea Gorjanc-Prelević, u saradnji sa Anom Šoć, Akcija za ljudska prava, Podgorica, 2013.

ZAKONODAVNO - INSTITUCIONALNI
OKVIR

Opšte napomene

Crna Gora je 2008. godine usvojila Nacionalni program za integracije Crne Gore u EU⁶, koji ima za cilj usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa pravom EU, ali se i dalje suočava sa velikim izazovima u usklađivanju prava, a sljedstveno tome i primjenom istog.

Usklađivanje domaćeg pravnog poretka sa pravnim tekovinama Evropske unije, kao preduslova za pristupanje Crne Gore EU, nije ništa drugo do postepeno kodifikovanje ranije usvojenih načela i normi koje je Crna Gora baštinila i gradila kroz uporedno pravo izraženo i definisano članom 9 Ustava Crne Gore, po kojem potvrđeni i objavljeni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava predstavljaju sastavni dio crnogorskog pravnog poretka, te imaju primat nad domaćim zakonodavstvom.

Ustavom iz 2007. godine, ojačan je stepen nezavisnosti sudstva i državnog tužilaštva. Međutim, ako je Ustav Crne Gore najviši pravni akt kojim se konstituiše država, onda ulazak Crne Gore u EU i njeno puno članstvo zahtijeva promjene u smislu kodifikacije prvo u samom Ustavu, a zatim kako je to već dijelom učinjeno, i u brojnim drugim zakonima.

6 <http://www.mip.gov.me/index.php/Vazni-dokumenti/nacionalni-program-za-integraciju-crne-gore-u-eu.html>

Uspješno usklađivanje, kodifikacija i reforme cjelokupnog pravosudnog sistema čini condition sine qua non (uslov bez kojeg se ne može) u pristupanju Crne Gore Uniji.

U tom smislu, izvještaj o radu pravosudnih organa, sa posebnim akcentom na procesuiranje slučajeva korupcije i odnosa sa javnošću, nastoji da sagleda prvenstveno osnovne probleme, a potom i izazove u vezi sa primjenom krivičnog zakonodavstva i drugih supsidijarnih zakona koji podliježu istom, uz napomenu da ono kao takvo dobija svoj značaj i rezultate koliko su dobri ili loši kroz institucije sudske vlasti, a može se sa sigurnošću reći kroz cjelokupan pravosudni sistem zemlje.

Cilj je da se sudski predmeti koji su stavljeni pod lupu javnosti, a odnose se na korupciju i organizovani kriminal, nepristrasno procesuiraju od policije preko tužilaštva i sa vjerodostojnim dokazima dođu do suda i sudskog postupka, što je danas osnovni problem u crnogorskim sudovima. Osim predmeta koji su izazvali medijsku pažnju treba prezentirati i jedan broj sudskih procesa i odluka koji nijesu bili „zanimljivi“ za medije, a koje će ova publikacija donekle osvjetliti kao primjer da se najveći broj postupaka vodi za krivična djela korupcije na nižim nivoima i sa manjim stepenom društvene opasnosti.

Neophodna je dobra praksa prvenstveno ažuriranog zakonodavnog okvira kroz komunitarno pravo, i sljedbeno istoj ekspertska praksa njegovog sprovođenja, isključivo kroz nezavisno i nepristrasno sudstvo u predmetima korupcije i organizovanog kriminala kojima crnogorsko sudstvo upravo treba da položi test povjerenja građana i građanki o svojoj nezavisnosti i nepristrasnosti. Dakle, to sudovi zajedno sa tužilaštvom mogu postići samo procesuiranjem novih predmeta i ponovnim pretresanjem starih kojima još nije

donešena pravosnažna presuda, a ne oslobađanjem od gonjenja u nedostatku dokaza koji su morali biti pribavljeni, imajući u vidu da su često optuženi iz takvih predmeta prepoznati u društvu kao korupcionaši u manjim ili većim razmjerama. Učestale povrede procesnih pravila sudskih postupka upravo su ono što izaziva nesigurnost i negativno zapažanje rada sudova.

U tom kontekstu, posebno je važan presjek zakonodavnog i institucionalnog okvira sa ogledalom prakse, jer su to preduslovi za efikasnost i efektivnost borbe protiv korupcije, ali i za potrebno učešće opšte i medijske javnosti u praćenju sudskih procesa.

Zakonodavni okvir⁷

U crnogorskim sudnicama, tužilaštvima i kancelarijama pravne pomoći, kada je u pitanju krivično-pravna oblast, normativno-pravni poredak ustanovljen je na sljedeći način:

Ustav Crne Gore, kao najviši pravni akt, propisuje da je sud samostalan i nezavisan i da sudi na osnovu Ustava i zakona i potvrđenih i objavljenih međunarodnih ugovora, a da je zabranjeno osnivanje prijekih i vanrednih sudova. Ustav određuje da sud sudi u vijeću, osim kada je zakonom određeno da sudi sudija pojedinac, kao i da su rasprave pred sudom i izricanje presude javni, pri čemu kaže: „Izuzetno, sud može isključiti javnost sa rasprave ili njenog dijela iz razloga koji su nužni u demokratskom društvu, samo u obimu koji je potreban: u interesu morala; javnog reda; kada se sudi maloljetnicima; radi zaštite privatnog života stranaka; u bračnim sporovima; u postupcima u vezi sa starateljskom ili usvojenjem; radi čuvanja vojne, poslovne ili službene tajne i zaštite bezbjednosti i odbrane Crne Gore.“⁸ No, praksa u Crnoj Gori još pati od nedovoljne uključenosti javnosti u postupcima pred sudovima.

Trenutno rješenje, kada je sastav Sudskog savjeta u pitanju, uređeno je članom 127 Ustava Crne Gore i glasi: „Sudski savjet

⁷ Analizirani zakonodavni okvir se odnosi na period do prve polovine 2013.godine, a prije najavljenih ustavnih i sa njima vezanih promjena u ovoj oblasti

⁸ Ustav Crne Gore, Službeni list Crne Gore, br.01/07, član 120

ima predsjednika i devet članova. Predsjednik Sudskog savjeta je predsjednik Vrhovnog suda.

Članovi Sudskog savjeta su: 1) četiri sudije koje bira i razrješava Konferencija sudija; 2) dva poslanika koje bira i razrješava Skupština iz reda parlamentarne većine i opozicije; 3) dva ugledna pravnika koje bira i razrješava Predsjednik Crne Gore; 4) ministar pravde. Sastav Sudskog savjeta proglašava Predsjednik Crne Gore. Mandat Sudskog savjeta je četiri godine.“

Venecijanska komisija je konstatovala i preporučila da predsjednika Vrhovnog suda treba da bira i razrješava Sudski savjet dvotrećinskom većinom, na prijedlog Opšte sjednice Vrhovnog suda i na mandatni period od pet godina, kako bi se eliminisala mogućnost političkog uticaja i urušavanje javnog povjerenja u nezavisno i autonomno sudstvo, što sada nije slučaj i pored toga što sve ostale sudije bira Sudski savjet⁹.

Predstojeće izmjene Ustava Crne Gore bi trebalo da donesu značajna normativna poboljšanja u smjeru uspostavljanja pune nezavisnosti pravosuđa, pa i Sudskog savjeta.

Sudijska funkcija je stalna, ali se predviđa i prestanak i razrješenje funkcije. Ustavno načelo nespojivosti sudijske sa poslaničkom i drugom javnom funkcijom u osnovi bi trebalo da eliminiše mogućnost političkog uticaja i urušavanje javnog povjerenja u nezavisno sudstvo, ali je praksa pokazala da to nije dovoljno ograničenje. Naime, Ustav predviđa da je Sudski savjet taj koji bira i razrješava sudije i da predsjednik suda ne može biti član Sudskog savjeta, iako je u praksi predsjednik Vrhovnog suda predsjednik Sudskog savjeta. Po Ustavu, državno tužilaštvo je jedinstven i samostalan državni organ

⁹ Mišljenje Venecijanske komisije o Ustavu Crne Gore, br 392/2006, CDL-AD(2007)047 od 20.12.2006.godine

koji vrši poslove gonjenja učinilaca krivičnih djela i drugih kažnjivih djela koja se gone po službenoj dužnosti.

Predviđa se da Tužilački savjet obezbjeđuje samostalnost državnog tužilaštva i državnih tužilaca. Nema posebnih odrebi koje se odnose na javnost rada tužilaštva.

Krivični zakonik¹⁰, kao jedan od ključnih zakonodavnih stubova u borbi protiv korupcije, na samom početku definiše osnov i granice krivične prinude gdje kaže da „zaštita čovjeka i drugih osnovnih društvenih vrijednosti predstavlja osnov i granice za određivanje krivičnih djela, propisivanje krivičnih sankcija i njihovu primjenu, u mjeri u kojoj je to nužno za suzbijanje tih djela.“ Da bi u praksi ostvarili ovaj i druge zakonske principe kao što su zakonitost u određivanju krivičnih djela i propisivanju krivičnih sankcija, da nema kazne bez krivice, ostvarivanje svrhe krivičnog kažnjavanja koja za rezultat mora imati resocijalizaciju kao antipod represiji, moramo imati profesionalne medije i ukloniti sva nepotrebna ograničenja koja spriječavaju puno i potrebno prisustvo javnosti u procesima pred sudovima, a posebno u procesima koji se vode za krivična djela korupcije.

Krivična djela korupcije nalaze se u raznim glavama Zakonika i da li će biti aktivirana u postupku kao takva zavisi od okolnosti pod kojima je neko krivično djelo učinjeno, a veliki broj ovih djela nalazi se u poglavljima kao što su: krivična djela protiv platnog prometa i privrednog poslovanja, krivična djela protiv izbornih prava (kada je politička korupcija u pitanju), krivična djela protiv prava iz rada, krivična djela protiv imovine, poglavlje krivična djela protiv životne sredine i uređenja prostora, krivična djela protiv državnih organa, kao i krivična

10 Krivični zakonik ("Službeni list RCG", br. 70/03 od 25.12.2003, 13/04 od 26.02.2004, 47/06 od 25.07.2006, "Službeni list Crne Gore", br. 40/08 od 27.06.2008, 25/10 od 05.05.2010, 73/10 od 10.12.2010, 32/11 od 01.07.2011, 64/11 od 29.12.2011)

djela protiv službene dužnosti koja su i najzastupljenija u optužnicama i procesima pred sudovima do sada.

Krivični zakonik na sljedeći način definiše krunska ili najčešće procesuirana krivična djela korupcije i propisuje prateće sankcije:

Zloupotreba ovlašćenja u privredi, član 276

(1) Odgovorno lice u privrednom društvu ili drugom subjektu privrednog poslovanja, koje u namjeri pribavljanja protivpravne imovinske koristi za pravno lice u kojem je zaposleno, za drugo pravno lice ili drugi subjekt privrednog poslovanja:

- 1) stvara ili drži nedozvoljene novčane, robne ili druge vrijednosni fondove u zemlji ili inostranstvu;
 - 2) sastavljanjem isprave neistinite sadržine, procjenama ili inventarisanjem odnosno lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica, neistinito prikazuje stanje ili kretanje sredstava ili rezultate poslovanja, pa time dovede u zabludu organe upravljanja u privrednom društvu ili drugom pravnom licu prilikom donošenja odluka o poslovima upravljanja ili privredno društvo ili drugo pravno lice stavi u povoljniji položaj prilikom dobijanja sredstava ili drugih pogodnosti koje im se ne bi priznale prema postojećim propisima;
 - 3) sredstva kojima raspolaže koristi protivno njihovoj namjeni;
 - 4) na drugi način grubo povrijedi ovlašćenja u pogledu upravljanja, raspolaganja i korišćenja imovinom, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do pet godina.
- (2) Ako je usljed djela iz stava 1 ovog člana pribavljena imovinska korist koja prelazi iznos od četrdeset hiljada eura, učinilac će se kazniti zatvorom od dvije do dvanaest godina.

Pranje novca, član 268

- (1) Ko izvrši konverziju ili prenos novca ili druge imovine sa znanjem da su pribavljeni kriminalnom djelatnošću, u namjeri da se prikrije ili lažno prikaže porijeklo novca ili druge imovine, ili ko stekne, drži ili koristi novac ili drugu imovinu sa znanjem u trenutku prijema da potiču od krivičnog djela, ili ko prikrije ili lažno prikaže činjenice o prirodi, porijeklu, mjestu deponovanja, kretanja, raspolaganja ili vlasništva novca ili druge imovine za koje zna da su pribavljeni krivičnim djelom, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
- (2) Kaznom iz stava 1 ovog člana kazniće se izvršilac djela iz stava 1 ovog člana ako je istovremeno i izvršilac ili saučesnik u krivičnom djelu kojim je pribavljen novac ili imovina iz stava 1 ovog člana.
- (3) Ako iznos novca ili vrijednost imovine iz st. 1 i 2 ovog člana prelaze četrdeset hiljada eura, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do deset godina.
- (4) Ako djelo iz st. 1 i 2 ovog člana izvrši više lica koja su se udružila za vršenje takvih djela, kazniće se zatvorom od tri do dvanaest godina.
- (5) Ko učini djelo iz st. 1 i 2 ovog člana, a mogao je i bio dužan da zna da novac ili imovina predstavljaju prihod pribavljen kriminalnom djelatnošću, kazniće se zatvorom do tri godine.
- (6) Novac i imovina iz st. 1, 2 i 3 ovog člana oduzeće se.

Falsifikovanje službene isprave, član 414

- (1) Službeno lice koje u službenu ispravu, knjigu ili spis unese neistinite podatke ili ne unese važan podatak ili svojim potpisom, odnosno službenim pečatom ovjeri službenu ispravu, knjigu ili spis sa neistinitom sadržinom ili koje svojim potpisom, odnosno službenim pečatom omogućiti pravljenje službene isprave, knjige ili spisa sa neistinitom

sadržinom, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do pet godina.

- (2) Kaznom iz stava 1 ovog člana kazniće se i službeno lice koje neistinitu službenu ispravu, knjigu ili spis upotrijebi u službi kao da su istiniti, ili koje službenu ispravu, knjigu ili spis uništi, prikrije, u većoj mjeri ošteti ili na drugi način učini neupotrebljivom.
- (3) Odgovorno lice u privrednom društvu, ustanovi ili drugom subjektu koje učini djelo iz st. 1 i 2 ovog člana kazniće se kaznom propisanom za to djelo.

Zloupotreba službenog položaja, član 416

- 1) Službeno lice koje protivpravnim iskorišćavanjem svog službenog položaja ili ovlašćenja, prekoračenjem granica svog službenog ovlašćenja ili nevršenjem svoje službene dužnosti pribavi sebi ili drugom korist, drugom nanese štetu ili teže povrijedi prava drugog, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
- (2) Ako je izvršenjem djela iz stava 1 ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu preko tri hiljade eura, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina.
- (3) Ako vrijednost pribavljene imovinske koristi prelazi iznos od trideset hiljada eura, učinilac će se kazniti zatvorom od dvije do dvanaest godina.

Nesavjestan rad u službi, član 417

- 1) Službeno lice koje kršenjem zakona ili drugih propisa ili opštih akata, propuštanjem dužnosti nadzora ili na drugi način očigledno nesavjesno postupa u vršenju službe, iako je bilo svjesno ili je bilo dužno i moglo biti svjesno da usljed toga može nastupiti teža povreda prava drugog ili imovinska šteta, pa takva povreda, odnosno šteta u iznosu koji prelazi tri hiljade eura i nastupi, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine.

- (2) Ako je usljed djela iz stava 1 ovog člana došlo do teške povrede prava drugog ili je nastupila imovinska šteta u iznosu koji prelazi trideset hiljada eura, učinilac će se kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
- (3) Odgovorno lice u ustanovi ili drugom subjektu, osim onih koje se bave privrednom djelatnošću, koje učini djelo iz st. 1 i 2 ovog člana, kazniće se kaznom propisanom za to djelo.

Protivzakoniti uticaj, član 422

- (1) Ko neposredno ili preko trećeg lica zahtijeva ili primi mito ili prihvati obećanje mita za sebe ili drugog da korišćenjem svog službenog ili društvenog položaja ili stvarnog ili pretpostavljenog uticaja posreduje da se izvrši ili ne izvrši neka službena radnja, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.
- (2) Ko koristeći svoj službeni ili društveni položaj ili stvarni ili pretpostavljeni uticaj posreduje ili se obaveže da će posredovati da se izvrši službena radnja koja se ne bi smjela izvršiti ili da se ne izvrši službena radnja koja bi se morala izvršiti, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
- (3) Ako je za posredovanje iz stava 2 ovog člana primljeno mito, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina.
- (4) Primljeno mito oduzeće se.

Primanje mita, član 423

- (1) Službeno lice koje neposredno ili posredno zahtijeva ili primi mito ili koje prihvati obećanje mita za sebe ili drugog da izvrši službenu ili drugu radnju koju ne bi smjelo izvršiti ili da ne izvrši službenu ili drugu radnju koju bi moralo izvršiti, kazniće se zatvorom od dvije do dvanaest godina.
- (2) Službeno lice koje neposredno ili posredno zahtijeva ili primi mito ili koje prihvati obećanje mita za sebe ili drugog

da izvrši službenu ili drugu radnju koju bi moralo izvršiti ili da ne izvrši službenu ili drugu radnju koju ne bi smjelo izvršiti, kazniće se zatvorom od dvije do osam godina.

- (3) Službeno lice koje izvrši djelo iz st. 1 ili 2 ovog člana u vezi sa otkrivanjem krivičnog djela, pokretanjem ili vođenjem krivičnog postupka, izricanjem ili izvršenjem krivične sankcije, kazniće se zatvorom od tri do petnaest godina.
- (4) Službeno lice koje poslije izvršenja, odnosno neizvršenja službene ili druge radnje iz st. 1, 2 i 3 ovog člana, a u vezi sa njom, zahtijeva ili primi mito, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.
- (5) Ako odgovorno ili drugo lice u ustanovi ili drugom subjektu koji se ne bavi privrednim poslovanjem učini djelo iz st. 1, 2 i 4 ovog člana, kazniće se kaznom propisanom za to djelo.
- (6) Primitveno mito oduzeće se.

Davanje mita, član 424

- (1) Ko službenom licu neposredno ili posredno da, ponudi ili obeća mito za njega ili drugog da službeno lice izvrši službenu ili drugu radnju koju ne bi smjelo izvršiti ili da ne izvrši službenu ili drugu radnju koju bi moralo izvršiti ili ko posreduje u ovakvom davanju mita službenom licu, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.
- (2) Ko službenom licu neposredno ili posredno da, ponudi ili obeća mito za njega ili drugog da službeno lice izvrši službenu ili drugu radnju koju bi moralo izvršiti ili da ne izvrši službenu ili drugu radnju koju ne bi smjelo izvršiti ili ko posreduje u ovakvom davanju mita službenom licu, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
- (3) Učinilac djela iz st. 1 i 2 ovog člana koji je prijavio djelo prije nego što je saznao da je ono otkriveno može se osloboditi od kazne.

- (4) Odredbe st. 1, 2 i 3 ovog člana primjenjuju se i kad je mito dato, ponuđeno ili obećano odgovornom ili drugom licu u ustanovi ili drugom subjektu koji se ne bavi privrednim poslovanjem.

Predviđeni raspon kazni je veliki, a upravo pretpostavljena kazna određuje u bitnom nadležnost suda, procesne pretpostavke, poziciju stranaka, pa i iz tog ugla se mora problematizovati i trenutna praksa. Naime, ne pravi se potrebna procesna razlika između slučajeva koji dominiraju, a odnose se na krivična djela korupcije sa neznatnim novčanim vrijednostima i znatno manjom društvenom opasnošću, od malog broja slučajeva za krivična djela korupcije koja pretpostavljaju da je učinjena znatna društvena šteta sa enormnim novčanim iznosima. Preporučljivo bi bilo da se brojni predmeti vezani za krivična djela korupcije sa neznatnim novčanim iznosima štete i manje društvene opasnosti, za koja su predviđene i kraće kazne sude na nižoj sudskoj instanci od „velikih“ slučajeva i da se precizno razdvajaju.

Neujednačena praksa i česte procesne greške ili različita tumačenja dovode do dodatnog urušavanja povjerenja u pravosudni sistem, a institut načelnih stavova Vrhovnog suda, koji je kao institut dobar, čini se da ne daje potrebne i dovoljne rezultate. Na primjer: u dokumentu Načelni pravni stav Su.VI. br.10/1311 koji potpisuje predsjednica Vrhovnog suda Vesna Medenica, stoji da se „protivpravnost“ iz važećeg krivičnog dijela „zloupotreba službenog položaja“ odnosi samo na radnju „iskorišćavanje službenog položaja“, a ne i na prekoračenje granica službenog ovlašćenja i nevršenje službene radnje, ali i da nova verzija zakona nije blaža za osuđene. Ovim stavom Vrhovni sud je pokušao da doprinese konačnom tumačenju

11 <http://sudovi.me/podaci/vrhs/dokumenta/989.pdf>

normi vezanih za sudski proces i aferu „Zavala“. Načelni stavovi bi trebalo da pomognu u ujednačavanju tumačenja normi od strane sudova i tužilaštva, ali i drugih organa, pa samim tim i ujednačavanju donošenja pravnih odluka. Oni u crnogorskom pravnom sistemu nijesu imperativnog karaktera, ali imaju značajnu težinu kod primjene i tumačenja zakonskih normi.

Zakonik o krivičnom postupku¹² utvrđuje pravila koja će omogućiti pravično vođenje krivičnog postupka i da niko nevin ne bude osuđen, a da se učiniocu krivičnog djela izrekne krivična sankcija pod uslovima propisanim Krivičnim zakonikom i na osnovu zakonito sprovedenog postupka. Zanimljivo je istaći da se ovaj Zakonik ne bavi značajnije definisanjem učešća javnosti, ali vrlo precizno u nekim normama istu uređuje. Na primjer, u članu 131 stav 2, gdje se uređuje zaštita svjedoka saradnika, predviđeno je davanje izjave svjedoka saradnika o tome da je saglasan da bude saslušan uz prisustvo javnosti. Ovo su detalji koji u praksi mogu znatno uticati na ishode postupaka.

Imajući u vidu da krivični postupak prolazi kroz fazu izviđaja, istrage, optuženja, glavnog pretresa i postupka po žalbi i vanrednim pravnim lijekovima, važno je uporediti pojedine faze postupka kako su bile regulisane prethodnim zakonom, a kako novim Zakonom koji je stupio na snagu 2011. godine i kojim su izmijenjeni brojni pravni instituti.

Izviđaj je radnja koja je ranijim Zakonom o krivičnom postupku bila definisana kao pretkrivični postupak, dok ga novi Zakonik o krivičnom postupku definiše kao radnju koja predstavlja dio postupka u kojem organi uprave, odnosno policija, u okviru svojih nadležnosti obavlja „poslove na otkrivanju krivičnih

12 Zakonik o krivičnom postupku ("Službeni list Crne Gore", br. 57/09 od 18.08.2009, 49/10 od 13.08.2010.)

djela i učinilaca, tj. kada postoji sumnja da je učinjeno krivično djelo radi na pronalaženju učinioaca krivičnog djela, kao o otklanjanje opasnosti od skrivanja i bjekstva učinilaca ili saučesnika, da se otkriju ili obezbijede tragovi krivičnog djela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz, kao i prikuplja sva obavještenja koja bi mogla biti od koristi za uspješno vođenje krivičnog postupka.“¹³

Za razliku od izviđaja, uviđaj je radnja, odnosno dokazno sredstvo, i može biti sprovedena u bilo kojem dijelu postupka do donošenja odluke.

Krivičnu prijavu najčešće podnosi policija, i to nakon radnji sprovedenih u stadijumu izviđaja, kao obavještenje o tome da postoje osnovi sumnje, dakle najniži stepen sumnje-indicije (dokazi koji ukazuju), da je određeno lice izvršilo određeno krivično djelo.

Istraga je dio krivičnog postupka, do kojeg dolazi kad postoji osnovana sumnja da je određeno lice učinilac krivičnog djela. Važećim zakonskim rješenjima od 2009. godine istragu, koja je ključni dio u krivično-pravnoj praksi jer od nje zavisi hoće li protiv nekog lica biti podignuta optužnica ili optužni predlog, vodi državno tužilaštvo, a ne sudovi. Strukturno, tužilačka organizacija je postavljena kao organ u kojem viši tužioci daju obavezna uputstva za sprovođenje istrage nižim tužiocima, pa u tom dijelu može izostati objektivnost i samostalnost u odlukama i zaključcima nižih tužilaca pri podizanju optužnice. Ovdje se javljaju brojne dileme vezane za princip subordinacije u tužilačkoj strukturi i oportunističko istraživanje na tom principu organizacije. Norme poput nedozvoljene žalbe na tužiočevu naredbu o otvaranju istrage i norma nedozvoljenog prigovora okrivljenom protiv optužnice, ostaju upitne, a u praksi kroz dvogodišnji period, ove norme su imale svoje prednosti i

13 Vodič kroz krivični i građanski postupak, Udruženje sudija Crne Gore, Podgorica, 2012.

nedostatke, iako se sa njima želio ubrzati tok istrage i samog postupka.

S obzirom da su ovim zakonom uspostavljeni širi pritvorski osnovi isti daje i više mogućnosti za određivanje pritvora od ranije važećeg, što može biti značajno u procesima koji se odnose na korupciju. Danas je kao rješenje na snazi preispitivanje optužnice od strane nadležnog vanraspravnog vijeća, ali je pitanje je da li će praksa pokazati opravdanost istog. Podsjećanja radi, iako je to detaljno obrađeno u dijelu prezentacije nekih slučajeva i prakse, upravo su ova rješenja loše primjenjena u slučaju „Zavala“. Tako je presudu za slučaj „Zavala“, u dijelu u kojem su predsjednik i potpredsjednik opštine i ostala sa njima povezana lica osuđeni na kazne zatvora, ukinuo Apelacioni sud i vratio na ponovno suđenje, što je bio povod za raspravu pred licem javnosti između čelnica pravosudnog sistema Crne Gore. Na taj način je ovaj, za crnogorsku javnost vjerovatno jedan od najpoznatijih slučajeva koji se vežu za korupciju, pao pred Apelacionim sudom iz praktično procesnih razloga, a prošao je ranije provjeru i tužioca i vanraspravnog vijeća.

Zakonik o krivičnom postupku dalje predviđa da tokom istrage državni tužilac preduzima istražne radnje – sasluša okrivljenog, svjedoke, određuje vještačenje, vrši uviđaj i preduzima sve radnje koje su neophodne da bi se prikupili dokazi i činjenice o tome da li krivični postupak treba nastaviti, odnosno podići optužnicu, ili obustaviti krivični postupak, odnosno istragu.

Mjere tajnog nadzora su možda i jedne od ključnih mjera u prikupljanju dokaza za sprovođenje postupka za krivična djela korupcije, kao teško dokazivog krivičnog djela i organizovanog kriminala.

„Mjere iz člana 157 ovog Zakonika mogu se narediti za krivična djela:

- 1) za koja se može izreći kazna zatvora u trajanju od deset godina ili teža kazna;

3) sa elementima korupcije, i to: pranje novca, prouzrokovanje lažnog stečaja, zloupotreba procjene, primanje mita, davanje mita, odavanje službene tajne, protivzakonito posredovanje, kao i zloupotreba ovlaštenja u privredi, zloupotreba službenog položaja i prevara u službi za koja je propisana kazna zatvora od osam godina ili teža kazna.“

Dodatno, zakonodavac je u članu 158 taksativno pobrojao posebno krivična djela za koja smatra da su krivična djela korupcije i za koja se mogu odrediti mjere tajnog nadzora. Nejasno je zašto je stavljeno ograničenje „za koja je propisana kazna zatvora od osam godina ili teža kazna“, jer je bitno uspostaviti procedure koje će garantovati sprečavanje zloupotreba.¹⁴

Tokom 2012. godine, Vrhovno državno tužilaštvo - Odjeljenje za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina podnijelo je Višem sudu u Podgorici i Bijelom Polju prijedloge za određivanje mjera tajnog nadzora protiv 185 lica, što je sud prihvatio u cjelosti. Od ovog broja protiv 25 lica, nakon primjena mjera tajnog nadzora, donijeta je naredba za sprovođenje istrage, dok protiv 39 lica nakon okončanja primjene ovih mjera nije donijeta naredba o sprovođenju istrage, jer iste nijesu dale adekvatne rezultate za vođenje istrage. Protiv 78 lica nakon isteka mjera tajnog nadzora nastavljen je postupak izviđaja, a protiv 43 lica ove mjere su bile u toku i u 2013. godini¹⁵. I pored određenih dijelova u kojima bi mogao biti unaprijeđen, Zakonik o krivičnom postupku daje optimalan osnov za vođenje cjelokupnog krivičnog postupka, ali se čini da institucije koje ga sprovode imaju još puno da

14 “U odnosu na krivična djela za koja se mogu propisati mjere tajnog nadzora, ograničenje postoji iz razloga što se radi o težim oblicima navedenih krivičnih djela”, navedeno je Centru za građansko obrazovanje u komentarima nacрта ove publikacije od strane Ministarstva pravde

15 Podaci sa sjednica Nacionalne komisije za sprovođenje Strategije za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala

rade na kvalitetu primjene. Ministarstvo pravde je pripremilo izvještaj o obimu potrebnih izmjena Zakonika o krivičnom postupku, nakon čega će se ući u proceduru izmjena i dopuna istog.¹⁶

Zakon o sudovima¹⁷ uređuje osnivanje, organizacija i nadležnost sudova; uslove za izbor sudija i sudija-porotnika; organizaciju rada sudova; pravosudnu upravu; finansiranje rada sudova i druga pitanja od značaja za uredno i blagovremeno funkcionisanje sudova.

Zakon propisuje da je sud državni organ koji vrši sudsku vlast, a da sudsku funkciju vrši sudija i sudija-porotnik. Sudija sudi i odlučuje samostalno i nezavisno. Sudijska funkcija se ne smije vršiti ni pod čijim uticajem. Niko ne smije da utiče na sudiju u vršenju sudijske funkcije. Ovo predstavlja normativni ideal, ali u praksi ima još puno da se radi da bi crnogorsko društvo dobilo sud i sudije od punog integriteta.

Ne postoje posebni sudovi koji se bave samo suđenjem u krivičnim postupcima, ali postoje specijalizovana odjeljenja. Razne vrste postupaka vode se u sudovima opšte nadležnosti, odnosno u njihovim krivičnim, istražnim i maloljetničkim odjeljenjima.

Sud i sudije ne mogu i ne smiju biti bukvalni izvršitelji normi i zakonskih odredbi, bez obzira da li je ona nastala u međunarodnom ili domaćem pravnom poretku. Oni, kao akteri sudstva, treba da budu nepristrasni i pravični tumači prava, koji normu pretvaraju u praksu vladavine prava. „Bangalorški principi o obavljanju sudijske funkcije ukazuju da se nepristrasnost sudije zahtijeva ne samo u odnosu na

16 Komentari za nacrt publikacije “Pravosuđe i sud javnosti” dostavljeni od strane Ministarstva pravde Centru za građansko obrazovanje

17 Zakon o sudovima (“Službeni list RCG”, br. 05/02 od 06.02.2002, 49/04 od 22.07.2004, 22/08 od 02.04.2008, 39/11 od 04.08.2011.)

konačnu odluku, već i na način vođenja postupka u cjelini.¹⁸ Zakon određuje da u Crnoj Gori ima 15 osnovnih sudova, dva viša suda, dva privredna suda i po jedan Apelacioni, Upravni i Vrhovni sud. Crna Gora u odnosu na broj stanovnika ima preveliki broj sudova i sudija, tako da je predviđena reorganizacija sudske mreže i smanjenje broja sudija, što je obaveza predviđena i Akcionim planom za Poglavlje 23 - pravosuđe i temeljna prava¹⁹.

Ustavni sud nije dio pravosudnog sistema, već sui generis organ, a najviša sudska instanca u zemlji je Vrhovni sud Crne Gore. Jedini izuzetak od ovog, koji u praksi pravi problem, jeste rješavanje Ustavnog suda po ustavnoj žalbi, ako građanin ili građanka smatraju da su im sudskim odlukama povrijeđena ljudska prava i slobode. U nekoliko takvih slučajeva Ustavni sud je preinačio odluke redovnih sudova zbog utvrđene povrede ljudskih prava sloboda, što je izazvalo oštre reakcije predstavnika Vrhovnog suda sa upozorenjem da Ustavni sud nije redovni sud i da ne može preinačavati odluke Vrhovnog suda.

Zakon o Sudskom savjetu²⁰ uređuje način izbora i prestanka mandata članova Sudskog savjeta, organizaciju i način rada Sudskog savjeta, postupak izbora sudija i sudija - porotnika, način utvrđivanja prestanka sudijske funkcije, disciplinsku odgovornost i razrješenje sudija i sudija-porotnika i druga pitanja od značaja za rad Sudskog savjeta.

Postojeća rješenja ovog zakona nijesu se pokazala kao optimalna. Ovo je sistem koji predstavlja specifičnost svake države, pa tako i

18 Strengthening basic principles of judicial conduct, ECOSOC 2006/23

19 http://www.mip.gov.me/en/images/stories/EL_download/26_VI_13_AP_23.pdf

20 Zakon o Sudskom savjetu ("Službeni list Crne Gore", br. 13/08 od 26.02.2008, 39/11 od 04.08.2011, 31/12 od 15.06.2012.)

Crne Gore, i trebaće vremena da crnogorsko pravosuđe uspostavi puni integritet sistema rada i izbora u pravosuđu.

Sudski savjet je Ustavom predviđen kao samostalan i nezavisan organ koji obezbjeđuje nezavisnost i samostalnost sudova i sudija. Ova Ustavom predviđena uloga nam daje za pravo da konstatujemo da Sudski savjet ima značajnu odgovornost u procesu izgradnje pune nezavisnosti i javnog integriteta pravosudnog sistema Crne Gore.

Zakon o državnom tužilaštvu²¹ propisuje da državno tužilaštvo svoju funkciju vrši na osnovu Ustava, zakona i ratifikovanih međunarodnih ugovora.

U okviru Državnog tužilaštva osnivaju se: Vrhovno državno tužilaštvo, viša državna tužilaštva i osnovna državna tužilaštva. Vrhovno državno tužilaštvo osniva se za teritoriju Crne Gore, sa sjedištem u Podgorici. Više državno tužilaštvo osniva se za područje višeg suda i privrednog suda. Osnovno državno tužilaštvo osniva se za područje jednog ili više osnovnih sudova. Tužilački savjet bira i razrješava Skupština Crne Gore.

Državni tužilac se najčešće pojavljuje kao tužilac u krivičnom postupku. On preduzima krivično gonjenje svih onih izvršilaca krivičnog djela za čije je kažnjavanje postoji javni interes i gdje se gonjenje preduzima bez obzira na stav lica koje je ovim djelima oštećeno. Riječ je o tzv. krivičnim djelima za koja se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti, a takva su sva krivična djela korupcije.

Zakonom je u članu 8 propisano da je rad državnog tužilaštva javan, osim ako zakonom shodnom primjenom nije drugačije određeno. U praksi, državno tužilaštvo ne objavljuje optužnice na svom sajtu, već daje saopštenja o podizanju optužnice što je negativna praksa.

21 Zakon o državnom tužilaštvu ("Službeni list RCG", br. 69/03 od 25.12.2003, 40/08 od 27.06.2008, 73/10 od 10.12.2010, 39/11 od 04.08.2011.)

Rad i organizacija državnog tužilaštva uređuju se sa više zakona, što je neophodno zbog pozicije, prirode, uloge i složenosti djelovanja državnog tužilaštva.

Zakonik o krivičnom postupku u članu 44 konstatuje da je „osnovno pravo i dužnost državnog tužioca je gonjenje učinilaca krivičnih djela“, kao i da je „za krivična djela za koja se goni po službenoj dužnosti državni tužilac nadležan da:

- 1) izdavanjem obavezujućih naloga ili neposrednim rukovođenjem usmjerava radnje organa uprave nadležnog za policijske poslove (u daljem tekstu: policija) u izviđaju;
- 2) donosi rješenja o odlaganju krivičnog gonjenja kad je to predviđeno ovim zakonikom i odbacuje krivične prijave iz razloga pravičnosti;
- 3) donosi naredbe o sprovođenju istrage, sprovodi istragu i vrši neodložne dokazne radnje u izviđaju;
- 4) sa okrivljenima u skladu sa ovim zakonikom zaključuje sporazume o priznanju krivice nakon što je prikupio dokaze u skladu sa ovim zakonikom;
- 5) podiže i zastupa optužnice, odnosno optužne predloge pred nadležnim sudom;
- 6) izjavljuje pravne lijekove protiv sudskih odluka;
- 7) vrši i druge radnje određene ovim zakonikom.“

Isti član, u stavu 3 daje subordinaciju po kojoj „radi vršenja ovlašćenja iz stava 2 tačka 1 ovog člana, policija i drugi državni organi dužni su da prije svake preduzete radnje, osim u slučaju hitnosti, obavijeste nadležnog državnog tužioca. Policija i drugi državni organi nadležni za otkrivanje krivičnih djela dužni su da postupe po zahtjevu nadležnog državnog tužioca.“ U stavu 4 navodi da je „Državni tužilac dužan da tokom istrage sa jednakom pažnjom utvrdi činjenice koje terete okrivljenog i one koje mu idu u prilog.“

Način rada Tužilačkog savjeta uređuje se Poslovníkom Tužilačkog savjeta, što je propisano članom 90 Zakona o državnom tužilaštvu²². Samostalnost državnog tužilaštva i državnih tužilaca trebalo bi da bude obezbijedena kroz neke od nadležnosti Tužilačkog savjeta i to kroz nadležnosti sprovođenja postupka utvrđivanja disciplinske odgovornosti državnog tužioca i zamjenika, utvrđivanje prijedloga razdjela budžeta za finansiranje rada Državnog tužilaštva i Tužilačkog savjeta, kao i obezbjeđenje primjene, održivosti i jednoobraznosti Pravosudnog informacionog sistema u dijelu koji se odnosi na tužilaštvo.

U praksi, Tužilački savjet nije uspio da postigne veću finansijsku nezavisnost od izvršne vlasti, a predugo je trajala i još nije do kraja izvedeno uspostavljanje Pravosudnog informacionog sistema. Kada je u pitanju utvrđivanje disciplinske odgovornosti, u Izvještaju o radu Tužilačkog savjeta za 2012. godinu²³, konstatuje se da su „Tužilačkom savjetu, u skladu sa odredbama člana 42 Zakona o državnom, tužilaštvu upućeni predlozi za utvrđivanje disciplinske odgovornosti za jednog zamjenika Osnovnog državnog tužioca u Bijelom Polju i jednog zamjenika Osnovnog državnog tužioca u Podgorici“, kao i da je Disciplinsko vijeće, nakon sprovedenog postupka, izreklo disciplinske mjere – umanjeње zarade za 10% u trajanju od tri mjeseca zamjeniku Osnovnog državnog tužioca u Bijelom Polju i 15% u trajanju od tri mjeseca zamjeniku Osnovnog državnog tužioca u Podgorici.

Zakonom o sudskim vještacima²⁴ se uređuju uslovi za vršenje vještačenja, postupak postavljenja i razrješenja sudskih

22 Zakon o državnom tužilaštvu, ("Sl. list RCG", br. 69/03 od 25.12.2003, 40/08 od 27.06.2008, 73/10 od 10.12.2010, 39/11 od 04.08.2011.)

20 http://184.173.227.197/~skupcg/skupstina/cms/site_data/DOC25/ZAKONI%20I%20IZVJESTAJI/149/Izvjestaj%20Tuzilackog%20savjeta%20za%202012_godinu.pdf

24 Zakon o sudskim vještacima ("Službeni list RCG", br. 79/04 od 23.12.2004.)

vještaka, dužnosti i prava vještaka, kao i druga pitanja od značaja za njihov rad. Radi se o zakonu iz 2004. godine, koji od tada nije imao nijednu izmjenu ili dopunu, što ga čini jednim od rijetkih u pravnom okviru koji se odnosi na temu ove publikacije. Dodatno, ovaj zakon mora da se usklađuje sa *acquis communautaire*, što podrazumijeva i njegovu obaveznu izmjenu, a posebno u dijelu propisivanja veće odgovornosti vještaka zbog mogućnosti njihovog uticaja na tok i ishod postupka, čime bi se otklonile sumnje oko toga da li i na koji način vještaci mogu opstruirati sudski postupak ili doprinosti njegovoj efikasnosti. Obezbeđivanje sudskih vještaka svih profila i kvalitetne opreme za njihov rad, uz mogućnost pune kontrole tog rada, predstavljaju elementarne preduslove za kvalitetan rad na složenim vještačenjima, zbog čega ovo mora biti jedan od prioriteta reforme pravosudnog sistema Crne Gore. U Crnoj Gori je registrovano 764 sudskih vještaka, različitih struka²⁵. Programom rada Vlade Crne Gore za 2013. godinu predviđena je obaveza izmjena Zakona o sudskim vještacima.

Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela²⁶ uređuje uslove odgovornosti pravnih lica za krivična djela, krivične sankcije koje se primjenjuju prema pravnim licima, kao i krivični postupak u kojem se te sankcije izriču. Pravna lica mogu odgovarati za krivična djela iz posebnog dijela Krivičnog zakonika i za druga krivična djela propisana posebnim zakonom, ako su ispunjeni uslovi za odgovornost pravnog lica propisani ovim zakonom. Pravno lice je odgovorno za krivično djelo odgovornog lica koje je djelujući u ime pravnog lica u okviru svojih ovlašćenja učinilo krivično djelo u namjeri da za to pravno lice ostvari kakvu korist. Odgovornost

25 <http://sudovi.me/podaci/sscg/dokumenta/1144.pdf>

26 Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela ("Službeni list RCG", br. 02/07 od 11.01.2007, 13/07 od 06.03.2007, 73/10 od 10.12.2010, 30/12 od 08.06.2012.)

pravnog lica postoji i onda kada je djelovanje tog odgovornog lica bilo u suprotnosti sa poslovnom politikom ili nalozima pravnog lica. Značajno je naglasiti da crnogorski zakonodavni sistem od 2007. godine poznaje krivično-pravnu odgovornost pravnog lica, što može biti jedan od preduslova u borbi protiv korupcije, posebno kada je izbjegavanje odgovornosti u pitanju. U praksi, tokom 2012. godine nije zabilježen nijedan slučaj u kojem je optužnica po ovom zakonu podignuta.

Zakon o zaštiti svjedoka²⁷ uređuje uslove i postupak za pružanje zaštite i pomoći svjedoku van suda kada postoji osnovana bojazan da bi davanjem iskaza u cilju dokazivanja krivičnog djela, za koje je Zakonom predviđena mogućnost zaštite, bio izložen stvarnoj i ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, fizički integritet, slobodu ili imovinu većeg obima, a druge mjere zaštite nijesu dovoljne. Takođe, predviđeno je da se zaštita i pomoć na zahtjev svjedoka može pružiti i njemu bliskom licu.

Član 2 ovog zakona propisuje i da je „Program zaštite skup mjera predviđenih ovim zakonom koje se primjenjuju u cilju zaštite života, zdravlja, fizičkog integriteta, slobode ili imovine većeg obima svjedoka, odnosno njemu bliskog lica“, zatim da se „može primijeniti samo uz pristanak svjedoka, odnosno njemu bliskog lica“, a kad je riječ o maloljetnom licu „samo uz saglasnost roditelja ili staratelja, a na lice djelimično ili potpuno lišeno poslovne sposobnosti samo uz saglasnost lica ovlašćenog za njegovo zastupanje ili staratelja.“

I pored složenog normativno-institucionalnog sistema zaštite svjedoka, u javnosti je vrlo nisko povjerenje u mogućnost suštinske zaštite ovih lica. Ni postupci pred sudom za krivična djela korupcije nijesu doprinijeli izgradnji uvjerenja da su optužnice značajnije zasnovane na iskazima svjedoka koji

²⁷ Zakon o zaštiti svjedoka ("Službeni list RCG", br. 65/04 od 25.10.2004.)

imaju svijest o društvenoj odgovornosti i koji vjeruju u punu institucionalnu zaštitu. U konačnom, iako se radi o Zakonu iz 2004. godine, malo je javnih podataka o učincima njegove primjene, a Crna Gora je od sada imala ukupno dva zaštićena svjedoka.²⁸ Programom rada Vlade Crne Gore za 2013.godinu predviđena je obaveza izmjena Zakona o zaštiti svjedoka, a Ministarstvo pravde je otpočelo sa radom na izmjenama predmetnog zakona.²⁹

Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku³⁰ reguliše načine i uslove zaštite prava na suđenje u razumnom roku, kao i pravično zadovoljenje zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku u okviru sudskog postupka. Uvodi dva ključna pravna sredstva za zaštitu tog prava: kontrolni zahtjev i tužba za pravično zadovoljenje.

Kontrolni zahtjev je pravno sredstvo koje podnosi stranka koja smatra da sud neopravdano odugovlači postupak i odlučivanje u predmetu (čl. 9). O zahtjevu odlučuje predsjednik suda ili drugi sudija određen rasporedom posla u sudovima koji imaju više od 10 sudija (čl. 10). Ukoliko je predsjednik suda sudija u predmetu povodom koga je podniet kontrolni zahtjev, o kontrolnom zahtjevu odlučuje predsjednik neposredno višeg suda, a ako je u pitanju predsjednik Vrhovnog suda, o kontrolnom zahtjevu odlučuje vijeće od trojice sudija Vrhovnog suda (čl. 11). O kontrolnom zahtjevu se odlučuje rješenjem koje mora biti obrazloženo (čl. 12).

Tužba za pravično zadovoljenje zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku može se ostvariti isplatom novčane naknade za prouzrokovanu štetu i/ili objavljivanjem presude

28 Analiza primjene Zakona o zaštiti svjedoka, Ministarstvo pravde i ljudskih prava, Podgorica, 2012.

29 Komentari za nacrt publikacije "Pravosuđe i sud javnosti" dostavljeni od strane Ministarstva pravde Centru za građansko obrazovanje

30 Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku ("Službeni list Crne Gore", br. 11/07 od 13.12.2007.)

da je stranci bilo povrijeđeno pravo na suđenje u razumnom roku (čl. 31).

Zakon propisuje da se pravo na sudsku zaštitu i dužina trajanja razumnog roka utvrđuje u skladu sa praksom Evropskog suda za ljudska prava, odakle su preuzeta i mjerila za odlučivanje o pravnim sredstvima u čl. 4, pa se tako razumnost dužine trajanja postupaka utvrđuje s obzirom na: složenost predmeta u činjeničnom i pravnom smislu; ponašanje podnosioca pravnog sredstva; ponašanje suda i drugih državnih organa, organa lokalne samouprave, javnih službi i drugih nosilaca javnih ovlaštenja, i interes podnosioca pravnog sredstva.

Postupci koji se vode za odlučivanje u ovim pravnim stvarima su hitni i oslobođeni su plaćanja sudskih taksi. Propisana je odgovornost zbog nepostupanja sudije i predsjednika sudova na način i u rokovima propisanim ovim zakonom.

Zakon o staranju o privremeno i trajno oduzetoj imovini³¹ uređuje način staranja, odnosno upravljanja privremeno ili trajno oduzetom imovinom u krivičnom ili prekršajnom postupku. Imovinom, u smislu ovog zakona, smatra se: novac, pokretne stvari, nepokretnosti, dragocjeni predmeti (zlato, plemeniti metali, drago ili poludrago kamenje, biseri i drugi predmeti od vrijednosti), druga stvarna prava na stvarima, pokretna i nepokretna imovina privrednih društava i drugih oblika obavljanja privredne djelatnosti, vlasnički udjeli i hartije od vrijednosti u skladu sa zakonom, druge isprave kojima se dokazuje pravo svojine na imovini i druga imovinska korist koja je pribavljena krivičnim djelom ili prekršajem.

U Crnoj Gori još ne postoji značajnija praksa oduzimanja i čuvanja imovine stečene vršenjem krivičnog djela. Izražen je

31 Zakon o staranju o privremeno i trajno oduzetoj imovini ("Službeni list Crne Gore", br. 49/08 od 15.08.2008, 31/12 od 15.06.2012.)

problem gazdovanja oduzetom imovinom, posebno u dijelu održavanja i stavljanja u funkciju. Dosad su zabilježena samo tri slučaja u kojima je državno tužilaštvo, podnijelo zahtjeve za privremeno oduzimanje imovinske koristi. U pitanju su slučajevi poznati kao „Šarić“, „Kalić“ i „Khvan“. Ukupna vrijednost ove imovine je 45.121.329,00 eura. Bitno je, takođe, naglasiti da privredna društva u kojima su optuženi većinski vlasnici nijesu solventna, već se nalaze pod hipotekom banaka po osnovu kreditiranja privrednih društava u kojima su odgovorni osnivači ili odgovorna lica.³²

Zakon o amnestiji u Crnoj Gori nije generički pravni akt već se donosi na osnovu ustavnih odredbi definisanih u članu 82, stav 1, tačka 16, koji definiše nadležnost Skupštine da daje amnestiju, kao i u članu 91, stav 2 gdje se propisuje da se zakoni o amnestiji donose većinom glasova svih poslanika jer se odlučuje o načinu ostvarivanja prava i sloboda građana. Donose se za pojedinačna krivična djela, grupu krivičnih djela ili sva krivična djela određenog zakona, i njima se propisuje ko može biti amnestiran, odnosno licima koja su obuhvaćena aktom amnestije daje se oslobađanje od krivičnog gonjenja ili potpuno ili djelimično oslobađanje od izvršenja kazne, zamjenjuje se izrečena kazna blažom kaznom, daje se rehabilitacija ili se ukidaju pojedine ili sve pravne posljedice osude.

Amnestiju ne treba miješati sa pomilovanjem, koje se odnosi na ukidanje ili smanjenje dužine kazne osuđenim licima za sva ili određena krivična djela od strane Predsjednika države.

Imamo više desetina zakona o amnestiji u zavisnosti od perioda, okolnosti i krivičnog djela.

³² <http://www.cedem.me/sr/publikacije/finish/13-publikacije/390-konfiskacija-i-upravljanje-imovinskom-koristi-steenom-izvrenjem-krivinih-djela.html>

Zakon o advokaturi³³ propisuje da je advokatura nezavisna i samostalna služba, koja pruža pravnu pomoć fizičkim i pravnim licima, a njome se mogu baviti advokati, samostalno, u zajedničkoj advokatskoj kancelariji ili advokatskom orthačkom društvu, upisani u imenik Advokatske komore. Oni pružaju pravnu pomoć koja obuhvata: davanje pravnih savjeta i mišljenja; sastavljanje tužbi, žalbi, molbi, predstavki i drugih podnesaka; sastavljanje ugovora, testamenata, izjava, opštih i pojedinačnih akata i drugih isprava; zastupanje i odbranu fizičkih i pravnih lica pred sudovima i drugim državnim organima, privrednim društvima i drugim pravnim licima; zastupanje fizičkih i pravnih lica u njihovim pravnim poslovima; obavljanje drugih poslova pravne pomoći u ime i za račun fizičkih ili pravnih lica, na osnovu kojih ta lica ostvaruju neko pravo.

U Crnoj Gori je kod Advokatske komore registrovano 681 advokata u 19 opština, od čega više od polovine u Podgorici.³⁴

Usvajanjem **Zakona o notarima**³⁵, kao dijela šire reforme pravnog sistema, Crna Gora se pridružuje grupi evropskih zemalja, poput Austrije i Njemačke koje imaju najbolju tradiciju ove službe u Evropi. Ovaj zakon donijet je još 2005. godine, ali je njegova primjena ovog zakona išla sporo i teško. Ipak, danas notarske kancelarije predstavljaju dio pravnog sistema Crne Gore u punom kapacitetu.

Cilj notarijata je povećanje pravne sigurnosti, uvođenje bržih i kraćih pravnih procedura, podrška reforme pravosuđa i unapređenje Javnog registra nepokretnosti. Naročito se veže

33 Zakon o advokaturi ("Službeni list RCG", br. 79/06 od 26.12.2006.)

34 Advokatska komora Crne Gore, http://www.advokatskakomora.me/advokati_po_opstinama.html

35 Zakon o notarima ("Službeni list RCG", 68/05 od 15.11.2005, "Službeni list Crne Gore", br. 49/08 od 15.08.2008.)

za parnični postupak, ali s obzirom da se ova publikacija koncentriše na predmete koji se tiču korupcije, moralo bi se obratiti posebna pažnja na profesionalnost notara pri zaključenju ugovora, gdje svjesno zaključenje štetnih ugovora veće vrijednosti neminovno dovodi do krivične odgovornosti, te na taj način i krivičnog postupka. U tom smislu Zakon o notarima može biti supsidijaran Zakoniku o krivičnom postupku.

U Crnoj Gori postoje 42 notarske kancelarije u 14 gradova.

Institucionalni okvir

Sudovi u Crnoj Gori se osnivaju Zakonom o sudovima, čiji član 13 predviđa i njihovu hijerarhiju.

U Crnoj Gori postoji 15 osnovnih sudova koji su u krivičnim predmetima nadležni da: u prvom stepenu sude za krivična djela za koja je zakonom propisana kao glavna novčana kazna ili kazna zatvora do 10 godina, bez obzira na svojstva, zanimanje i položaj lica prema kojem se postupak vodi i bez obzira na to u kojim uslovima je djelo izvršeno, ako za pojedina od ovih krivičnih djela nije određena nadležnost drugog suda; u prvom stepenu sude za krivična djela za koja je posebnim zakonom određena nadležnost osnovnog suda; sprovode postupak i odlučuju, po molbi za prestanak mjera bezbjednosti ili za prestanak pravnih posljedica osude, i odlučuju u tim stvarima kad je tu osudu ili mjeru izrekao, po molbi za brisanje osude; odlučuju o priznavanju i izvršavanju stranih sudskih odluka, osim onih za koje je nadležan privredni sud; vrši poslove pravne pomoći³⁶. Ovi sudovi se nalaze u Podgorici, Nikšiću, Kotoru, Baru, Herceg Novom, Ulcinju, Cetinju, Danilovgradu, Bijelom Polju, Beranama, Pljevljima, Kolašinu, Rožajama, Plavu i Žabljaku, a u njima sudi 148 sudija.

36 Vodič kroz sudove, Udruženje sudija Crne Gore, Podgorica, 2012.

U Crnoj Gori postoje dva viša suda, i to Podgorici i Bijelom Polju sa ukupno 54 sudija. Oni sude u prvom stepenu u: krivičnom postupku o krivičnim djelima za koja je, kao glavna kazna, propisana kazna zatvora preko 10 godina bez obzira na svojstva, zanimanje i položaj lica prema kojem se postupak vodi i bez obzira na to kad je djelo izvršeno; krivičnom postupku o krivičnim djelima organizovanog kriminala, bez obzira na visinu propisane kazne; krivičnom postupku za krivična djela sa elementima korupcije, i to: povreda ravnopravnosti u vršenju privredne djelatnosti; zloupotreba monopolističkog položaja; prouzrokovanje stečaja; prouzrokovanje lažnog stečaja; protivzakoniti uticaj; lažni bilans; zloupotreba procjene; odavanje poslovne tajne; odavanje i korišćenje berzanske tajne; primanje mita; davanje mita; odavanje službene tajne; zloupotreba službenog položaja; zloupotreba položaja u privrednom poslovanju; prevara u službi i zloupotreba ovlašćenja u privredi za koja je propisana kazna zatvora od osam godina i teža kazna; u krivičnim djelima za koja je posebnim zakonom određena nadležnost višeg suda; sprovodi postupak utvrđivanja pretpostavki povodom zahtjeva za izdavanje okrivljenih i osuđenih lica i postupak priznanja i izvršavanja stranih sudskih odluka u krivičnim stvarima.

Viši sud u drugom stepenu odlučuje o žalbama protiv odluka osnovnih sudova, a van suđenja rješava sukobe nadležnosti između osnovnih sudova na svom području; odlučuje o zahtjevu za brisanje osude na osnovu sudske odluke i po molbi za prestanak mjera bezbjednosti ili za prestanak pravnih posljedica osude koja se odnosi na zabranu sticanja određenog prava, ako je osudu ili mjeru izrekao; vrši poslove međunarodne krivično-pravne pomoći; vrši druge poslove određene zakonom.

Tokom 2012. godine u radu je bilo 48 slučajeva iz oblasti korupcije, od čega 35 u Podgorici i 13 u Bijelom Polju, a

riješeno je 26, od čega 18 u Podgorici i 8 u Bijelom Polju.³⁷

Dva privredna suda se, takođe, nalaze u Bijelom Polju i Podgorici, imaju 22 sudija i sude u prvom i drugom stepenu u sporovima: između privrednih društava, preduzetnika i drugih pravnih lica, koja obavljaju privrednu djelatnost; povodom prinudnog poravnjanja, stečaja i likvidacije privrednih subjekata; o pravima umjetnika, pravima umnožavanja, presnimavanja i puštanja u promet audiovizuelnih djela, računarskih programa i njihove upotrebe i prenošenja između stranaka privrednih društava, preduzetnika i drugih pravnih lica; radi smetanja državnine između stranaka iz tačke 1; u drugim pravnim stvarima koje su mu zakonom stavljene u nadležnost.

Apelacioni sud Crne Gore je smješten u Podgorici, ima 11 sudija, a odlučuje o žalbama protiv prvostepenih odluka viših sudova, kao i žalbama protiv odluka privrednih sudova; rješava sukobe nadležnosti između osnovnih sudova sa područja različitih viših sudova; osnovnih i viših sudova; viših sudova; privrednih sudova; vrši i druge poslove određene zakonom. U 2012. godini ovaj sud je odlučivao o 87 predmeta koji se odnose na krivična djela sa elementima korupcije³⁸.

Upravni sud, sa sjedištem u Podgorici, i 10 sudija odlučuje u upravnom sporu o zakonitosti upravnih akata, kao i zakonitosti drugih pojedinačnih akata kada je to zakonom određeno; o vanrednim pravnim lijekovima protiv pravosnažnih rješenja u prekršajnom postupku i druge poslove određene zakonom. *Vrhovni sud Crne Gore* je najviša sudska instanca. Nalazi se u Podgorici, i njegovih 18 sudija odlučuje: u trećem stepenu, kada

³⁷ Godišnji izvještaj o radu sudova za 2012. godinu

³⁸ <http://sudovi.me/podaci/ascg/dokumenta/880.pdf>

je to zakonom određeno; o vanrednim pravnim lijekovima protiv odluka sudova u Crnoj Gori; protiv odluka svoga vijeća, kad je to zakonom određeno; o prenošenju mjesne nadležnosti, kad je očigledno da će drugi stvarno nadležni sud lakše sprovesti postupak ili iz drugih važnih razloga. Takođe, određuje mjesno nadležni sud, kad nije isključena nadležnost sudova u Crnoj Gori i kad se, na osnovu pravila o mjesnoj nadležnosti, ne može pouzdano odrediti koji je sud u određenoj pravnoj stvari mjesno nadležan; rješava sukobe nadležnosti između sudova raznih vrsta na teritoriji Crne Gore, izuzev kad je određena nadležnost nekog drugog suda; i vrši i druge poslove određene zakonom.

Ustavni sud je sud posebne instance, te kao takav štiti ustavni i zakonodavni poredak Crne Gore. Karakteriše ga ustavna žalba kao posebno pravno sredstvo kojim se pokreće postupak pred Ustavnim sudom radi zaštite ljudskih ili manjinskih prava i sloboda zajamčenih Ustavom. Postupak po ustavnoj žalbi zasniva se na načelu dispozicije, što znači da od ovlašćenog podnosioca ustavne žalbe zavisi da li će i o čemu će sud rješavati. Ustavna žalba se može izjaviti protiv pojedinačnih akata ili radnji državnih organa ili organizacija kojima su povjerena javna ovlašćenje, a kojima se povređuju ili uskraćuju ljudska ili manjinska prava i slobode zajemčena Ustavom, ako su iscrpljena ili nijesu predviđena druga pravna sredstva za njihovu zaštitu ili je zakonom isključeno pravo na njihovu sudsku zaštitu.

U Godišnjem izvještaju o radu sudova za 2012. godinu se navodi: „Crnogorski sudovi su u potpunosti ažurni jer su završili više predmeta nego što su primili. Naime, počeli su izvještajnu godinu sa 37.934 predmeta, primili 93.439, završili 95.827, a neriješeno je 35.546 predmeta ili 27,06%. Priliv predmeta je manji u odnosu na prethodnu godinu za

22,71%, a broj riješenih predmeta takođe je manji u odnosu na prethodnu godinu za 20,79%. Sudije su prosječno bile opterećene sa po 501,42 predmeta, završile su 367,75, s nezavršenih predmeta po sudiji je 135,68. Kvalitet rada je zadržan na zadovoljavajući nivo, što znači da je 23,63% od svih odluka po žalbama ukinuto, a 69,09% potvrđeno. Što se tiče trajanja postupka u složenim predmetima kod svih osnovnih sudova u Crnoj Gori, ukazujemo da je do tri mjeseca završeno čak 42,30% svih predmeta, do šest mjeseci 17,58% , do devet mjeseci 11,86%, do godine 9,34% i preko godine 18,25%. Odluke su rađene u zakonskom roku i od svih odluka koje su urađene kod osnovnih sudova u krivičnom referatu samo 4,32% odluka je urađeno van zakonskog roka odnosno u parničnom referatu samo 2,33%, što je jedan pokazatelj potpune efikasnosti i efektivnosti, s poštovanjem suđenja u razumnom roku. Kod osnovnih sudova primijećen je manji priliv parničnih predmeta u odnosu na prethodnu godinu za 4,2%, odnosno manji priliv krivičnih predmeta za 5,7%.“

Dodatno, u Izvještaju se navodi da kaznena politika prati vrste i težinu krivičnih djela, pa „na uslovne osude od broja izrečenih presuda otpada 62,33%, novčanih kazni 8,76 % i kazni zatvora 28,91%“.

Dalje, ovaj izvještaj predstavlja i sljedeće statističke podatke: „Viši sud u Bijelom Polju počeo je izvještajnu godinu sa 117 zaostala predmeta, primio 4.287, riješio 4.213 i ostao nezavršen samo 191 predmet ili 4,34%. Viši sud u Podgorici počeo je izvještajnu godinu sa 2.184 predmeta, primio 10.427 i ukupno u radu imao 12.611 predmeta, riješio 10.038 predmeta, ostalo neriješeno 2.573 ili 20,40%“, zaključujući da su „viši sudovi u odnosu na priliv završili 96,85% i ukupan broj neriješenih predmeta je veći za 463 predmeta u odnosu na broj neriješenih predmeta na kraju 2011. godine. U višim

sudovima čak u 66,64% postupci su završeni u roku do tri mjeseca, računajući sve predmete u radu.“

Posebno je interesantan dio: „Što se tiče dva specijalizovana odjeljenja pri višim sudovima koji sude predmete organizovanog kriminala, korupcije i ratnih zločina, ukupno je u radu bilo 76 predmeta, riješeno je 42 predmeta, ostalo neriješeno 44,74%, ali je i veći priliv bio u izvještajnoj godini u odnosu na prethodnu za 13,33%. Riješen je isti broj predmeta kao i u prethodnoj godini.“

U dijelu privrednih sudova se takođe konstatuje potpuna ažurnost „... jer su završili 91,77% u odnosu na priliv, a u odnosu na ukupni broj predmeta u radu ostalo je neriješeno samo 18,11%. Od 670 stečaja u radu završeno je 411, a ostalo je nezavršeno 38,66%, dok od parničnih predmeta ostalo je neriješeno 44,66%. Kvalitet rada je dobar jer je 25,31% svih odluka koje su ispitane ukinuto.“

Za Upravni sud se navodi da je imao „manji priliv za 8,18%, a završio je 97,16% predmeta od ukupnog priliva. Kvalitet rada Upravnog suda je 28,37% ukinutih odluka, što je više u odnosu na 2011. godinu, kada je bilo samo 20,61% ukinutih odluka.“

„Apelacioni sud je imao 529 predmeta manje u odnosu na prethodnu godinu, završio je 93,43% predmeta, odnosno 108,20% u odnosu na priliv. Kvalitet odlučivanja je iskazan kroz 22,03% ukinutih odluka, što je dobar kvalitet.

Vrhovni sud je od ukupnog broja primljenih predmeta 1.967 ukupno imao u radu sa predmetima iz prethodne godine 1.983, završio 1.950, a ostalo je nezavršeno samo 33 ili 1,66%.“

Po ovom izvještaju, „evidentno je da je smanjen zaostatak za sve predmete iz 2011. godine i ranijih godina za 71,30% na nivou svih sudova, i po svim vrstama složenih predmeta.“

Kao pozitivno se navodi da se Kancelariji za pritužbe pri

Vrhovnom sudu Crne Gore obraća sve manji broj građana, uz podatak da je „tokom 2012. godini podnijeto 320 pritužbi koje se u pretežnom dijelu odnose na nezadovoljstvo stranaka prvostepenim i drugostepenim odlukama, jer su iste donijete na njihovu štetu, a jedan dio se odnosi na neažurnost postupanja pojedinih sudija u predmetima stranaka koje su podnijele pritužbe.“ Takođe, u izvještaju se može naći i podatak da je „Kancelarija za prijavu korupcije pri Sudskom savjetu otvorena 20.5.2009. godine i od tog datuma evidentirano je 355 pritužbi građana, od čega 75 u 2012. godini. Sve podnijete pritužbe su obrađene i nijedna nije procesuirana“, što svakako može imati uticaj i na rastuće nepovjerenje građana u sudstvo.

Vrhovno državno tužilaštvo čine dva Viša državna tužilaštva u Podgorici i Bijelom Polju i 13 osnovnih državnih tužilaštava u Podgorici, Nikšiću, Cetinju, Ulcinju, Baru, Kotoru, Herceg Novom, Kolašinu, Bijelom Polju, Beranama, Pljevljima, Rožajama i Baru.

U sastavu Vrhovnog državnog tužilaštva funkcionišu posebna odjeljenja za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina, međunarodnu saradnju, građansku i upravnu oblast.

Tužilačka organizacija broji 248 zaposljenih od čega je 43,55% nosilaca tužilačke funkcije, odnosno 108 tužilaca³⁹. U bazi jedinstvenog informacionog sistema Tužilaštva na kraju 2012. godine nalazilo se 63.627 prijava i tužilačkih odluka.

U Godišnjem izvještaju Vrhovnog državnog tužioca Crne Gore o radu državnog tužilaštva za 2012. godinu se konstatuje pad

³⁹ Godišnji izvještaj Vrhovnog Državnog tužioca Crne Gore o radu Državnog tužilaštva za 2012. godinu

kriminaliteta u odnosu na prethodne godine, ali i naglašava da je potrebno „nastaviti kampanje protiv korupcije i dalje napore nadležnih organa na efikasnom otkrivanju, gonjenju i suđenju izvršiocima ove vrste krivičnih djela. Građane treba podsticati i ohrabrivati na prijavu korupcije iako kvalitet i osnovanost njihovih prijava često ne zadovoljava potrebe daljeg vođenja postupka, o čemu svjedoči podatak da je u izvještajnoj godini donijeto 548 rješenja o odbačaju krivičnih prijava protiv izvršilaca ovih krivičnih djela.“ Takođe, navodi se da su „brojni problemi u otkrivanju i gonjenju izvršilaca ove vrste krivičnih djela zbog čega je neophodno podizati nivo međuinstitucionalne saradnje onih koji su u sistemu zaduženi za otkrivanje i gonjenje svih, prije svega, najtežih oblika koruptivnih krivičnih djela.“ Međuinstitucionalna saradnja predviđena je zakonom i predstavlja obavezu, iako se u praksi ona nalazi na vrlo niskom nivou. Izvještaj nije smio da ostane na nivou konstatacije da je neophodno podizanje međuinstitucionalne saradnje, već je morao precizno da locira problem, označi odgovornost i predloži mjere za unapređenje situacije.

Konstatuje se da tokom 2012. godine „nije bilo prijavljenih izvršilaca krivičnog djela pranje novca.“ Međutim, od ranije se po optužnicama Specijalnog odjeljenja u sudskom postupku nalaze slučajeви „Šarić“ i „Kalić“, kao i još 36 optuženih učinilaca ovog krivičnog djela koji su ustupljeni na nadležnost Višem državnom tužilaštvu u Podgorici. Ovo ukazuje da je u 2012. izostala efektivna tužilačka istraga oko ovog krivičnog djela. Dodatno, ovakvi podaci su ilustrativni da je riječ o međuinstitucionalnoj saradnji i očiglednoj inertnosti Uprave za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. Izvještaj ne daje informacije o tome kakvi su suštinski odnosi između ove dvije institucije, a važno je naglasiti da bi Uprava trebalo da pruži stručni i ekspertske doprinos u otkrivanju eventualnih

počinilaca ovog krivičnog djela, olakša i usmjeri istragu i podizanje optužnice od strane Državnog tužilaštva.

Nakon što su u Izvještaju pobrojani svi rezultati po krivičnim dijelima kako su ona navedena i u Krivičnom zakoniku, od čega je, u okviru teme ove publikacije, najinteresantnije da se u 2012. godini po Izvještaju objavljuju prijave za 62 učinioca, što je 33,33% više nego u prethodnoj godini. Nakon brojnih dominantno statističkih informacija u Izvještaju se konstatuje sistemski napredak.

„Podatak⁴⁰ sasvim sigurno ukazuje da su nova ovlašćenja tužilaca u izviđaju i istrazi značajno doprinijela efikasnijem i kvalitetnijem istraživanju brojnih sumnji koje se provjeravaju u predmetima protiv neidentifikovanih izvršilaca i krivičnih djela, te da su očigledno doprinijele njihovoj identifikaciji u procentu koji predstavlja znatan napredak u odnosu na prethodnu i ranije godine.“

Zanimljiv podatak je i da je Državno tužilaštvo u postupku provjere indicija i osnova sumnje obradilo 4.207 predmeta, od čega je 1.020 postupka pokrenuto, dok su 3.187 okončani službenom zabilješkom da nije bilo osnova za krivično gonjenje. Na kraju izvještajne godine u provjerama je ostalo 439 predmeta.

Dalje, u Izvještaju se navodi da „u izvještajnoj godini statistika Odjeljenja za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina, pokazuje da je broj prijavljenih učinilaca krivičnih djela organizovanog kriminala i korupcije iz stvarne nadležnosti Odjeljenja na nivou prošlogodišnjeg....

40 Pod podatkom se ovdje podrazumijeva kompletna statistika kretanja kriminaliteta i borbe protiv istog, koja u procentima realizacije ima pozitivan rezultat

U izvještajnoj godini sudovi su donijeli 87 presuda protiv učinilaca ovih krivičnih djela. Osuđujućom presudom riješeno je 82,75% podignutih optužnica, 12,64% je oslobađajućih i 4,59% odbijajućih presuda.“

U predmetima organizovanog kriminala procenat osuđujućih presuda je 92%, a u odnosu na po jednog učinioca donijete su oslobađajuće i odbijajuće presude. U oblasti korupcije taj procenat je nepovoljniji – 79,05% je osuđujućih, 16,12% oslobađajućih i 4,83% odbijajućih presuda, što se objašnjava činjenicom da je po Zakonu o sudovima Odjeljenje dobilo u stvarnu nadležnost slučajeve korupcije koji su prije više godina istraživani i optuživani u nadležnosti osnovnih sudova i osnovnih državnih tužilaštava, i to oni koji su u žalbenom postupku ukinuti i vraćeni na ponovni postupak.

U Izvještaju se pojašnjava da je radi „provjere indicija i osnova sumnje o postojanju krivičnih djela organizovanog kriminala i najtežih koruptivnih krivičnih djela Odjeljenje formiralo 223 predmeta... uglavnom po anonimnim prijavama, zatim prijavama građana ili nevladinih organizacija i rezultirali su u 104 slučaja pokretanjem postupka kod Odjeljenja i nadležnih nižestepenih tužilaštava, što je za 57,69% više nego prethodne godine. Protiv tri učinioca krivične prijave su odbačene dok su u 53 slučaja arhivirane jer je nakon provjere brojnih indicija i osnova sumnje utvrđeno da nema osnova za pokretanje krivičnog postupka. Odjeljenje i dalje provjerava indicije i osnove sumnje u 71 slučaju, jer su podaci u njima nedovoljni za identifikaciju učinioca i krivičnog djela.“

„Na kraju izvještajne godine kod sudova je ostao veliki broj neriješenih optuženja – 310 kako onih podignutih u Odjeljenju, tako i 16 onih koje su Odjeljenju dostavili nižestepeni tužioci. Ova činjenica otežava cjelovitu analizu kvaliteta optužnih

akata i kaznene politike specijalizovanih sudskih vijeća“, stoji u Izvještaju VDT-a. Time VDT tvrdi da sudovi u određenom, ne malom broju predmeta usporavaju, a možda i opstruiraju postupke. Izvještaj, nažalost, nije konkretnije obradio ovaj odnos, identifikovao konkretne probleme i dao preporuke njihovih prevazilaženja u cilju efikasnijeg procesuiranja ovih krivičnih djela.

Iako sam Izvještaj naglašava „znatno bolju prolaznost optužnih akata iz oblasti organizovanog kriminala i korupcije. Ukupno, u izvještajnoj godini osuđujućih odluka bilo je više za 11,33% s tim što je procenat osuđujućih u oblasti organizovanog kriminala veći za 12,59%, a u oblasti koruptivnih krivičnih djela 0,48%“, propušta se prilika da se skrene pažnja vrlo mali procenat povećanja prolaznosti optužnih akata u oblasti koruptivnih krivičnih djela.

Dodatno, u predstavljanju ovog Izvještaja skupštinskom Odboru za politički sistem, pravosuđe i upravu⁴¹, v.d. Vrhovnog državnog tužioca i predsjednik Tužilačkog savjeta Veselin Vučković je konstatovao da je „sa stanovišta kvaliteta tužilačke istrage, u postupku sudske kontrole sudskih akata potvrđeno 95,06% podignutih optuženja, a u predmetima osnovnih i viših državnih tužilaštava osuđujućom presudom riješeno 88,39% optuženja, dok je u predmetima Odjeljenja za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina oslobađajućom presudom riješilo 82,75% optuženja.“

Ovaj presjek normativno-institucionalnog okvira ima za cilja da ukaže na dvije stvari. Jedna je da Crna Gora ima prilično složen zakonodavni okvir koji je u značajanoj mjeri, shodno reformama posljednjih godina, usklađen sa međunarodnim standardima, a druga je da se i pored toga povjerenje

41 Zapisnik sa 11. sjednice Odbora za politički sistem, pravosuđe i upravu, 2013.

građana u ovakav sistem pravosuđa nalazi na niskom nivou, sa tendencijom daljeg pada. Nije teško zaključiti da je loša komunikaciona strategija sa javnošću i medijima jedan od ključnih uzroka visokog stepena nepovjerenja u rad pravosudnih organa, uz ono što je i nedovoljan učinak u borbi protiv korupcije. Izvještaji o radu sudova za 2012. godinu i o radu Vrhovnog državnog tužilaštva za 2012. godinu pisani su suvoparnim jezikom struke i statistike, bez ulaženja u suštinske probleme. Za opštu javnost, za građane i građanke to nije zanimljivo štivo, a često mogu biti i predmet zabune ako se uporedo čitaju. Uz uvažavanje javnosti i njenog značaja, morali bi da postoje izvještaji za javnost i medije, metodološki prilagođeni razumijevanju i interesovanju opšte javnosti sa ciljem da se slabosti pravosudnog sistema iznesu pred lice javnosti radi dolaženja do bržeg i kvalitetnijeg napretka i rješenja problema, ali i radi povećanja povjerenja u pravosudni sistem.

Takođe, upoređivanjem ovih izvještaja uočava se ozbiljna kolizija u podacima i percepciji rezultata rada, jer sudstvo i tužilaštvo imaju različite načine vođenja evidencije. Dok državna tužilaštva evidenciju vode po optuženim licima, sudovi evidenciju vode po predmetima. Stoga je teško uporediti njihove statistike i dobiti kredibilnu sliku o (ne) ažurnosti. Na primjer, VDT konstatuje da je na kraju izvještajne godine kod sudova ostao veliki broj neriješenih optuženja – 310 podignutih u Odjeljenju i 16 onih koje su Odjeljenju dostavili nižestepeni tužioci. Ova činjenica otežava cjelovitu analizu kvaliteta optužnih akata i kaznene politike specijalizovanih sudskih vijeća, jer se sa druge strane tvrdi da su crnogorski sudovi u potpunosti ažurni, s obzirom da su u završili više predmeta nego što su primili, ako je suditi po izvještaju Vrhovnog suda. Određene nelogičnosti, koje se čitaju u ovim izvještajima, su se pretočile i u javni sukob

predsjednice Vrhovnog suda i Vrhovne državne tužiteljke, u koji se kasnije uključila i predsjednica Apelacionog suda.⁴² Te javne polemike su pokazale kako duboke posljedice može da ima loše definisan i artikulisan odnos sa javnošću, a onda se opet pod pritiskom javnosti dođe do lošeg javnog izraza koji je kontraproduktivan. Iako sam način na koji su čelni ljudi pravosuđa govorili o problemima u ovoj oblasti u javnosti nije dobar, pozitivno je da su ti problemi ipak dobili svijetla javnosti upravo kroz iskaze onih koji su najpozvaniji da o njima progovore.

Takođe, u dokumentima koje je razmatrala Nacionalna komisija za sprovođenje Strategije za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala se navodi da je tokom 2012. godine⁴³ broj završenih predmeta u oblasti korupcije u Podgorici 18 i 8 u Bijelom Polju, dok je broj nezavršenih predmeta 19 u Podgorici i 5 u Bijelom Polju, a broj pravosnažnih presuda 11 u Podgorici i tri u Bijelom Polju.

Najčešća krivična djela iz slučajeva koji su pravosnažno okončani u Podgorici su davanje mita (šest slučajeva), zloupotreba ovlašćenja u privredi u pokušaju (jedan slučaj), primanje mita, nedozvoljeni prelaz državne granice (jedan slučaj), primanje mita (jedan slučaj), prouzrokovanje lažnog stečaja (jedan slučaj), zloupotreba službenog položaja (jedan

42 Dnevni list "Vijesti" je objavio u nadnaslovu: „Ranka Čarapić savjetovala Apelacioni sud kako je trebalo da radi u slučaju Duška Šarića, a i Jovice Lončara“, a naslov teksta bio je „Bolje da ste se bavili dokazima“, dok se u samom tekstu navodi i podsjeća da je Ranka Čarapić optužila Apelacioni sud da nema kontinuitet u odlučivanju. Nešto kasnije, dnevni list "Dan" je objavio tekst pod naslovom „Presude nerazumljive, optužnice loše“, apostrofirajući izjavu predsjednice Apelacionog suda Svetlane Vujanović u kojoj upućuje Ranku Čarapić, VDT, da ukoliko državnim tužiocu nešto nije jasno podnese zahtjev za zaštitu zakonitosti. U tekstu stoji da je Vujanovićeva ustvrdila da su presude za slučajeve „Šarić“ i „Zavala“ oborene zbog neadekvatnih optužnica.

43 Spisak završenih i nezavršenih predmeta iz oblasti korupcije i organizovanog kriminala od 01.01.2012. do 31.12.2012. godine, Nacionalna komisija za sprovođenje Strategije za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala

slučaj), a od toga je oslobađajuća presuda donešena u ??? slučajeva. U Bijelom Polju je od tri pravosnažne presude jedna u slučaju zloupotrebe položaja u privrednom poslovanju odbijena, jedna u slučaju zloupotrebe službenog položaja oslobađajuća, a jedna u slučaju zloupotrebe službenog položaja u sticaju sa falsifikovanjem službene isprave ustupljena Osnovnom sudu Pljevlja kao stvarno i mjesno nadležnom, što znači da nijedan od tri okončana slučaja pred Višim sudom nije rezultirao osuđujućim presudama! U ostalim slučajevima iz oblasti korupcije, koji su još u toku, najčešća krivična djela koja dominiraju u optužnicama su zloupotreba službenog položaja ili zloupotreba službenog u produženom trajanju, zatim zloupotreba ovlašćenja u privredi ili zloupotreba ovlašćenja u privredi u pokušaju, i davanje mita, a povremeno se javljaju i odavanje poslovne tajne, primanje mita, pranje novca, pronevjera, nesavjestan rad u službi, prevara u službi, pranje novca, falsifikovanje (službene) isprave, itd. Podaci iz pravosnažnih sudskih presuda ne ukazuju da je utvrđena velika šteta po budžet države, jer se iste ne odnose na brojne afere koje su u fokusu crnogorske javnosti a koje daju osnove sumnje da je državni budžet znatno oštećen.

SLUČAJEVI IZ PRAKSE

Opšte napomene

Postupanje sudova u predmetima korupcije je najbolje prikazati kroz konkretne primjere, uz napomenu da i pored kontinuiranog pritiska zainteresovane javnosti za pojačanu borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije u 2012. godini nije postala pravosnažna nijedna presuda u predmetima visoke korupcije.

Ova prezentacija slučajeva daje jedan broj presuđenja koja su izrečena pred specijalnim odjeljenjem na osnovu optuženja Specijalnog tužioca kojima se javnost nije značajnije bavila jer se radi o krivičnim djelima korupcije na nižem nivou i gdje ostaje otvoreno pitanje da li je potrebno da u tim predmetima imamo angažman specijalnog tužioca i da se sudi u specijalnom odjeljenju.

Ipak, cijenimo da javnost mora da sazna i za slučajeve koji statistički pokrivaju borbu protiv korupcije, a u kojima nije mali procenat optuženih stranih državljana. Spisak završenih i nezavršenih predmeta ukazuje na neznatnu imovinsku štetu ili korist u najvećem broju procesuiranih predmeta.

Ovakvo stanje zabrinjava i traži javno objašnjenje. A upravo su to razlozi na kojima insistiramo radi podsticaja da se u javnosti otvori široka debata o karakteru, vrijednosti, svrsishodnosti i utemeljenosti optužnih zahtjeva i sudskih procesa sa presudama. Mišljenja smo da se samo na taj način može doći do ustavnog ideala o pravičnom i javnom suđenju u razumnom roku.

Presuđeni slučajevi

I - Davanje mita

U predmetu Ks.br. 15/2012⁴⁴ u kojem je Viši sud u Podgorici donio presudu 12.07.2012. godine protiv optuženog državljanina Hrvatske koji je kao vozač na graničnom prelazu sa Republikom Hrvatskom ponudio službenom licu 10 eura, zbog toga što je upozoren da nema međunarodnu kartu za osiguranje, službeno lice je tu ponudu shvatilo kao nuđenje mita, zbog čega ga je prijavilo nadležnom organu koji mu je odredio pritvor. Istom je nakon prihvatanja sporazuma o priznanju krivice izrečena uslovna osuda na šest mjeseci.

Vrhovno državno tužilaštvo - Odjeljenje za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina optužnim predlogom KTS.br.23/12 od 08.07.2012. godine stavio je na teret P.S. izvršenje krivičnog djela davanje mita iz člana 424. stav 1. Krivičnog zakonika. Utvrđujući da li postoji dovoljno dokaza o krivici optuženog za predmetno krivično djelo, na ročištu za razmatranje sporazuma, zamjenik Specijalnog tužioca podnio je sudu dokaze predložene optužnim predlogom i to: zapisnik o saslušanju optuženog, zapisnik o saslušanju svjedoka V. B., potvrdu o privremeno oduzetim predmetima UP - Ispostave granične policije Herceg Novi - Ekspozitura Sutorina, granični prelaz Debeli Brijeg broj 21/12 od 07.07.2012. godine, zatim službenu zabilješku UP Sektora granične policije Ispostava Herceg Novi broj 04/11/280/12/1-

44 Sudila sudija pojedinaac Biljana Uskoković

2114 od 07.07.2012. godine, pasoš okrivljenog izdat od nadležnih organa Republike Hrvatske, oduzetu novčanicu u apoenu od 10 eura, saobraćajnu dozvolu.

Iz sadržine prikupljenih dokaza na koje okrivljeni i njegov branilac nijesu imali nikakve primjedbe, sud je zaključio da je Specijalni tužilac pružio dovoljno dokaza o krivici optuženog P.S. i da je okrivljeni u vrijeme i na način opisan u izreci ove presude učinio krivično djelo davanje mita iz člana 424 stav 1 Krivičnog zakonika za koje ga je ovaj sud i oglasio krivim. Optuženi je u cilju olakšavanja svog položaja prihvatio sporazum o priznanju krivice, a sud je našao da je prijedlog stranaka u vezi sa takvom krivičnom sankcijom prihvatljiv, uvažavajući da je okrivljeni čovjek u poodmaklim godinama, da ranije nije osuđivan, da je otac dvoje punoljetne djece, da je strani državljanin i da je izrazio kajanje za učinjeno krivično djelo. Sud je ocijenio da optuženom nije bilo nužno radi krivično-pravne zaštite izreći kaznu, nalazeći da se osnovano može očekivati da će se upozorenjem uz prijetnju izvršenja kazne zatvora u trajanju od šest mjeseci i odgodom na period na dvije godine dovoljno uticati na optuženog da ubuduće ne vrši krivična djela i time ostvariti svrha uslovne osude. Okrivljeni se sporazumom obavezao da u korist Javne ustanove za rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci “Kakaricka gora” i Fondacije za prevenciju narkomanije plati novčani iznos od 2.000,00 eura.

Pošto je optuženi oglašen krivim bio je obavezan i da na ime troškova krivičnog postupka - paušala plati iznos od 100,00 eura, a koji iznos je srazmjeran imovnim prilikama okrivljenog, trajanju i složenosti krivičnog postupka. Takođe, sud je naložio da se na osnovu člana 75 stav 1 Krivičnog zakonika od optuženog trajno oduzima jedna novčanica u apoenu od 10 eura serijskog broja U59331950528 kao predmet upotrijebljen za izvršenje krivičnog djela.

II – Davanje mita⁴⁵

U predmetu Ks.br. 14/2012 optužen je državljanin Srbije, student, zato što je policajcu ponudio iznos od 50 eura, u trenutku kada je policajac utvrdio da isti ne posjeduje lična dokumenta. Viši sud je presudom od 11.07.2012. godine izrekao uslovnu kaznu zatvora od šest mjeseci.

Vrhovno državno tužilaštvo - Odjeljenje za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina optužnim predlogom Kts.br.22/12 od 11.07.2012. godine stavio je na teret P.N. izvršenje krivičnog djela davanje mita iz čl. 424. st.1. KZ. Utvrđujući da li postoji dovoljno dokaza o krivici optuženog za predmetno krivično djelo, na ročištu za razmatranje sporazuma, zamjenik Specijalnog tužioca podnio je sudu dokaze predložene optužnim predlogom i to: zapisnik o saslušanju optuženog, zapisnik o saslušanju svjedoka K. D., B. M., J. M., potvrdu o privremeno oduzetim predmetima Područne jedinice Budva ekspoziture kriminalističke policije 26 br. 03-240/12-6770 od 05.07.2012. godine, patrolni list Uprave policije -PJ Budva br. 2469, patrolni list Uprave Policije PJ budva br. 2472 sa evidencijom o kontroli učesnika u saobraćaju, prekršajni nalog uprave policije PJ Budva br. 0001118498 od 05.07.2012. godine, potvrda o privremeno oduzetim predmetima Uprave policije PJ Budva od 05.07.2012. godine, oduzetu novčanicu u apoenu od 50,00 eura serijskog broja X63502255973 i pasoš okrivljenog izdat od strane nadležnog organa Republike Srbije.

Iz sadržine prikupljenih dokaza na koje okrivljeni i njegov branilac nijesu imali nikakve primjedbe, sud je zaključio da je Specijalni tužilac pružio dovoljno dokaza o krivici optuženog P.N. i da je okrivljeni u vrijeme i na način opisan u izreci ove

41 Sudila sudija pojedinac Milanka Žižić

presude učinio krivično djelo davanje mita iz čl. 424, st.1 KZ za koje ga je sud oglasio krivim.

Prije toga okrivljeni je u cjelosti prihvatio sporazum o priznanju krivice, koji je podrazumijevao da je okrivljeni obavezan da u korist Javne ustanove za rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci “Kakaricka gora” i Fondacije za prevenciju narkomanije Podgorica plati iznos od 1.000,00 eura.

III – Zloupotreba službenog položaja i pronevjera novca

U predmetu Ks.br. 7/2010⁴⁶ optuženo je više službenika (nalogodavci i blagajnica) Vrhovnog suda zbog zloupotrebe službenog položaja i pronevjere novca u iznosu od 228.000,00 eura. Presudom Višeg suda od 15.07.2012. godine blagajnica kao prvooptužena je osuđena na kaznu zatvora od četiri godine i četiri mjeseca. Nalogodavac je bio šef službe koji je po ovlašćenju predsjednika Vrhovnog suda davao naloge za podizanje i isplatu novca.

Optužnicom Osnovnog državnog tužilaštva Podgorica Kt.br.2559/2006 od 30.07.2006. godine stavljeno je na teret optuženoj V.D. da je izvršila krivično djelo zloupotreba službenog položaja iz čl.416, st.3 u vezi st.1 Krivičnog zakonika, krivično djelo pronevjera iz čl.420, st.1 Krivičnog zakonika, te optuženima V.D. i V.S. da su kao saizvršioци izvršili krivično djelo zloupotreba službenog položaja iz čl.416, st.2 u vezi st.1 Krivičnog zakonika, optuženom V.S. krivično djelo pronevjera iz čl.420 st.2 u vezi sa st.1 KZ RCG, i optuženom O.Ž. da je izvršio krivično djelo nesavjestan rad u službi iz čl.417, st.3

⁴⁶ Sudio sudija pojedinac Ratko Ćupić

u vezi sa st.2 i 1 Krivičnog zakonika. Zastupnik optužnice na glavnom pretresu je u odnosu na optuženog V.S. odustao od optužbe da je izvršio krivično djelo pronevjera iz čl.420, st.2 u vezi sa st.1 KZ-a RCG. U ostalom dijelu zastupnik optužnice naveo je da ostaje pri optužnici sa izmjenama izvršenim na glavnom pretresu pred Osnovnim sudom u Podgorici od 16.02.2009. godine, što znači da u činjeničnom opisu pod tač. 2 optužnice u petom redu odozgo umjesto „780,00 eura“ treba da stoji „746,20 eura“, te pod tač.3 optužnice u jedanaestom redu odozgo izostavlja riječi „od 29.04.2006. godine na iznos od 2.000 eura“, a u posljednjem redu takođe pod tač.3 umjesto iznosa „25.900,00 eura“ treba da stoji „23.900,00 eura“. Konačno je predložio da sud optužene oglasi krivim za krivična djela stavljena im na teret ovako izmijenjenom optužnicom i da ih kazni po zakonu.

Optužena V.D. je u svojoj odbrani na zapisniku o saslušanju pred policijom od 11.12.2006. godine navela da je negdje od 2000. godine zaposlena u Upravi za zajedničke poslove državnih organa na radnom mjestu likvidatora i da je taj posao obavljala do 2003. godine kada je počela da radi u Vrhovnom sudu RCG na radnom mjestu blagajnika - primaoca prihoda. Njen posao kao blagajnika sastojao se u podizanju gotovine, isplati svih računa, putnih naloga i ostalih plaćanja koja su vršena preko blagajne. Što se tiče poslovne dokumentacije koja je pratila rad u blagajni, navela je da dnevnik blagajne nije uredno vođen sve do uvođenja SAP programa, pa bi na kraju godine sravnjivali kompletno poslovanje za tu godinu, i pojasnila je da su na početku godine, a po rješenje predsjednika Vrhovnog suda, bila određena novčana sredstva u fiksnom iznosu od 9.000,00 eura za svaki mjesec, a pošto bi brzo potrošili ta sredstva podizala bi novi avans, tj. nova sredstva. Ispravan način podizanja sredstava sastojao se u tome što bi po odobrenju predsjednika Vrhovnog suda sredstva podizala

na osnovu naloga o podizanju gotovine koji je išao prema Trezoru, a koji nalog je trebalo da bude ovjeren i potpisan od strane predsjednika Vrhovnog suda i službenika u sudu koji su imali deponovan potpis u Trezoru Ministarstva finansija RCG, a to su u konkretnom slučaju bili J.B. i K.P., po odluci predsjednika Vrhovnog suda. Način primopredaje odvijao se tako što bi blagajnik Trezora po nalogu u Centralnoj banci CG podigao gotovinu i istu njoj predao, o čemu bi se sačinjavala dokumentacija o primopredaje novca, a ona bi taj novac zadužila kroz knjige blagajne kao ulaz u blagajnu. Međutim, potpisivanje naloga koji su išli prema Trezoru i na osnovu kojeg je podizana gotovina kao i drugi nalozi za vrijeme njenog rada u Vrhovnom sudu nije vršena na naprijed navedeni način. Naime, zbog velikog broja naloga koje je trebalo potpisivati, bila je učena od strane J.B., a kasnije i K.P. da oponaša i imitira njihov potpis sa kartona deponovanih potpisa, iz razloga i kasnijeg rada i bržeg završavanja posla. Dalje je navela, što se tiče podizanja gotovine u 2004. i 2005. godini, sve naloge o podizanju gotovine dobijala je od J.B. i V.S., imitirajući u većini slučajeva potpise J. i K.P. na naložima, podižući tako gotovinu koja se koristila prema plaćanjima za sudove, neke vanredne troškove, kao i isplate nekih gotovinskih računa. Što se tiče davanja novca koji je bio zadužen u blagajni za 2004. i 2005. godinu navela je da je po naložima V. i J. novac kojim je blagajna bila zadužena davala bez ikakve dokumentacije o primopredaji, tj. bez ikakvog potpisa ili traga o primopredaji novca, s obzirom da se dnevnik blagajne nije vodio. Dalje je kazala što se tiče novca koji je od nje uzeo J.B. da je isti vraćen u cjelosti, a što je ona evidentirala u njenoj internoj evidenciji, kako u odnosu za davanje, tako u odnosu na iznose novca. Te je podatke unosila u njenu plavu svesku koja joj je ostala u fioci njenog radnog stola za kojim je sjedjela do dana davanja otkaza, tj. do dana 07.12.2006. godine. Ali, kada je u pitanju novac koji je od nje uzeo optuženi V.S., kazala je da je taj novac na kraju godine

pravdan računima za gorivo, računima iz restorana, koji su po njenom saznanju bili fiktivni. Vezano za poslovanje u 2006. godini nastavilo se sa radom kao i u 2004. i 2005. godini, pa je ona i dalje imitirala potpise J.B. i K.P. i sa tim nalozima odlazila do Trezora gdje je podizala gotovinu, a ukupan iznos gotovine koji je podignut tokom 2006. godine iznosio je 349.728,00 eura. Do juna 2006. godine J. je sav iznos koji je uzimao bez ikakve dokumentacije, tj. bez priznanice ili bilo kakvog drugog dokumenta vratio u cjelosti, a ne sjeća se o kakvom se iznosu radilo, mada isti evidentiran u njenoj svesci koju je pomenula, dok je sav manjak utvrđen popisom blagajne za 2006. godinu u iznosu od 190.000,00 eura za koju nema dokumentacije o razduženju u cjelosti dala optuženom V.S., kojeg je smatrala jednim od njenih neposrednih starješina, a koji preuzeti novac nije razdužio do izvršenog popisa, već bi se razdužio do kraja kalendarske godine da nije došlo do vanrednih popisa. Navedeni iznos od 190.000,00 eura je utvrđen kao manjak u 2006. godini u tom iznosu na način kako je to već kazala dala je V.S. Kazala je dalje da je kontrola finansijskog poslovanja u sudu za 2006. godinu uslijedila po zahtjevu optuženog O.Ž. i po njegovom nalogu. U čitavom ovom periodu smatra da je šefica računovodstva K.P. imala obavezu da od nje traži ažurno vođenje blagajničkog računovodstva što ona nije radila, pa je samim tim na ovakav način ona (tj. optužena V.) sa takvom ustaljenom praksom obavljala posao blagajnice. Vezano za stečenu imovinu u periodu od 2003. do 2006. Godine, kazala je da je kupila putničko motorno vozilo marke „golf III“ i to od ličnih sredstava, od porodične štednje - roditelja i uz podignuti kredit, a pošto joj je prezentovan ugovor o nepokretnosti između nje i Š. V. iz Podgorice o kupovini stambene zgrade površine 297 m2 sa dvorištem za cijenu od 66.000,00 eura kazala je da joj je takav ugovor bio potreban radi ostvarivanja prava na stambeni kredit kod Hipo Alpe Adria banke koja traži posjedovanje takvog ugovora kao dokaza o namjeri kupovine

stambene jedinice koju bi ona platila Š.V. nakon podizanja kredita, a po predviđenoj prodajnoj cijeni od 66.000,00 eura. Prilikom razgovora sa predsjednikom Vrhovnog suda V. R. isti joj je predložio da pokuša da sa svojom porodicom pronađe dio novca, tačnije polovinu, a da će preostalu polovinu on pravdati na neki način.

Na glavnom pretresu od 16.01.2009. godine dodala je, da bi se planirao budžet za 2007. godinu nakon prvih šest mjeseci, morala je da uradi tabelu sa izvještajem koliko je novca podignuto, s obzirom da je predsjednik Vrhovnog suda V.R. izjavio da se podizalo samo onoliko koliko je bilo dozvoljeno, što znači da je za prvih šest mjeseci po rješenjima od 9.000,00 trebalo biti podignuto 54.000,00 eura. Međutim, u tabeli koju je ona napravila podignuto je za šest mjeseci 168.220,00 eura. Svako jutro prije nego što su počinjali da rade u kancelariju je dolazio šef - optuženi O.Ž. i govorio koje zahtjeve treba da kucaju i po kojem redoslijedu, nakon čega je te zahtjeve odnosio u svoju kancelariju i tamo su se verificovali, i kod njih su se vraćali odštampani. Kompjuter na kojem je vršena verifikacija naloga i na kojem je instaliran SAP sistem sa šifrom J.B. bio je u kancelariji optuženog O.Ž., pa ona nijedan euro od 204.346,95 eura, koje joj se stavljaju na teret, nije uzela za sebe, već je taj novac, nakon što ga je donijela u Vrhovni sud, isplaćivala onako kako je to od nje zahtijevano.

Optužena V.D. je na glavnom pretresu od 28.06.2010. godine ponovila prethodne navode, te dodala da ne spori činjenicu da je iz Trezora kako to i stoji u optužnici podignut iznos od 250.238,31 eura, te da je taj novac ona lično preuzimala iz Trezora i fizički ga donosila u Vrhovni sud i unosila ga u kasu u kancelariji gdje ona sjedi, a jedino je ona i niko drugi, imala ključ od kase u kojoj je fizički unosila novac. Navodi da je taj novac isplaćivala po zahtjevu optuženog V.S., te da se radilo o isplati po putnim nalogima, a da je optuženi V. dolazio nekad sa

potpisanim, a nekad sa nepotpisanim, te nekad sa zavedenim, a ponekad i sa nezavedenim putnim nalogima. Prilikom preuzimanja novca S. bi se ponekad potpisivao u njenu internu svesku koju je ona radi sebe vodila. Ali S. bi obično bio u nekoj žurbi, govoreći npr. da ga čeka predsjednik, pa u takvim slučajevima se nije ni potpisivao. Ponekad su kod nje dolazile sudije i iz ruke u ruku preuzimali novac i potpisivali se da su novac primili. Što se tiče iznosa od 190.604,31 euro koji je naveden u optužnici navodi da i dalje ostaje pri tvrdnji da je taj novac predala optuženom V. koji je govorio ponekad da taj novac treba za službena putovanja, nekad za predsjednika suda i on je ponekad potpisivao preuzimanje novca, a nekad nije.

Naveli smo neke od iskaza prvooptužene, a ovdje ističemo nalaz utvrđen od strane vještaka finansijske struke, da je optužena V.D., na osnovu navedena 34 zahtjeva sa potpisima koje je falsifikovala, iz Trezora podigla iznos 254.184,00 eura, od kojih nema „pokriće“ za 190.604,31 eura, gdje je sud zaključio da je: optužena V.D. u navedenom periodu sačinila 34 lažne isprave - zahtjeva za plaćanje, i to: br.40000149 od 16.01.2006. godine; br.40001172 od 23.01.2006. godine; br.40002017 od 27.01.2006.godine; br.40006666 od 07.02.2006. godine; br.40009305 od 15.02.2006. godine; br.40009449 od 16.02.2006. godine; br.400012697 od 28.02.2006. godine; br.40015447 od 06.03.2006. godine; br.40024569 od 05.04.2006. godine; br.40032222 od 03.05.2006. godine; br.40032396 od 04.05.2006. godine; br.40036257 od 15.05.2006. godine; br.40039274 od 23.05.2006. godine; br.40043509 od 02.06.2006. godine; br.40044936 od 06.06.2006. godine; br.40047219 od 13.06.2006. godine; br.40047222 od 13.06.2006. godine; br.40056001 od 07.07.2006. godine; br.40058406 od 24.07.2006. godine; br.40065638 od 14.08.2006. godine; br.40072915 od 06.09.2006. godine; br.40075863 od 19.09.2006. godine; br.40074133 od

08.09.2006. godine; br.40080739 od 03.10.2006. godine; br.40081963 od 05.10.2006. godine; br.40081961 od 05.10.2006. godine; br.40082599 od 09.10.2006. godine; br.40082602 od 09.10.2006. godine; br.40084297 od 16.10.2006. godine; br.40090143 od 02.11.2006. godine; br.40091767 od 07.11.2006. godine; br.40090783 od 06.11.2006. godine; br.40091800 od 08.11.2006. godine; br.40092760 od 09.11.2006. godine; koje je potpisala imenima K.P.de, glavnog knjigovođe i J.B., sudije Osnovnog suda u Podgorici, koji su na osnovu deponovanih potpisa kod Centralne banke Crne Gore bili ovlašćeni da raspoložu sredstvima Vrhovnog suda u Budžetu Crne Gore, a zatim ih upotrijebila kao prave kod Trezora Crne Gore, na osnovu kojih joj je iz budžetskih sredstava namijenjenih za sudstvo, isplaćen gotov novac u ukupnom iznosu od 254.138,00 eura, od kojeg je na štetu Vrhovnog suda Crne Gore prisvojila 190.604,31euro.

Sud je u postupku odbio prijedlog branioca optuženog O., adv. Martinović Nikole za izuzeće vještaka finansijske struke Popović Milenka i određivanje novog finansijskog vještačenja, te da se od Državne revizorske institucije pribavi izvještaj o reviziji materijalno finansijskog poslovanja Vrhovnog suda za 2006. godinu, kao i predlog optuženog O.Ž. da se izvrši vještačenje blagajne Državnog trezora Ministarstva finansija odakle je podizan gotov novac. Navedeni predlozi su odbijeni sa razloga što je nalaz i mišljenje vještaka finansijske struke Popović Milenka sa datim dopunama i pojašnjenjima, po ocjeni suda stručan i objektivan i daje odgovore na sva bitna pitanja vezano za finansijsko poslovanje Vrhovnog suda u 2006. godini. Takođe je odbijen prijedlog branioca optužene V. D., adv. Begović Zdravka da se izvrši uvid u 47 zahtjeva za plaćanje po kojima su za Vrhovni sud od Trezora podizani avansi u 2006. godini jer je na pretresu izvršen uvid u zahtjeve za plaćanje predložene kao dokaz optužnicom, a ostali zahtjevi

za plaćanje na kojima se ne zasniva optužba, po ocjeni suda su u ovoj krivično pravnoj stvari irelevantni. Odbijen je i predlog optužene V. D. da se na pretresu u svojstvu svjedoka saslušaju Istražni sudija Osnovnog suda u Podgorici P. M. na okolnost navodnog „sakrivanja i nestanka“ dokumentacije dostavljene od Uprave policije, te da se od Državnog trezora pribavi analitička kartica o „protoku gotovine“, sa podatkom lica koje je kucalo zahtjeve, jer je to imajući u vidu sve naprijed izvedene dokaze po ocjeni ovog suda u konkretnom slučaju irelevantno. Sud je cijenio i prijedlog odbrane da se iz spisa predmeta izdvoje oni dokazi koji postoje u fotokopiji ali je konstatovano da dokazi koji su predloženi optužnicom, u spisima predmeta postoje u originalu, a nalozi blagajne (iz tačke III optužnice) postoje kao drugi - „indigovani“ primjerci, a ne fotokopije.

Prilikom određivanja vrste i odmjeravanja visine krivične sankcije, sud je kao olakšavajuću okolnost na strani optuženog O.Ž. cijenio da je isti porodična osoba, otac jednog djeteta. Sud je pri tom imao u vidu okolnost da je isti ranije jedan put osuđivan i to uslovnom osudom, za koju je u međuvremenu rehabilitovan, ali imajući u vidu da ranije nije osuđivan zbog teškog niti zbog istovrsnog krivičnog djela, kao i s obzirom na protek vremena, sud mu osuđivanost nije uzeo kao otežavajuću okolnost. Imajući u vidu navedene okolnosti, kao i stepen krivice, sud nalazi da se u konkretnom slučaju i samo upozorenjem uz prijetnju kaznom može u dovoljnoj mjeri uticati na istog da ubuduće ne vrši krivična djela, pa mu je izrekao uslovnu osudu. U odnosu na optuženu V. D., sud je kao olakšavajuću okolnost cijenio njenu relativnu mladost u vrijeme izvršenja krivičnih djela kao i njenu raniju neosuđivanost, a kao otežavajuću okolnost visinu iznosa prisvojenog novca, tj. znatan iznos štete koju je prčinila oštećenom Vrhovnom sudu (koja iznosi ukupno 228.993,15 eura). Imajući u vidu ove okolnosti kao i stepen krivice okrivljene, sud nalazi da je jedinstvena kazna

zatvora u trajanju od četiri godine i četiri mjeseca srazmjerna težini učinjenih krivičnih djela i okrivljenoj kao počinocu, pa je istu izrekao, s tim što je prethodno za počinjena krivična djela utvrdio kazne, a zatim izrekao jedinstvenu kaznu zatvora u navedenom trajanju u smislu čl.48 st.2 Krivičnog zakonika. Isto je pritom u izrečenu kaznu zatvora uračunato vrijeme provedeno u pritvoru u smislu čl.48, st.2 Krivičnog zakonika.

O imovinsko-pravnom zahtjevu odlučeno je na osnovu čl.239 ZKP-a, pa kako je ovlašćeni predstavnik oštećenog Vrhovnog suda istakao imovinsko pravni zahtjev, a sud u postupku utvrdio iznos nastale štete, tj. konkretno prisvojenog novca od strane optužene V.D., sud je istu obavezao da nastalu štetu koju je pričinila oštećenom Vrhovnom sudu Crne Gore u ukupnom iznosu od 228.993,15 eura u potpunosti nadoknadi.

O troškovima krivičnog postupka odlučeno je na osnovu čl. 227 i 229 ZKP-a, pa kako su optuženi V.D. i O.Ž. oglašeni krivim, obavezani su da solidarno plate troškove u ukupnom iznosu od 8.819,80 eura (od kojeg iznosa je 8.649,30 eura ostvareno u postupku pred Osnovnim sudom u Podgorici), a od čega na ime finansijskog vještačenja iznos od 7.620,80 eura i grafološkog vještačenja iznos od 1.199,00 eura, te da na ime sudskog paušala plate iznos od po 150,00 eura.

IV - Zloupotreba ovlašćenja u privredi

U predmetu Ks.br. 32/2011⁴⁷ optuženi su izvršni direktori B.R. i V.D. dvije firme za neovlašćeni prenos sredstava gotovinskim isplatama iz blagajne bez zasnivanja poslovnog odnosa u iznosu

⁴⁷ Sudilo sudsko vijeće u sastavu: sudija Dragiša Rakočević, kao predsjednik vijeća, sudije Biljana Uskoković i Ratko Čupić kao članovi vijeća.

od 9.256.000, 00 eura (devet miliona dvijestotine pedeset šest hiljada eura). Sudski vještak je utvrdio da je označeni iznos bez ugovora, knjiženja i bilo kakve druge zvanične evidencije navodno usmjeravan za izmirivanje obaveza prema fizičkim i pravnim licima.

Viši sud u Podgorici je optužene oslobodio optužbe jer kako navodi u obrazloženju presude „Sud nije sa sigurnošću utvrdio da nije bilo poslovnog odnosa između optuženih, a nijesu imali obavezu plaćanja PDV-a tako da nije povrijeđen javni interes.“

V – Zloupotreba službenog položaja

Presudom Višeg suda u Podgorici Ks.br. 26/11⁴⁸ od 17.07.2012. godine oslobađaju se optužbe optuženi K.S. pomoćnik komandira za bezbjednost granice i O.A. komandir granične policije, koji su optuženi da su: K.S. iskorišćavanjem svog službenog položaja u periodu od 01.01.2004. godine do 31.08.2006. godine pribavio sebi imovinsku korist koja prelazi iznos od 3.000,00 eura, a O.A. propuštanjem dužnosti da vrši nadzor nad okrivljenim K.S. očigledno nesavjesno postupao u vršenju službe, pri čemu je MUP-u nastupila šteta koja prelazi iznos od 3.000,00 eura, na način što je optuženi K.S. prikazivao potrošnju goriva za vozila koja nijesu korišćena.

Optužnicom ODT-a Ulcinj Kt.br.262/06 od 12.06.2008. godine, stavljeno je na teret optuženim K.S.u i O.A. da su: 1) Okrivljeni K.S., po osnovu korišćenja kvote za Vojna motorna vozila prikazao da su vozila marke „TAM 110 T7“, reg. oznaka M:6083, „TAM 150T11“, reg. oznaka M:4563, „TAM 110 T7“, reg. oznaka K:9746, tokom 2004. godine potrošila 1.150 litara pogonskog goriva, u vrijednosti od 868,00 eura, tokom 2005.

48 Sudio sudija pojedinac Dragiša Rakočević

godine, 3.512 litara pogonskog goriva u vrijednosti od 3.024 eura, na osnovu tehničkih knjižica vozila i otvaranja naloga za upotrebu vozila, prikazivao da se predmetna vozila nalaze u funkciji, iako vozila nijesu korišćena, što je konstatovano u mjesečnim izvještajima koje je okrivljeni O.A. dostavljao Upravi za državnu granicu i pogranične poslove MUP RCG.

2) Okrivljeni K.S., po osnovu korišćenja kvote pogonskog goriva za vozila koja se nijesu koristila zbog kvarova i popravki, prikazivao da su vozila potrošila ukupno 7,551 litara pogonskog goriva, u vrijednosti od 5.800,06 eura, i to tokom 2004. godine 5.886 litara pogonskog goriva, u vrijednosti od 4.378,43 eura, tokom 2005. godine 1.392 litra pogonskog goriva, u vrijednosti od 1.151,36 eura, tokom 2006. godine 273 litra pogonskog goriva, u vrijednosti od 270.27 eura, i to, vozilo marke „rover defender“, reg. oznake P200-187, koje se nalazilo na zaduženju kod teritorijalne jedinice Ulcinj, Stanice granične policije Bar, a u periodu od 1.1.2004. godine do 27.12.2004. godine, u periodu od 1.1.2005. godine do 29.5.2005. godine i u periodu od 27.3.2006. godine do 5.6.2006. godine se nalazilo van upotrebe, za to vrijeme potrošilo 3.696 litara pogonskog goriva, u vrijednosti od 2.870,03 eura, vozilo marke „volkswagen transporter“, reg. oznake PG 565-40, koje se nalazilo na zaduženju na teritorijalnoj jedinici Zoganje i bilo van upotrebe u periodu od 23.2.2004. godine do 4.10.2004. godine, za to vrijeme potrošilo 3.582 litara pogonskog goriva, u vrijednosti od 2.659,76 eura, i vozilo marke „rover defender“, reg. oznake P200-053, koje se nalazilo van upotrebe u periodu od 01.6.2006. godine do 31.8.2006. godine, za to vrijeme potrošilo 273 litra pogonskog goriva, u vrijednosti od 270.27 eura, da se vozila nalaze van upotrebe radi otklanjanja kvarova konstatovano je putem telegrama i mjesečnih izvještaja koje je okrivljeni O.A. dostavljao Upravi za državnu granicu i pogranične poslove MUP-a RCG, za vozila je otvarao naloge za upotrebu kao da se vozila nalaze u funkciji, račune dostavljao

Auto-centru MUP RCG u Podgorici i Sektoru za materijalno-finansijsko poslovanje MUP-a RCG prilikom razduženja goriva i u kontrolnim knjižicama za korišćenje vozila u kojim su upisivane navodne relacije kretanja, broj predviđenih kilometara kao i tankirana količina goriva. 3) Okrivljeni K.S., po osnovu korišćenja pogonskog goriva prikazao da su tri agregata za proizvodnju električne energije, u periodu od novembra 2005. godine do 31.8.2006. godine potrošili ukupno 7.364 litra goriva u vrijednosti od 7.750,64 eura, i to, u 2005. godini 860 litara goriva, a 2006. Godine 6.507 litara goriva i to; agregat marke „Rade Končar“ ADP 7,5 oznake AGR STGPBR-3SUK, koji se nalazio na zaduženju u Stanici granične policije - teritorijalnoj jedinici Zoganje, agregat marke „honda“ GX-270 26KW oznake AGR-STGPBR-25 D, koji se nalazio na zaduženju kod Stanice granične policije Bar i agregat marke „honda“ GX-270 -4 KW oznake AGR-ST GP BR-120 G, koji se nalazio na zaduženju kod teritorijalne jedinice Ulcinj, na osnovu mjesečnih izvještaja koje su mu dostavljali komandiri teritorijalnih jedinica, u kojima je evidentirana mjesečna potrošnja pogonskog goriva, po svim osnovima, nije evidentirana potrošnja na ime agregata, kao ni u zbirnim izvještajima komandira Stanice granične policije koji su kasnije dostavljani Upravi za državnu granicu i pogranične poslove MUP-a RCG, a navedena količina goriva je razdužena kao potrošena upućivanjem mjesečnih izvještaja sa računima koje je okrivljeni K.S. dostavljao Auto-centru MUP RCG, pa je postupajući na način opisan pod tačkom 1, 2 i 3 prisvojio količinu od 19.580 litara pogonskog goriva u ukupnoj vrijednosti od 17.442,70 eura, za koji iznos je oštećen MUP RCG.

Sud je u dokaznom postupku na glavnom pretresu proveo sledeće dokaze: neposredno saslušao u svojstvu svjedoka ovlašćenog predstavnika oštećene Uprave policije - Sektora

granične policije Gordanu Glušica, svjedoke; S.F., R. S., H. Š., R. B., na saglasan predlog stranaka pročitao iskaze svjedoka date u prethodnom postupku i na glavnom pretresu i to: A. D., E. P., pročitao izvještaj Uprave policije broj 01-081/09-45048/2 od 4.5.2009.godine, izvršio uvid u mjesečni izvještaj mjesečnih kontrola kontrolne knjižice, putne naloge i naloge za upotrebu vozila, račune i ovlaštenja koja se odnose na predmetna putnička i teretna vozila i agregate, pročitao nalaz i mišljenje sudskog vještaka finansijske struke Nišavić Dragana od 8.5.2008. godine i dopunski nalaz i mišljenje istog vještaka od 28.5.2008. godine, te dopunu istog vještaka datu na glavnom pretresu od 3.3.2009. godine, pročitao nalaz i mišljenje istog vještaka od 5.6.2012. godine i neposredno saslušao istog vještaka na glavnom pretresu od 11.07.2012. godine i pročitao izvod iz Kaznene evidencije za optuženog K.S., izdat od Uprave policije PJ Nikšić broj 532 od 10.3.2009. godine. Ocjenom provedenih dokaza, povežavši ih sa navodima optužbe i odbranama optuženih sud je izveo zaključak da u postupku nije dokazano da je optuženi K.S. izvršio produženo krivično djelo zloupotreba službenog položaja iz člana 416 stav 2 u vezi sa stavom 1 u vezi sa članom 49 Krivičnog zakonika, a optuženi O.A. produženo krivično djelo nesavjestan rad u službi iz člana 417 stav 1 u vezi člana 49 Krivičnog zakonika, kako je to činjenično opisano u izreci ove presude, za koja krivična djela su optuženi, pa ih je sud sledstveno tome na osnovu člana 373 stav 1 tačka 2 Zakonika o krivičnom postupku oslobodio od optužbe. Naime, nijednim izvedenim dokazom, po ocjeni suda, nije nesumnjivo utvrđeno da su optuženi K.S. i O.A. izvršili predmetna krivična djela.

Nalazom i mišljenjem vještaka sud nesumnjivo utvrđuje da za sporni period nije iskazan finansijski manjak niti višak, odnosno da je zaduženje predmetnog goriva jednako

razduženju. Da je finansijsko zaduženje i razduženje za sva vozila koja su se nalazila u Ulcinju, slažu po finansijskim karticama, uz pojašnjenje da se u tim karticama ne vodi finansijsko zaduženje po autima, pojedinačno, već zbirno cjelokupna potrošnja i razduženje. To znači da su se vodile evidencije po vozilu ukupne količine zaduženja, za vozilo za jedan mjesec, nakon čega su se tehničke knjižice uz Izvještaje dostavljale Auto-centaru Zagorič. Da je to tako, vještak je utvrdio na osnovu tehničkih knjižica, finansijskog izvještaja MUP-a, knjigovodstvene kartice, i ostalih dokumenata, koji dokumenti čine sastavni dio nalaza i mišljenja koji je kao takav dostavljen sudu. Posebno je pojasnio kada bi se posmatralo sa ekonomskog aspekta i ukoliko su kvote goriva za neispravna vozila korišćena za druga službena vozila, koja su bila na zaduženju, nije nastupila šteta, u konkretnom slučaju za Upravu policije.

Sud je imao u vidu prigovore branilaca optuženih, na predmetni nalaz i mišljenje od 05.06.2012. godine da isti nije potpun i provjeren, s obzirom da prilikom izrade istog vještak nije imao u vidu mjesečne izvještaje komandira Stanice granične policije Ulcinj, koji izvještaji su uradjeni za utrošak goriva u Upravi za DG i u logističkom centru Zagorič, pa je sud našao da kao takvi izvještaji nemaju značaja na izradu nalaza i mišljenja vještaka. S obzirom da je imenovani vještak postupio po naredbi suda i da je nalaz urađen potpuno i detaljno u skladu sa kompletnom dokumentacijom koja je priložena i čini sastavni dio spisa predmeta, kako je to i navedeno.

VI – Zloupotreba službenog položaja u privredi

Presudom Višeg suda u Podgorici u predmetu Ks br.10/2009 od 17.01.2013. godine odbija se optužba da je optuženi O.M. u periodu od 02.07.2003. do 24.07.2008. godine, kao

odgovorno lice u doo „OMS KATANGE“ u Baru u svojstvu vlasnika i osnivača, iskorišćavanjem svog službenog položaja i nevršenjem svoje službene dužnosti pribavio sebi i privrednom društvu imovinsku korist koja prelazi 3.000,00 eura, na način što je izbjegao plaćanje poreza, pa je sebi i privrednom društvu pribavio imovinsku korist od 72.620,00 eura.

Optužnicom Vrhovnog državnog tužioca od 08.04.2009. godine O.M. je optužen za zloupotrebu službenog položaja, pranje novca u produženom trajanju, prikazivanje lažnog bilansa, da bi na glavnom pretresu od 17.01.2013. godine, nakon provedenih dokaza zastupnik optužbe odustao od daljeg krivičnog gonjenja jer nema dokaza da je izvršio krivična djela koja su mu stavljena na teret.

Na internet prezentaciji sudovi.me nije više moguće naći navedenu odluku suda u integralnom obliku, jer je pravosnažno oslobađajuća.⁴⁹

VII – Primanje mita

Presudom Višeg suda u Bijelom Polju Ks.br. 5/11-10⁵⁰ od 15.07.2011.godine oslobođen je optužbe B.L. policajac, koji je optužnicom Vrhovnog državnog tužioca 01.04.2009. godine na graničnom prelazu zahtijevao da primi poklon da ne izvrši službenu radnju zabrane prelaska granice jer je na vozilu istekla registracija, pa je da bi lice U.A. propustio zahtijevao da mu da 50 eura, jer nije dokazano da je učinio djelo za koje je optužen.

Po žalbi Vrhovnog državnog tužioca Apelacioni sud je

⁴⁹ http://sudovi.me/odluka_prikaz.php?id=13272

⁵⁰ Sudilo sudsko vijeće u sastavu: Dragan Konatar, kao predsjednik vijeća sudija i sudije Šefkija Dešević i Vukomir Bošković kao članovi vijeća

postupajući treći put po žalbi VDT-a, preinačio prvostepenu presudu i optuženog B.L. oglasio krivim i osudio na kaznu zatvora u trajanju od šest mjeseci. Po žalbi optuženog Vrhovni sud je presudom od 24.09.2012. godine potvrdio presudu Apelacionog suda.

Dana 01.04.2009. godine, oko 6.15 časova, kao službeno lice policajac granične policije na graničnom prelazu „Dračenovac“, opštini Rožaje, na ulazu iz Srbije u Crnu Goru, zahtijevao da primi poklon da ne izvrši službenu radnju koju je morao izvršiti u okviru svog ovlašćenja, na način da je na graničnom prelazu zaustavio putničko motorno vozilo marke „opel astra“, kojim je upravljao U.A. iz Novog Pazara, i nakon što je ustanovio da je na vozilu istekla registracija 07.01.2009. godine od U.A. zahtijevao da mu da 50 eura, da ga pusti da prođe preko graničnog prelaza i dođe do Rožaja i registruje putničko motorno vozilo, čime bi izvršio krivično djelo primanje mita.

U postupku po istoj optužnici sud je odlučivao presudama Ks.br.6/09 od 20.05.2009. godine i Ks.br.10/10-09 od 06.12.2010. godine, tako što je optuženog oslobodio od optužbe kod zaključka da nije dokazano da je izvršio krivično djelo za koje je optužen. Rješenjima Apelacionog suda Crne Gore Ksž. br.9/10 od 05.05.2010. godine i Ksž.br.9/11 od 01.06.2011. godine, uvažene su žalbe Vrhovnog državnog tužilaštva, pa su ukinute prethodno označene presude ovog suda i predmet vraćen na ponovno suđenje.

U ponovnom postupku u završnoj riječi zamjenik Specijalnog tužioca ostao je pri optužnici i ranije izloženoj završnoj riječi, te navodima iz žalbi. Time je stavio prijedlog da sud optuženog osudi na kaznu po zakonu, bez posebnog prijedloga u pogledu vrste i visine kazne, smatrajući da je optužnica dokazana iskazom oštećenog A.U. pred istražnim

sudijom, iskazom svjedoka M.B, zapisnikom o prepoznavanju i „drugim“ dokazima. Istakao je da je oštećeni A.U. na jasan način predstavio da mu je policajac na graničnom prelazu koga je kasnije prepoznao tražio 50,00 eura radi propuštanja sa neregistrovanim vozilom preko graničnog prelaza, a svjedok M.B. naveo da mu je oštećeni to saopštio. Smatra da iskazu oštećenog koji je dao na saslušanju pred istražnim sudijom Višeg suda u Novom Pazaru, sud ne treba da povjeruje zato što se radi o promijenjenom iskazu „nakon što je izvršen uticaj i pritisak na istog“, a nije obrazložio kako je, kada, od koga i gdje izvršen taj „uticaj i pritisak“. Oštećeni AU, preko punomoćnika izjasnio se na ranijem pretresu da se krivičnom gonjenju ne pridružuje i da nema imovinsko-pravnog zahtjeva, a ta izjava je pročitana u završnoj riječi u odsustvu oštećenog i punomoćnika.

Po stavu ovlaštenog tužioca, optužba se temelji prvenstveno na prvom iskazu A.U.-optužnicom predstavljenog kao oštećenog. Kada je saslušan pred istražnim sudijom ovog suda po predlogu Specijalnog tužioca da se preduzme ta istražna radnja prije početka istrage dana 01.04.2009. godine AU je izjavio, da je nailaskom na granični prelaz primijetio tri policajca od kojih ga je jedan pitao da li je vozilo kojim upravlja registrovano, našta je odgovorio da nije, a ovaj mu rekao tihim glasom „50,00 eura da prođe“, što je, kako navodi, mogao čuti i drugi policajac koji se nalazio do ovog. On tvrdi da na to nije ništa odgovorio policajcu i da taj policajac „nije bio uporan u traženju 50,00 eura“, već da je odmah „njegove isprave“ dodao onom policajcu koji je ušao u službene prostorije, odnosno baraku, kako se izrazio, i nakon toga njemu kazao da vozilo vrati nazad u pravcu dolaska po čemu je i postupio, pa se vratio kao pješak i sa ličnom kartom pošto je evidentiran na prelazu pošao u Rožaje vozilom izvjesnog J. u društvu sa M.B. Tvrdio je i da mu je u međuvremenu isti policajac rekao da mora da

plati „šlep službu“ i „pauka“ da bi auto ušlo u Crnu Goru. Drugi dokaz po stavu tužioca važan, jeste taj što je oštećeni „prepoznao“ optuženog. U zapisnicima o prepoznavanju lica je naznačeno da je isto preduzeto po naredbi istražnog sudije kojom je zahtijevano prepoznavanje trojice policajaca koji su bili u smjeni na graničnom prelazu Dračenovac, 01.04.2009. godine u 06 časova, te da je oštećeni AU u svojstvu svjedoka vršio prepoznavanje lica za koje je tvrdio da mu je tražilo novac, pa da je sa sigurnošću pokazao na optuženog B.L. dok svjedok M.B. nije prepoznao optuženog, već se izjasnio u odnosu na sasvim drugo lice kao na ono koje je navodno vršilo kontrolu u kritično vrijeme pokazujući sa vjerovatnoćom od 60 %, na izvjesnog E.Š. Uz ta dva, treći dokaz posebno potenciran od ovlaštenog tužioca kao osnov dokazanosti optužnice je izjava svjedoka Mifaila Batkića iz postupka istražnih radnji, kada je između ostalog isti izjavio da mu je Almir Ugljanin kada su bili u kolima „rekao“ da mu je onaj policajac (koji ih je kontrolisao) tražio 50,00 eura „da bi ih pustio da uđu u Crnu Goru“.

Po stavu suda za slučaj ako bi se cijenila samo ova tri dokaza pojedinačno i po dovođenju u vezu, nema sumnje da se radi o dokazima koji terete optuženog i da bi jedino mogući zaključak bio u smislu - oštećeni je prijavio traženje mita, prepoznao onog ko mu je tražio i u međuvremenu to pričao još i svjedoku. Međutim, cijeniti samo ove dokaze, a zanemariti i izuzeti odbranu i sve ostale dokaze, kao kontradiktorne ovima, nedopustivo je sa aspekta krivično-procesnog prava, jer bi to bilo jednako opasno po pravdu kao i kada bi se odvojeno od tih dokaza cijenila i usvojila samo odbrana, tj.izjava optuženog da nije izvršio djelo, jer je to nekom već u međuvremenu rekao, a taj mu potvrdio. Tek pojedinačnom ocjenom svih dokaza, te dovođenjem kako ovih, tako i ostalih dokaza i odbrane optuženog u međusobnu vezu stiče se stvarna predstava o pravno značajnim činjenicama.

Sud u svojoj odluci dalje konstatuje da pravila krivično-procesnog prava nalažu da u svakom slučaju kada nakon okončanja postupka postoji ikakva sumnja da li je tužilaštvo dokazalo navode protiv optuženog, optuženi ima pravo da se zbog te sumnje presudi u njegovu korist. Pretpostavka nevinosti može biti oborena jedino dokazom o krivici koji ima kvalitet da je van razumne sumnje, tj. da upućuje na jedino mogući razumni zaključak o postojanju krivice. Ako postoji još neki, takođe mogući, razumni zaključak, na osnovu istih dokaza, a koji je saglasan sa nevinošću optuženoga, optuženi mora biti oslobođen od optužbe. Posmatrano u odnosu na konkretni slučaj, ništa ne isključuje razumni zaključak da je oštećeni lažno prijavio i tada teretio iskazom optuženog zato što mu nije dozvolio prolaz neregistrovanim vozilom, a za ostvarenje te inače nedozvoljene radnje bio je zainteresovan jer je obećao stvarnom vlasniku tog vozila da može ostvariti prelazak granice, te da mu je baš zato bila povrijeđena sujeta, upravo kako je to svjedočio M.B, a potom i sam oštećeni navodeći da je lažno prijavio optuženog. Davanjem dodatnih razloga, kako bi se ukupni razlozi učinili jasnim, skladnim ili potpunim, postupljeno je po čl. 412 st. 3 Zakona o krivičnom postupku, s obzirom da odlukom drugostepenog suda nije naloženo sprovođenje novih procesnih radnji ili dodatno raspravljanje spornih pitanja u smislu dodatnog saslušanja ili izvođenja novih dokaza.

Nadležni sud u ovom slučaju je shvatanjem prava i ocjenom dokaza kako je izloženo, utvrdio da nije dokazano to da je optuženi izvršio radnju djela u pitanju, koja predstavlja traženje novca kao poklona u zamjenu za nevršenje obavezne službene radnje, pa je odlučio primjenom čl.373, tač.2 Zakona o krivičnom postupku, tako što je optuženog oslobodio od optužbe. Međutim, konačan epilog ovaj slučaj je dobio na Apelacionom sudu gdje je po žalbi Vrhovnog državnog tužioca

Apelacioni sud, postupajući treći put po žalbi Vrhovnog državnog tužioca, preinačio prvostepenu presudu i optuženog B.L. oglasio krivim i osudio na kaznu zatvora u trajanju od šest mjeseci.

Ovdje imamo dijametralno suprotne odluke sudova sa postupkom koji je imao tri stepena i vrijednošću spora od 50 eura. Naravno, može se reći da opasnost po javni interes i crnogorsku zajednicu u mnogome prevazilazi novčani iznos. Ali, mišljenja smo da treba preispitati i način i dužinu trajanja postupaka ovog tipa, kao i kaznenu politiku.

Iz datog pregleda optuženja i presuđenja za krivična djela korupcije u periodu koji je bio predmet monitoringa⁵¹ može se zaključiti da su preovlađuju slučajevi koji su na marginama korupcije i neznatne društvene opasnosti, što se potvrđuje i presudama kojima su ta lica ili osuđena na male vremenske kazne zatvora, odnosno uslovne kazne zatvora. Takođe, karakteristično je za tretirane slučajeve da se u nekoliko slučajeva radi o stranim državljanima ili najnižim državnim službenicima. Takvi predmeti su okončani u relativno kratkom roku.

No, kada su u pitanju krivična djela korupcije sa značajnijom društvenom opasnošću, gdje je uključeno više povezanih lica, iako se radi o finansijskim istragama kojima rukovodi Vrhovni državni tužilac gdje utvrđuje način izvršenja krivičnog djela i njegove izvršioce, istrage dugo traju. Kao rezultat takvih istraga bude optuženo više lica po pravilu za krivično djelo zloupotrebe službenog položaja i počinjene imovinske štete su višemilionske vrijednosti. U datim slučajevima radi se o licima, nosiocima izvršnih funkcija u lokalnoj samoupravi

51 Jun 2012. – mart 2013.godine

odnosno izvršnih funkcija u privrednim društvima, kao i ovlašćenim službenicima u državnim organima. U posmatranim predmetima nijedan nosilac izvršne funkcije u lokalnoj samoupravi i privrednom društvu, odnosno ovlašćeni službenik u državnom organu nije osuđen već su isti ili oslobođeni optužbi ili su ukinute prvostepene presude sa utvrđenjem drugostepenog suda da se u konkretnim slučajevima ne radi o protivpravnom ponašanju optuženih lica⁵². Karakteristično je da se i pored toga što su zakonom jasno utvrđeni razlozi za određivanje pritvora da se isti određuje i produžuje kad očigledno ti razlozi ne postoje.

52 Bilo je slučajeva, u posmatranom periodu, koji su se završili sporazumom o priznanju krivice, dva takva slučaja su obrađena kroz prizmu medija, s obzirom da ih nijesu pratili sudski postupci.

Data praksa tužilaštva kao što je: nepostupanje po prijavama državnih organa, nevladinih organizacija, građana i medija; neobavješćavanje podnositelaca prijave i oštećenih subjekata o ishodu postupanja po prijavama; dugo sprovođenje istražnih radnji i dugo trajanje istraga; predlaganje određivanja pritvora i produženja pritvora u velikom broju slučajeva kada za to ne postoje zakonom utvrđeni razlozi, itd. ima za posljedicu neprocesuiranje velikog broja počinitelja krivičnih djela za koje postoje osnovi sumnje da su izvršili određena krivična djela, zatim zastarijevanje gonjenja krivičnih djela sa znatnom društvenom opasnošću i velike izdatke iz Budžeta države zbog neopravdanog dužeg boravka u pritvoru velikog broja lica⁵³. Nepostupanje je posebno karakteristično kada je pisanje medija u pitanju u kojima se često izriču ozbiljne sumnje o postojanju korupcije visoke društvene opasnosti.

53 CGO je, na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama, tražio od Ministarstva pravde precizne informacije o broju podnijetih zahtjeva za naknadu štete zbog neosnovanog lišenja slobode, za period 1. januar 2009. do 31. decembar 2012.godine, broj zaključenih sporazuma po ovom osnovu, kao i ukupan iznos koji je iz budžeta Crne Gore Vlada isplatila licima za koja je utvrđeno da su neosnovano bila lišena slobode. U odgovoru Ministarstva pravde navodi se da je broj podnijetih zahtjeva za naknadu štete zbog neosnovanog lišenja slobode za navedeni period - 687, dok je broj zaključenih sporazuma po ovom osnovu 274. U ovu svrhu, na ime odštete licima neosnovano lišenim slobode, iz Budžeta Crne Gore ukupno je isplaćeno 890.355,00 EUR. Preostalih 413 zahtjeva su razmatrani od strane Radnog tima Ministarstva pravde i isti nijesu odbijeni već su, shodno članu 500 Zakona o krivičnom postupku, lica podnosioci zahtjeva upućeni da svoja prava ostvare putem parnice, odnosno tužbom pred nadležnim sudom. Na osnovu dostavljenih podataka, može se zaključiti da će opterećenje za državni Budžet, po osnovu isplate štete za 413 preostalih zahtjeva, biti značajno veće od već isplaćene sume, a da će zbirno činiti višemilionski iznos.

Slučaj „Zavala“ - od medijske do sudske presude

U predmetu Ks.br. 8/2011 po optužnici Viši sud u Podgorici osudio je optužene predsjednika i potpredsjednika opštine i sa njima povezana lica. Osuđeni su na kazne zatvora u trajanju tri do šest godina zbog krivičnih djela zloupotrebe službenog položaja, zloupotreba službenog položaja putem pomaganja i putem podstrekavanja.

Po žalbi optuženih, Apelacioni sud Crne Gore je presudom Ksž.br.69/2012 od 27.02.2013. godine potvrdio prvostepenu presudu u odnosu na optužene S.D. i P.N. „Prvostepeni sud sa sigurnošću je utvrdio da je optuženi S.D. u periodu od novembra 2007. godine do juna 2008. godine kao odgovorno lice u privrednom društvu osnivač (dio novčanog uloga 20%) i direktor preduzeća, a da nema dokaza da je grubo povrijedio ovlašćenja u pogledu raspolaganja imovinom i time počinio krivično djelo zloupotrebe službenog ovlašćenja u privredi..., pa je pravilno odlučio kada je imenovanog oslobodio od optužbe.“

Takođe, potvrđena je prvostepena presuda u dijelu kojom je optužena P.N. osuđena na kaznu zatvora u trajanju od tri godine i novčanu kaznu u iznosu od pet hiljada eura i obavezana da na ime imovinsko-pravnog zahtjeva oštećenoj Poreskoj upravi Crne Gore plati iznos od 978.641,84 eura.

Citiranu presudu u dijelu kojom su predsjednik i potpredsjednik opštine i ostala sa njima povezana lica osuđeni na kazne zatvora Apelacioni sud je ukinuo i vratio na ponovno suđenje uz sljedeće obrazloženje: „radnja za koju su optuženi oglašeni krivim, a koja im je optužnicom stavljena na teret je radnja protivpravno iskorišćavanje službenog položaja...a protivpravnost nije bila predviđena Krivičnim zakonikom (Sl.list CG br.40/08 od

27.06.2008. godine), koji je važio u vrijeme izvršenja djela... pa je nejasno kako je prvostepeni sud radnje okrivljenih kvalifikovao po Krivičnom zakoniku (Sl.list CG br.25/10) koji nije bio na snazi, i kako je Državno tužilaštvo kvalifikovalo radnje optuženih po zakonu koji nije bio na snazi.“ Uz to, kao razlog za ukidanje presude, Apelacioni sud navodi: „što je izreka presude nerazumljiva i nema razloga o odlučnim činjenicama...pa se ne može sa sigurnošću utvrditi koji je Krivični zakonik Sud primijenio“, ne komentarišući precizno u čemu je prvostepena presuda nerazumljiva i koje su to odlučne činjenice o kojima nema razloga u prvostepenoj presudi tako da proizilazi da je prvostepena presuda ukinuta samo zbog kvalifikacije krivičnog djela tužioca i prvostepenog suda da je krivično djelo koje im je stavljeno na teret i za koje su osuđeni protivpravno. Međutim, po nalaženju drugostepenog suda odnosno krivično djelo nije bilo protivpravno u vrijeme izvršenja djela kada su na snazi bile izmjene Krivičnog zakonika od 27.06.2008. godine.

U vezi s tim, treba podsjetiti da je članom 5 Krivičnog zakonika propisano: „krivično djelo je društveno opasno djelo koje je zakonom određeno kao krivično djelo, koje je protivpravno i koje je skrivljeno“, a članom 13 Krivičnog zakonika: „kriv je za krivično djelo učinilac koji je uračunljiv i koji je postupao sa umišljajem.“ U skladu sa osnovnim određenjima citiranih odredbi, članom 416 Krivičnog zakonika, određeno je da krivično djelo zloupotrebe službenog položaja zahtijeva utvrđivanje postojanja namjere da sebi ili drugom pribavi korist ili drugom nanese štetu korišćenjem službenog položaja ili ovlašćenja odnosno prekoračenje granica službenog ovlašćenja ili nevršenje službenog ovlašćenja. Odredba člana 416 Krivičnog zakonika kojom je određeno krivično djelo zloupotrebe službenog položaja je u periodu od 2003. do 2010. godine mijenjana više puta, što je imalo za posljedicu

različita postupanja tužilaštva i sudova od optuženja i osude za odnosno krivično djelo kakav je konkretni slučaj kada su u pitanju optužnica i osuđujuća presuda, do ukidanja presude sa ocjenom da ne postoji bitan element bića krivičnog djela i to protivpravnost što logično za posljedicu može imati oslobođenje od optužbe. Ovo i pored citiranih rješenja u članu 5 i 13 Krivičnog zakonika i stanovišta pravne nauke i pravne struke da zakonodavac određujući pojedina krivična djela polazi od pretpostavke da su ona protivpravna.

Zakonikom o krivičnom postupku je utvrđeno da optužnica stupa na pravnu snagu tek nakon što njen sadržaj u odnosu na opis djela iz kojeg proizilaze zakonska obilježja krivičnog djela; zakonski naziv krivičnog djela sa navođenjem odredaba zakona koje se po prijedlogu tužioca imaju primijeniti; predložene dokaze koje treba izvesti kojima se utvrđuju odlučne činjenice tek nakon kontrole optužnice od strane vijeća nadležnog suda koje ako sadržaj optužnice ispunjava zakonom predviđene uslove rješenjem potvrdi optužnicu.

Postavlja se pitanje: kako je moguće da nadležni državni tužilac i sudsko vijeće nadležnog suda mogu da naprave takve propuste i to upravo kod optuženja za najteža krivična djela korupcije i organizovanog kriminala?

Ovo pitanje je logično s obzirom da je presuda Višeg suda u Podgorici po žalbi optuženih, ukinuta i vraćena na ponovni postupak jer Sud: sa sigurnošću ne može utvrditi koji je krivični zakonik prvostepeni sud primijenio; nejasno je i kako je državni tužilac kvalifikovao radnje optuženih po zakonu koji nije bio na snazi; radnja za koju su optuženi oglašeni krivim, a koja im je optužnicom stavljena na teret, je radnja protivpravno iskorišćavanje službenog položaja, koja radnja je predviđena KZ-om (izmjenama i dopunama KZ-a Sl.CG br.25/10 od

05.05.2010.god.), što znači da nema djela ako je službeno lice bilo ovlašćeno da ih preduzima ili je protivpravnost bila isključena po nekom drugom osnovu. Kako protivpravnost nije bila predviđena KZ-om (Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Sl.list Crne Gore br. 40/08 od 27.06.2008. godine), koji je važio u vrijeme izvršenja djela, koja se optuženima stavljaju na teret, nejasno je kako je prvostepeni sud radnje optuženih kvalifikovao po Krivičnom zakoniku (Sl. list Crne Gore br. 25/10), jer taj Zakonik nije bio na snazi u vrijeme u koje se stavlja optuženima da su izvršili krivična djela.

Na kraju, u vezi sa datim postupanjem Apelacionog suda postavljaju se sljedeća pitanja:

1. Da li je opšte određenje u Krivičnom zakoniku da je krivično djelo društveno opasno djelo koje je zakonom određeno kao krivično djelo koje je protivpravno i koje je skrivljeno, dovoljno određenje bića svakog krivičnog dijela koje je propisano zakonom, bez obzira na postojanje ili ne atributa protivpravnosti za konkretno krivično djelo?
2. Da li je u svakom konkretnom slučaju dovoljno utvrditi da li je optuženi protivpravno postupao imajući pritom u vidu opšte određenje protivpravnosti svakog krivičnog djela koje je utvrđeno zakonom kao krivično djelo?
3. Kod činjenice da je Krivični zakonik (Sl. list RCG br. 70/03 od 25.12.2003. godine) za krivično djelo zloupotrebe službenog položaja odredio element protivpravnosti kao sastavni dio bića krivičnog dijela, koji je bio razlog da se izmjenama Krivičnog zakonika 2008. godine ukine element protivpravnosti, da bi novim izmjenama iz 2010. godine element protivpravnosti bio ponovo uspostavljen u konkretnom krivičnom djelu?

Treba istaći da u sva tri čitanja zakona, koji su bili na dnevnom redu Skupštine Crne Gore u spornom vremenu, niko nije problematizovao izmjene i dopune spornog člana iako je bilo jasno da se mijenja i dira u član na osnovu koga je jednim dijelom podignuta optužnica za slučaj „Zavala“, što se može vidjeti iz stenograma Skupštine Crne Gore. Sudovi su o istom ukazivali na javnoj raspravi organizovanoj povodom prijedloga izmjene krivičnog zakonika, ali stavove sudija niko nije uzeo u obzir. Ovo je trenutni epilog do sada medijski najvidljivijeg i pravno najsloženijeg slučaja korupcije na visokom nivou. Nije teško zaključiti da ovaj slučaj ima ozbiljnu političku pozadinu i posljedice.

Mediji su ispratili pripremu, donošenje presude i žalbeni postupak kroz obradu službenih podataka vezanih za donošenje, karakter donošenja i eventualnu sudbinu presude. Medijska konstrukcija slučaja se najbolje vidi kroz neke od naslova i sadržaja tekstova u dnevnoj štampi, što je detaljnije obrađeno u zasebnom poglavlju.

MEDIJI O SLUČAJEVIMA
KORUPCIJE

Opšte napomene

Mediji, kao jedan od najvažnijih korektiva društva i vlasti, u Crnoj Gori se suočavaju sa brojnim problemima. Medijske slobode su garantovane Ustavom Crne Gore, a dalje detaljno razrađene Zakonom o medijima, Zakonom o elektronskim medijima, Zakonom o digitalnoj radio-difuziji, Zakonom o javnim radio-difuznim servisima Crne Gore, ali i Zakonom o slobodnom pristupu informacijama. No, uloga medija u izvještavanju u procesima vezanim za krivična djela korupcije ostaje nedovoljno valorizovana, iako su crnogorski mediji, kao i nevladine organizacije, znatno doprinijeli podizanju svijesti javnosti o štetnim aspektima korupcije i neadekvatnog procesuiranja seta krivičnih djela koji spadaju u taj domen.

U domenu unapređenja zakonodavnog okvira u Crnoj Gori je izmjenama Krivičnog zakonika dekriminalizovana kleveta, što je demokratski iskorak u pravcu podrške slobodi javne riječi. Na drugoj strani, i pored normativnih pomaka novinari su nezaštićeni i često su predmet verbalnih i fizičkih napada, posebno u slučajevima izvještavanja o osjetljivim i složenim pitanjima, u koje spadaju i navodi o koruptivnim i ostalim vezanim krivičnim radnjama pojedinaca. Iako predstavnici izvršne vlasti u Crnoj Gori deklarativno iskazuju spremnost Vlade da podrži sve aktivnosti koji će za rezultat imati stvaranje nezavisne i objektivne medijske zajednice u Crnoj Gori, kao i ohrabrivanje istraživačkog novinarstva, skoro pa nijedan

od slučajeva napada na novinare nije do kraja rasvijetljen. Međunarodna organizacija „*Reporteri bez granica*“, prema medijskim slobodama, Crnu Goru pozicionira na 113. mjestu od 179 zemalja koje su analizirane⁵⁴.

Dodatno, Crnu Goru karakteriše zgusnuta medijska scena sa više od 50 radio emitera, 20 TV emitera i pet dnevnih listova na nešto preko 600.000 stanovnika. Poseban razlog za zabrinutost jeste dubok i otvoren sukob među crnogorskim medijima koji utiče i na sam način izvještavanja, a ne doprinosi objektivnom informisanju javnosti o ključnim temama niti objektivnom istraživačkom novinarstvu.

Iako institucije Evropske unije, ali i brojne međunarodne organizacije godinama preporučuju formiranje jednog samoregulatornog tijela u Crnoj Gori, u prethodnom periodu su formirana tri takva medijska tijela, pojačavajući postojeće podjele. Nedavno je formiran Sindikat medija Crne Gore, ali ostaje neizvjesno hoće li ta organizacija uspjeti da okupi novinare iz svih medija i da postane uticajna.

U tom kontekstu, mediji izvještavaju i o različitim slučajevima sa elementima krivičnog djela korupcije ili indicijama o postojanju koruptivnih radnji.

54 <http://www.cdm.me/drustvo/crna-gora/reporteri-bez-granica-crna-gora-pala-na-listi-slobode-medija>

Medijsko izvještavanje o pojedinim slučajevima sa elementima krivičnog djela korupcije ili indicijama o postojanju koruptivnih radnji

Slučaj „Luka Bar“

Slučaj „Luka Bar“ predstavlja jedan od najdugovječnijih po svojoj prisutnosti u medijima, ali i po ukupnom postupku pred institucijama sistema, kada je riječ o slučajevima vezanim za korupciju⁵⁵. Naime, prvi medijski izvještaji o slučaju datiraju još od samog hapšenja izvršnog direktora Luke Bar, Miodraga Gvozdenovića 13. septembra 2006. godine, pri čemu do momenta hapšenja u medijima nije bilo riječi o potencijalnim koruptivnim radnjama u kompaniji Luka Bar a.d. Prvi tekst, ovim povodom, objavljen je u dnevnom listu *Vijesti* pod nazivom „Kamenje plovi, milioni lete“⁵⁶. Generalno, od samog pojavljivanja slučaja u medijima do perioda kojim se zaključuje monitoring kroz ovaj projekat⁵⁷, štampa je ovaj slučaj pratila kroz 183 novinska članka od kojih je čak 91 objavljen u *Vijestima*⁵⁸, zatim 53 u *Danu*, a u *Pobjedi* 21 tekst. Prvi tekst u dnevnom listu *Pobjeda* o slučaju Luka Bar, objavljen tek 3. oktobra 2008. godine pod nazivom „Uhapšeno deset radnika Luke Bar“⁵⁹, odnosno nešto više od dvije godine od nastanka afere i prvih javnosti poznatih radnji nadležnih državnih

55 Duže od sedam godina ovaj slučaj ostaje neprocesuiran do kraja

56 ND *Vijesti*, Društvo, 14. septembar 2006.godine

57 Mart 2013.godine

58 Interesantan je i tekst u ND *Vijestima* od 29. oktobra 2011. godine, u kojem se navodi da je zbog primjene novog Zakonika o krivičnom postupku suđenje ponovo počelo u septembru iznova, ali da se suđenje mora sprovesti po staroj optužnici, iako je praktično promijenjen u Krivičnom zakoniku dio koji se odnosi na krivično djelo iz ove optužnice

59 *Pobjeda*, Crna hronika, 3. oktobar 2008. godine

organa. Ranije je taj dnevni list izvještavao o Luci Bar samo u kontekstu šturih i manje više protokolarnih informacija, poput one da su izabrani novi članovi Odbora direktora⁶⁰. Nadalje, *Dnevne novine* su samo kroz pet članaka ispratili slučaj, uz napomenu da je ovo dnevno glasilo svoje prvo izdanje objavilo 10. oktobra 2011. godine. Dodatno, nedavno osnovani „Blic“ je sa tek dva teksta ispratio slučaj, a nekadašnji dnevni list „Republika“⁶¹ kroz 11 tekstova. Konkretno, u detaljno praćenom periodu, od 2012. godine do kraja marta 2013. godine, je objavljeno svega 16 tekstova u svim štampanim medijima zajedno o slučaju „Luka Bar“ (*Dan sedam, Dnevne novine* četiri, *Vijesti* četiri, *Blic* jedan, dok *Pobjeda*“ nije imala nijedan).

Tekst koji najpodrobnije istražuje slučaj „Luke Bar“ je objavljen u dnevnom listu *Vijesti*, kao i na portalu *Vijesti*⁶², pod naslovom „Profit pojedinaca preči od Luke Bar“. U njemu se, između ostalog konstatuje: „Jedna od prvih bitaka kojom je država pokušala dokazati namjeru da se obračuna sa „visokom korupcijom“ traje već sedam godina. Toliko je prošlo od kada je u Baru policija uhapsila „krupnu ribu“, izvršnog direktora Luke Bar Miodraga Gvozdenovića. Osim protiv Gvozdenovića postupak se vodi protiv još deset lica.“ **Dalje se ističe:** „Sada se nekadašnjem moćnom rukovodiocu i njegovim bivšim saradnicima sudi za krivično djelo koje zakonski više ne postoji. A taj postupak postaje primjer kako u ovdašnjim institucijama nema istinske volje za borbu protiv korupcije.“ U tekstu se takođe primjećuje da kriterijumi u postupanju nadležnih državnih organa u sličnim slučajevima nijesu bili ujednačeni, što se argumentuje uz sljedeći primjer: „Barska aferu je uslijedila nedugo nakon afere sa nacionalnom avio-kompanijom, čiji je

60 Pobjeda, Ekonomija, 12.09.2007.godine

61 Prestao izlaziti 2008. godine

62 ND Vijesti, Društvo, 3. februar 2013.godine

direktor Zoran Đurišić bio pod istragom takođe zbog sumnji za zloupotrebu službenog položaja. Đurišića su pritvor i suđenje zaobišli, a Gvozdrenović poslije godina mrcvarenja, prema tužbu protiv države i bivše firme. Osim te štire rečenice - da će tužiti državu i Luku - on nije bio spreman da išta više kaže za Vijesti, nakon što je u posebnom postupku oslobođen krivice, da je sklapajući nekoliko ugovora oštetio preduzeće za približno milion eura.“

Pravosudni organi nijesu crnogorskoj javnosti dali dodatna objašnjenja koja bi uključila i valjanu argumentaciju o trajanju ovog slučaja, neujednačenom postupanju, itd. Iako je broj tekstova bio značajan, sam kvalitet izvještavanja nije bio na istom nivou. Naime, od 16 tekstova, za period detaljnog monitoringa, navedeni period, samo jedan od njih se bavi⁶³ dubljim istraživanjem priče o ovoj milionskoj aferi o kojoj je sa razlogom pisano od septembra 2006. Godine, pa nadalje. Dan se kroz članak „Država će platiti greške tužilaštva“⁶⁴, u kojem dominiraju izjave Dušana Lukšića, advokata optuženog Gvozdrenovića, osvrće na jedan od najvećih sudskih procesa u oblasti privrednog kriminala. U tekstu se samo i jedino prikazuje stav advokata odbrane da: „s obzirom da je došlo do promjene Krivičnog zakonika, jedino pravično rješenje je da tužilac odustane od krivičnog gonjenja ili da eventualno prekvalifikuje krivično djelo. Međutim, pitanje je šta bi tužilac mogao da promijeni. Prekvalifikacija krivičnog djela je komplikovana jer se primjenom istog principa optuženima ne može suditi za krivično djelo koje u vrijeme izvršenja nije postojalo u crnogorskom Krivičnom zakoniku“. Nekontaktiranjem nekoga od nadležnih iz Tužilaštva, nije se mogla na sadržajan način informisati javnost niti otvoriti pitanje odgovornosti ovakog razvoja događaja u navedenom slučaju. *Pobjeda*, najstariji

63 ND Vijesti, Društvo, 3. februar 2013.godine

64 Dan, Društvo, 2. februar 2013.godine

dnevni list u Crnoj Gori, u navednom periodu nije objavila niti jedan jedini tekst o ovom slučaju.

O ovom slučaju su mediji imali mnogo razloga da izvještavaju detaljnije, argumentovanije, i sa više istraživačkog pristupa jer se radi o procesu koji *traje više od sedam godina, a u njemu se svakako nalaze elementi koji su bili predmet interesovanja medija u durgim sličnim slučajevima, od hapšenja tzv. „krupnih riba“ do brojnih nejasnoća u postupku i oslobođenja od optužbi prvooptuženog*. Nasuprot tome, dominiralo je „protokolarno“ izvještavanje o samom slučaju, odlaganjima suđenja, te njihovom novom zakazivanju, što svakako ukazuje na nedovoljno pravničko znanje ili interesovanje u medijskim kućama, koje su drugačijim pristupom mogle javnosti dati i više i objektivnijih informacija o ovom slučaju.

Slučaj „Zavala“

Jedan od medijima najinteresantnijih slučajeva jeste slučaj „Zavala“, prije svega zbog činjenice da su (indirektno prema navodima medija i pojedinih⁶⁵ NVO) u aferu bila uključena mnoga, crnogorskoj javnosti, poznata lica. U medijskim izvještajima, najviše su pominjani Svetozar Marović, potpredsjednik Demokratske partije socijalista (DPS), suvlasnik firme “Moninvest” i osnivač kompanije “Zavala invest” koja je krenula u realizaciju turističkog projekta “Astra Montenegro” na rtu Zavala. I drugi iz familije Marović – Dragan, brat Svetozara Marovića i sekretar Sekretarijata za investicije u opštini Budva, bio je u centru medijske pažnje, kao i Rajko Kuljača, u vrijeme hapšenje predsjednik Opštine Budva. Naime, većinsko medijsko izvještavanje je kontinuirano tražilo od Tužilaštva konkretne rezultate, a Tužilaštvo, iako

⁶⁵ Intenzivirano izvještavanje od decembra 2010. godine, nakon hapšenja 10 lica

je najavljivalo da je finansijska istraga u samom procesu pri kraju, nije iznosilo podatke o istoj. Zbog nespornog interesa javnosti oko slučaja „Zavala“, pojedine dnevne novine su često izvještavale o ukupnom radu Tužilaštva, vezujući to i za ovaj slučaj. Bilo je i kontradiktornih informacija u okviru istog medija. Tako je dnevni list *Pobjeda* izvještavao o toku finansijske istrage, nagovještavajući da se bliži njen kraj u tekstu sa naslovom „*Pri kraju finansijska istraga za Zavalu*“⁶⁶ da bi nekoliko nedjelja kasnije, iste dnevne novine navele da se finansijska istraga nastavlja pod naslovom „*Nastavljena finansijska istraga u slučaju Zavala*“⁶⁷. Drugi navedeni naslov ne bi bio sporan da nije postojao prvi kojim se najavljuje kraj finansijske istrage iako se isti u realnosti nije nazirao tada. Mada se „Zavala“ u samom Pobjedinom tekstu „*NVO Vanje Čalović goni koga stigne*“⁶⁸ pominje u nekoliko navrata, naglašen je negativan novinarski jezik u odnosu na ovu nevladinu organizaciju koja je bila jedan najglasnijih pobornika brzog procesuiranja slučaja „Zavala“ i osumnjičenih u ovom slučaju, za koje je i u sredstvima javnog informisanja iznosila podatke koji su ukazivali na indicije koruptivnih radnji. Tekst je po svim svojim karakteristikama pristrasan s obzirom da nema zastupljene one strane koja se u tekstu i proziva.

Opravdano, tokom samog procesa (koji je još u toku⁶⁹), interesovanje medije posebno je zaokupio Svetozar Marović, koji je govorio da se radi o političkom procesu protiv njega kao potpredsjednika DPS-a, a da su ostali samo kolateralne žrtve. Da je cjelokupan slučaj u medijima nerijetko povezivan za DPS-om i liderom Milom Đukanovićem, ilustruje i tekst

66 Pobjeda, Hronika, 19. maj 2012. godine

67 Pobjeda, Hronika, 1. jun 2012. godine

68 Pobjeda, Politika, 11. april 2012. godine

69 Postupak traje duže od tri godine

„Pare za Zavalu išle preko Prve banke”⁷⁰ u dnevnom listu *Vijesti* u kojem se navodi da „Prva banka Crne Gore omogućila je početni kapital za dva građevinska projekta koja spadaju među najkontroverznije u Crnoj Gori. Oba uključuju firmu čiji je suvlasnik u jednom periodu bio Svetozar Marović, potpredsjednik vladajuće Demokratske partije socijalista (DPS)”. Dalje, u tekstu stoji da je Prva banka pod kontrolom porodice Đukanović. Dodatno, tadašnji šef odborničkog kluba DPS- u budvanskom lokalnom parlamentu i bivši poslanik u Skupštini Crne Gore – Đorđe Pinjatić je najavio tužbu protiv dnevnog lista *Dan*⁷¹ zbog, kako je rekao, „terora koji taj dnevni list vrši nad njim i njegovom porodicom“ dodajući da „ovaj dnevni list je u 286 tekstova zajedno sa nekim kolegama iz drugih glasila, za prvih 90 dana mog boravka u Spužu, pisao u negativnom kontekstu o meni i mojoj porodici. Znači, prije momenta nego što je uopšte podignuta optužnica.“

Generalno posmatrano, slučaj „Zavala“ najviše su pratili dnevni listovi *Vijesti* i *Dan*. Govoreći o brojkama, tokom 2012. godine objavljeno je 170 tekstova u dnevnim novinama čija je glavna tema bila „Zavala“, pri čemu je dnevni list *Vijesti* objavio 54 teksta, *Dan*, 53 teksta, *Dnevne novine* 28 tekstova, *Pobjeda* 27 tekstova, a osam tekstova su objavile dnevne novine *Blic Crna Gora*⁷². Takođe, štampani mediji su objavili 207 tekstova tokom 2012. godine, u kojima se pominje slučaj „Zavala“, a u kojima ova afera nije glavna tema članaka (86 tekstova u *Danu*, 70 tekstova u *Vijestima*, 24 teksta u *Dnevnim novinama*, 15 tekstova u *Pobjedi*, te 12 tekstova u dnevnom listu *Blic Crna Gora*). Kada je riječ o jednom o najmlađih štampanih medija u Crnoj Gori - *Dnevnim novinama*, bilježi se da je isti dao najviše neutralnih informacija o ovom slučaju, obezbijavajući

70 ND *Vijesti*, Društvo, 9. jun 2012. godine

71 *Dnevne novine*, Društvo, 30. mart 2012. godine

72 *Dnevne novine Blic Crna Gora* je počeo da izlazi 21. jula 2012. godine

podjednaku zastupljenost svim stranama u posmatranom periodu, ali uz vidljiv nedostatak istraživačkih priča. Iako se radi o ogromnom broju tekstova vezanim za ovaj slučaj, primjetno je riječ o sadržajima ili šturo-informativnog ili spekulativnog karaktera (u manjoj mjeri zastupljeni) gdje se mediji često pozivaju na neimenovane izvore i govore o potencijalnim sukobima oko afere „Zavala“ u Demokratskoj partiji socijalista (dominantno su o tome pisali dnevnik *Vijesti* i *Dan*). Izvori informacija su bili uglavnom službeni koji, iako važni za javnost, nijesu pružili značajniju sadržajnost koja bi ovom slučaju dala sveobuhvatnu dimenziju, a koja bi bila od ključnog značaja za sud javnosti.

Za očekivati je da ovaj složeni predmet bude i dalje u fokusu medija, jer će sve presude vezane za isti biti pod lupom kako domaće, tako i međunarodne javnosti, bilo pravosudne, bilo političke, iako su takvi komentari na odluke sudova često bili predmet kritika pravosudnih organa u Crnoj Gori. Krajem marta 2013. godine u ovom slučaju je Apelacioni sud ukinuo presudu Višeg suda u Podgorici, a to je otvorilo u javnosti i pitanje odgovornosti za padanje presuda pred ovim sudom, posebno u dnevniku *Vijesti* u tekstu pod naslovom „Marković će provjeriti zašto padaju presude“⁷³.

Slučaj „Mljekara Podgorica“

Slučaj „Mljekara Podgorica“ nije dobio ni približnu pažnju medija kao slučajevi „Luka Bar“ ili „Zavala“, najvjerojatnije zbog nedovoljno poznatih javnih ličnosti ili vezanih lica uključenih u slučaj. Naime, pojedinci (direktori dvije firme) su bili optuženi za neovlašćeni prenos sredstava gotovinskim isplataama iz blagajne bez zasnivanja poslovnog odnosa, ugovora i knjiženja u iznosu od preko 900.000 eura.

73 ND *Vijesti*, Društvo, 30. mart 2013. godine

Mediji su ovom slučaju izvještavali šturo, kroz članke koje su obilovali tehničkim informacijama o održavanju ili odlaganju suđenja, bez otkrivanja novih informacija uz ponavljanje već objavljenih.

Veću pažnju medija je privukla sama sudbina zemljišta na kojem se nalazila kasnije srušena zgrada mljekare, prije svega zbog atraktivne lokacije u glavnom gradu Crne Gore.

Ipak, kroz rijetke primjere se naslućuju izazovi u samom novinarskom izvještavanju. Kroz naslov u novinskom tekstu u dnevnom listu *Dan* „*Oprao milion eura*“⁷⁴ se može konstatovati klasičan primjer kršenja prezumpcije nevinosti, iako suđenje tada nije ni počelo. Ni danas javnosti nijesu poznate sve informacije o ovom procesu. Viši sud u Podgorici je optužene oslobodio optužbe jer kako se navodi u obrazloženju presude „*Sud nije sa sigurnošću utvrdio da nije bilo poslovnog odnosa između optuženih, a nijesu imali obavezu plaćanja PDV-a tako da nije povrijeđen javni interes.*“

No, ostaje pitanje zašto je crnogorska javnost ostala suštinski uskaćena za sveobuhvatnu informacije o samom slučaju, koji u mnogo čemu ima slične elemente kao drugi o kojima je izvještavano mnogo detaljnije.

Slučaj „Bespravne gradnje Nasera Keljmendija“

Naser Keljmendi, kontroverzni kosovski biznismen, koga pojedini mediji u Crnoj Gori i u regionu dovode u vezu sa trgovinom narkotika, bio je pod lupom crnogorskog tužilaštva koje je prikupilo dokaze da je bez građevinske dozvole u

⁷⁴ Dan, Hronika, 03. februar 2009.godine

Donjem Štoju, opština Ulcinj, izgradio hotel „Kasa Grande“.

Istraga je protiv Keljmendija obustavljena nakon što je uplatio 10.000 eura u dobrotvorne svrhe, po 5.000 eura ulcinjskom vrtiću „Solidarnost“ i osnovnoj školi „Maršal Tito“.

Primjena instituta odloženog krivičnog gonjenja naišla da je na snažnu osudu javnosti. Dok je jedan dio medijske scene bio otvoreno protiv ovakve nagodbe, drugi njen dio, konkretnije dnevni list *Pobjeda* je u samim naslovima „*Tužilaštvo postupilo ispravno u slučaju Keljmendi*“⁷⁵ sugerisalo svoju poziciju u navedenom slučaju. Naime, iako naslov predstavlja zaključak Nacionalne komisije za sprovođenje strategije za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije, isti nije citiran, te može da nameće određen stav i samim čitaocima. Suptilno, a jednostrano izvještavanje kroz sami naslov teksta nije, međutim, nastavljeno kroz sadržaj, s obzirom da su predstavljeni svi suprotstavljeni stavovi. Ipak, nenavođenje citata u naslovu sugerije (osim uređivačku politiku samog lista) ocjenu ovog slučaja iz ugla jednog dnevnog lista. Na drugoj strani, nedjeljnik *Monitor* je ranije objavio niz negativnih tekstova o Keljmendiju pozivajući se na neimenovane izvore, uključujući i, na primjer, tekst „*Betonirano carstvo*“⁷⁶ u kojem je navedeno: „*Monitrov, dobro obaviješteni izvor je kategoričan: „Keljmendi, bez ikakve sumnje, ima podršku pojedinih političkih struktura u državama u kojima djeluje.*“

Interes medija za ovaj slučaj bespravne gradnje se dominantno temelji na tada sve glasnijim optužbama da je Keljmendi jedan od glavnih trgovaca drogom na ovim prostorima, što je otvorilo sumnju u porijeklo njegove imovine i pokrenulo dilemu da li je opravdano koristiti institut odloženog krivičnog gonjenja

71 Pobjeda, Društvo, 15. maj 2013. godine

76 Nedjeljnik Monitor, 21. oktobar 2011. godine

sa pojedincima čija je imovina sumnjiva. Glavni teret kritika pojedinih medija i nevladinih organizacija trpjeli su i izvršni i sudski organi.

Slučaj „podsticanja bespravne gradnje Gzima Hajdinage“

Slično kao u analizi prethodnog slučaja, i ovdje je primijenjen institut odloženog krivičnog gonjenja. Bivši predsjednik opštine Ulcinj, Gzim Hajdinaga je nakon priznanja da je zloupotrijebio službeni položaj tokom trogodišnjeg obavljanja te funkcije morao da uplati 10.000 eura porodilištu. Naime, ranije je Osnovno državno tužilaštvo u Ulcinju sprovelo izviđaj protiv Hajdinage i utvrdilo da je 2008, 2009. i 2010. Godine, iskorišćavanjem službenog položaja i prekoračenjem ovlašćenja, na štetu sadašnjih i budućih razvojnih potencijala opštine, pribavio korist većem broju bespravnih graditelja kršeći Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata, Zaključku Vlade i upozorenju nadležnog Ministarstva i suprotno odredbama Zakonika o krivičnom postupku kojima se štiti životna sredina. Slično kao i u slučaju „Zavala“, ovdje se radi o bivšem nosiocu najznačajnije funkcije u jednoj od crnogorskih opština što iziskuje posebnu pažnju, s obzirom da bi pojedinci na takvim funkcijama morali da imaju veći stepen odgovornosti prema javnog dobru. Samim tim, interes medija poklapa se sa interesom građana i građanki da znaju i da budu informisani. Poseban akcenat leži u činjenici što je Gzim Hajdinaga bio funkcioner Demokratske unije Albanaca, tada koalicionog partnera Demokratske partije socijalista (DPS), a samim tim daleko interesantniji prema vlastima kritički nastrojenim dnevnim listovima. Kritike na račun tužilaštva upućivao je i nedjeljnik *Monitor* povodom ovog i drugih slučajeva kroz razne tekstove poput onog „*Tužilaštvo na usluzi*“ (22.03.2013). Neke od nevladinih organizacija su u svojim nastupima, koje je dnevna štampa redovno prenosila,

pozivale na pokretanje građansko pravnog spora protiv Gzima Hajdinage za naknadu štete koju je načinio sklapanjem štetnih ugovora.

Izveštavanje medija o slučajevima bez sudskog epiloga

Duboka podijeljenost medijske scene po različitim slučajevima i aferama ogleda se i u njihovom izvještavanju o poslovanju *Prve banke* i privatizaciji *Telekoma*. Iako navodi pojedinih medija nijesu rezultirali sudskim procesuiranjem, ova dva slučaja, skoro na jednakoj ravni, kao i slučaj „Zavala“, značajno su pobudili interesovanje crnogorske, ali i međunarodne, javnosti.

Već duži niz godina se putem medija spekulisalo o poslovanju *Prve banke*, u kojoj znatan vlasnički udio ima rođeni brat aktuelnog crnogorskog premijera Mila Đukanovića. Nakon pritiska javnosti, u oktobru 2012. godine, tadašnja državna tužiteljka Ranka Čarapić izjavila je da specijalno odjeljenje nakon provjere poslovanja nije pronašlo nijednu činjenicu koja bi mogla dovesti do pokretanja krivičnog postupka. Dnevници *Dan* i *Vijesti* su u više navrata pisali o navodnom konfliktu interesa i o kreditu od 44 miliona eura kojim je Vlada pomogla finansijski posrnulu banku. Čarapićeva je jednom prilikom u Budvi kazala: „*Prva banka je jedna od banaka u Crnoj Gori koja jeste predmet interesovanja i javnosti i u nekim postupcima i specijalnog odjeljenja. Prva banka je, naravno, zbog vlasničke strukture, često na udaru... Ono što mogu da kažem, a da ne povrijedim pravila koja moram poštovati, svi ti postupci su bili, ili su aktuelni, i u nadležnosti specijalnog odjeljenja. Na primjedbu da nema dovoljno transparentnosti, ja odgovoram da je više nije smjelo ni biti, jer je po zakonu postupak tajan u specijalnom odjeljenju*“.⁷⁷

Na drugoj strani, afera „*Telekom*“ je doživjela istragu, ali ne tužilačku već parlamentarnu. Izvještaj skupštinskog Anketnog

⁷⁷ ND *Vijesti*, Društvo, 16. oktobar 2012. godine

odbora za prikupljanje činjenica i informacija o korupciji u privatizaciji Telekoma bio je tehničkog sadržaja, a javnosti nijesu otkriveni novi detalji, osim medijskih natpisa koji su u velikoj mjeri preslikavali stavove partijskih funkcionera. Medijsko izvještavanje koje je trajalo nekoliko mjeseci kao da je bila zapečaćena saslušanjem predsjednika DPS-a, Mila Đukanovića na sjednici Anketnog odbora. Manjak istraživačkog novinarstva, i pored želje za pozicioniranjem teme, ostavila je javnost uskraćenu za mnoge odgovore i u ovim (od javnog interesa važnim) zbivanjima.

Ostaje i činjenica da navedene afere nijesu dobile sudski epilog što upućuju na nesposobnost državnog aparata da se nosi sa svojim ovlašćenjima.

Zaključna razmatranja

Mediji u Crnoj Gori, o slučajevima korupcije u najvećem dijelu izvještavaju kroz tri faze:

- » Pritvor
- » Podizanje optužnice
- » Izricanje presude

Vremenska udaljenost između ove tri faze nije mala, a izvještavanje o tim događajima u velikoj mjeri ostaje upamćeno od strane građana i građanki po dvije krajnosti: ili se ovi slučajevi prate krajnje šturo ili senzacionalistički. Rijetko se uzima u obzir činjenica da se moraju poštovati prava okrivljenih, čime se ne prejudicira konačna odluka suda. Tabloidizacija postupaka ili dirigovani izvještaji svakako ne doprinose otklanjanju glavnih sistemskih nedostataka, kojih je mnogo u crnogorskom pravosudnom sistemu.

Ključne odlike medijskog izvještavanja o slučajevima vezanim za krivična djela korupcije su nedostatak istraživanja koje bi javnost lišilo čitanja službenih ili šturih, odnosno spekulativnih ili partijskih informacija. Mediji, bilo da su u privatnom ili državnom vlasništvu, treba da građane i građanke informišu o pitanjima od javnog interesa na objektivan način. Kapaciteti crnogorskih medija da se bave istraživačkim novinarstvom su ograničeni, ali i pored toga selektivnost u pristupu temama ili izbor pristrasnosti ili spekulacija bilo koje vrste nije dostojna zamjena. To sve ne spori pravo medija na komentar, uz jasno navođenje činjenica.

Na nekoliko analiziranih slučajeva je primjetno kršenje prezumpcije nevinosti, koje je jedno od ključnih načela na kojima počiva svaki demokratski poredak. Dekriminalizacija klevete jeste doprinijela razvoju slobode medija u Crnoj Gori, čime je ispunjena jedna

od preporuka Savjeta Evrope, ali jošnije osnažila profesionalnu odgovornost i doprinijela razvoju istraživačkog novinarstva.

Na drugoj strani, ni pravosudni organi nemaju svijest o obavezi otvaranja prema javnosti i iznošenju detalja koji bi sve aktere svrstale u objektivnu ravan, a smanjile nivo spekulacija ili pristrasnosti. Iako formalno postoje službe za odnose sa javnošću u ovim organima, one su neefikasne sa aspekta interesa njenih krajnjih korisnika – građana i građanki Crne Gore. Ukoliko se javnost informiše o radu sudova i tužilaštva kroz povremena i uopštena obraćanja njenih čelnika putem odgovora na postavljena novinarska pitanja, onda imamo pravosuđe koje ili nema kapacitet ili odgovornost i volju da radi u javnom interesu. Ipak, treba istaći bitno veći, iako još nedovoljan, stepen otvorenosti sudova prema javnosti u odnosu na tužilaštvo. Naime, sve pravosnažne odluke sudova se nalaze na portalu www.sudovi.me, a značajan broj crnogorskih sudova je imenovao potparole koji informišu javnost o svim zainteresovanim pitanjima, dok se informacije i aktivnosti rada vrhovnog suda brzo objavljuju.

KOMUNIKACIJA SA PRAVOSUDNIM ORGANIMA

Jedan od važnih segmenata rada na projektu „Praćenje sudskih procesa vezanih za krivična djela korupcije“, bila je i komunikacija sa institucijama, a prije svega sa Vrhovnim sudom, Ministarstvom pravde i Vrhovnim državnim tužilaštvom. Ovo je bilo posebno značajno s obzirom na definisani specifični cilj projekta koji se odnosio na procjenu efikasnosti pravosuđa u procesuiranju slučajeva korupcije i uticaj na podizanje svijesti opšte javnosti, kao i pravničke i medijske zajednice o problemima u borbi protiv korupcije i postojećim antikorupcionim mehanizmima.

Proces inicijalnih razgovora rezultirao je potpisivanjem Memoranduma o saradnji između Centra za građansko obrazovanje (CGO) i Vrhovnog suda Crne Gore, Ministarstva pravde Crne Gore i Vrhovnog državnog tužilaštva Crne Gore⁷⁸, prvim dokumentom takve vrste između jedne organizacije civilnog društva i svih ovih institucija zajedno.

Cilj Memoranduma je utvrđivanje modaliteta saradnje, koordinacije i razmjene informacija tokom realizacije projekta, a strane potpisnice se obavezuju na saradnju u realizaciji aktivnosti odnosno potrebnih sastanaka i konsultacija radi obezbijeđenja pristupa relevantnim podacima koji se tiču oblasti obuhvaćenih projektom, ali i na potrebnu podršku u dostizanju ciljeva i rezultata projekta u domenu svojih nadležnosti i tehničkih mogućnosti. Tako su se strane potpisnice saglasile o konkretnim obavezama:

«Vrhovni sud će, za ovlašćene saradnike Centra za građansko obrazovanje (CGO) dati pismenu dozvolu za slobodan pristup sudovima, obezbijediti kopije zapisnika sa suđenja, sa ročišta

78 Potpisnici/e Memoranduma ispred navedenih strana su Stanka Vučinić, zamjenica predsjednice Vrhovnog suda, Branka Lakočević, pomoćnica ministra pravde, Veselin Vučković, zamjenik Vrhovnog državnog tužioca i Daliborka Uljarević, izvršna direktorka CGO-a.

kojima ovlašćeni saradnici Centra za građansko obrazovanje (CGO) prisustvuju, ukoliko odlukom suda nije isključena javnost, obezbjediti uvid u raspodjelu predmeta metodom slučajne dodjele predmeta propisane Sudskim poslovníkom vezano za predmete koji tretiraju korupciju, omogućiti uvid u spise predmeta u kojima je donijeta pravosnažna presuda, a koji su pravosnažno okončani u periodu od 2010. do 28.02.2013. godine, obavjestiti sve sudove o potpisivanju i karakteru Memoranduma o saradnji, i dati sugestije i primjedbe na izvještaje koji se budu radili u sklopu realizacije predmetnog projekta.

Ministarstvo pravde će za prijavljene ovlašćene predstavnike Centra za građansko obrazovanje (CGO) obezbjediti kopije Izvještaja o praćenju organizacije i rada sudova i primjene Sudskog poslovníka, shodno poslatim podacima i obavještenjima koje su sudovi dužni dostaviti, na zahtjev Ministarstva pravde, po osnovu nadzora Ministarstva pravde nad vršenjem poslova uprave u sudu, ali i ažurno obezbijediti druge vezane podatke shodno Zakonu o slobodnom pristupu informacijama CGO-u.

Vrhovno državno tužilaštvo će za ovlašćene saradnike Centra za građansko obrazovanje (CGO) obezbjediti uvid u optužnice predmeta koji tretiraju korupciju, kao i dostaviti optužnice za predmete koji su pravosnažno okončani u periodu od 2010. do 28.02.2013. godine.

Centar za građansko obrazovanje (CGO) će, kontinuirano jačati svoje i kapacitete organizacija civilnog društva za praćenje rada pravosuđa i zastupanje potrebnih promjena, uspostaviti redovnu komunikaciju sa Vrhovnim sudom kako bi strane ugovornice blagovremeno bile obavještene o napretku i nalazima na terenu, pratiti izvještavanje

crnogorskih medija o slučajevima korupcije, a nakon završetka nacрта izvještaja isti predstaviti javnosti i objaviti, sa svim sugestijama i primjedbama koje budu date od strane Vrhovnog suda Crne Gore, Ministarstva pravde Crne Gore i Vrhovnog državnog tužilaštva. U svojim izvještajima Centar za građansko obrazovanje (CGO) poštovaće odredbe Pravilnika o anonimizaciji podataka u sudskim odlukama.»⁷⁹

Tokom realizacije projekta, Centar za građansko obrazovanje (CGO) se, osim institucijama koje su direktno obuhvaćene Memorandumom, obraćao i pojedinačno Višem sudu u Podgorici i Višem sudu u Bijelom Polju, zatim Upravi za antikorupcijsku inicijativu, kao i Nacionalnoj komisiji za sprovođenje Strategije za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, koja ima formiranu specijaliziranu Tripartitnu komisiju za analizu predmeta iz oblasti korupcije i organizovanog kriminala, kao i izvještavanje i izradu jedinstvene metodologije statističkih pokazatelja u oblasti korupcije i organizovanog kriminala⁸⁰. Dodatno, pojedinačni i grupni sastanci su organizovani kako bi se dobile potrebne informacije, razgovaralo o dilemama ili nejasnoćama, i prikupile sugestije koje su postale i integralni dio preporuka. Nivo i sadržajnost te komunikacije je bila na različitom nivou: najefikasnija od strane sudstva iako u striktnim okvirima tumačenja potpisanog Memoranduma o saradnji, promjenljiva kada je riječ o Ministarstvu pravde, a najjazovnija sa Vrhovnim državnim tužilaštvom koje nije odgovorilo ni na jedan pisani dopis CGO-a koji se odnosi na tražene podatke o slučajevima vezanim za krivična djela korupcije. To je, naravno,

79 Memorandum o saradnji između Centra za građansko obrazovanje (CGO), Vrhovnog suda Crne Gore, Ministarstva pravde Crne Gore i Vrhovnog državnog tužilaštva Crne Gore

80 Ovo je veoma važno imajući u vidu različite kriterijume koje policija, tužilaštvo i sudstvo uzimaju kao osnov za praćenje i postupanje po krivičnim prijavama i krivičnim predmetima

znatno otežalo rad projektnog tima Centra za građansko obrazovanje (CGO) i urušilo duh potpisanog Memoranduma. Ostale institucije su, uglavnom, poštovale odredbe Zakona o slobodnom pristupu informacijama i na taj način dostavljale tražene podatke.

Generalno, može se zaključiti da komunikacija na relaciji organizacija civilnog društva i pravosudnog sistema još uvijek nije na onom stepenu koji bi ukazao na punu otvorenost, odnosno još uvijek je ograničena, a sama dinamika i sadržajnost zavise od volje i ažurnosti onih koji rukovode ovim institucijama, pri čemu u toj zatvorenosti prednjači tužilaštvo. Vrhovni sud i niže stepeni sudovi ostvaruju saradnju sa nevladinim organizacijama kroz sporazume o saradnji i zajedničku realizaciju određenih projekata. Ipak biće potrebno još dosta vremena, komunikacije i rada kako bi se izgradilo povjerenje i uklonile predrasude pravosuđa o eventualnoj «zloupotrebi» informacija od javnog značaja od strane nevladinih organizacija i medija.

U dijelu rada na ovoj publikaciji i sumiranja nalaza, Centar za građansko obrazovanje (CGO) je uputio jedan set pitanja čelnicima Vrhovnog suda i Vrhovnog državnog tužioca. Slijede njihovi stavovi.

Odgovori Vesne Medenice, predsjednice Vrhovnog suda Crne Gore

» *Da li smatrate da su kapaciteti Vrhovnog suda optimalni i dovoljni za uspješnu borbu protiv korupcije?*

Godišnjim rasporedom poslova Vrhovnog suda Crne Gore u krivično odjeljenje je raspoređeno pet sudija. Po mojoj ocjeni to su optimalni i dovoljni kapaciteti za efikasan i efektivan rad Vrhovnog suda Crne Gore na predmetima iz oblasti korupcije.

» *Kako ocjenjujete zakonodavni okvir za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala i da li smatrate da bi ga trebalo dodatno unaprijediti i u kojem dijelu?*

Kroz primjenu Krivičnog zakonika i Zakonika o krivičnom postupku u prethodnom periodu pokazala se potreba da se neka zakonska rješenja izmijene ili dopune. U tom cilju Ministarstvo pravde je formiralo radne grupe za izmjenu navedenih zakonika u kojima su aktivno učestvovala sudije ovog suda.

Vlada Crne Gore na sjednici od 18. 03. 2013. godine usvojila je Predlog Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika i isti se nalazi u skupštinskoj proceduri, pa da u svom odgovoru ne bi prepričavala predložena zakonska rješenja u prilogu odgovora Vam dostavljam navedeni Predlog Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika.

Radna grupa za izmjenu Zakonika o krivičnom postupku još uvijek radi, a prema stavu sudija ono što treba izmijeniti, a u cilju efikasnijeg rada na predmetima korupcije, jeste produženje trajanja mjera tajnog nadzora. Naime, u praksi se pokazalo da period od sedam mjeseci nije dovoljan da bi se ovim putem pribavili dovoljni dokazi, pa je predloženo da se taj period produži na 18 mjeseci. Smatram da će takvo rješenje dati mnogo bolje rezultate od postojećeg.

Prema sadašnjim zakonskim rješenjima predmeti iz oblasti korupcije su u nadležnosti osnovnih i viših sudova. Smatram da takvo rješenje nije dobro. Ovo sa razloga što za rad na ovim predmetima treba visok stepen specijalizacije sudija, pa smo prilikom izrade Plana racionalizacije sudske mreže, koji je usvojen od strane Vlade Crne Gore, predložili da svi predmeti za krivična djela organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina budu u nadležnosti Višeg suda u Podgorici. Saglasno takvoj sudskoj nadležnosti predloženo je formiranje Specijalnog tužilaštva koje bi bilo nadležno za

gonjenje učinilaca ovih krivičnih djela.

» *Koji su, po Vašem mišljenju, prioritetni koraci koje bi trebalo preduzeti sa ciljem dobijanja efektivnosti i efikasnosti u borbi protiv korupcije?*

Predlog Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika treba što prije usvojiti, a ubrzati rad na izmjenama Zakonika o krivičnom postupku.

Za realizaciju Plana racionalizacije sudske mreže neophodno je odmah pristupiti izmjenama Zakona o sudovima i drugih zakona kako bi se stvorili uslovi za ostvarenje predloženih rješenja.

Uz prednje, smatram da treba ubrzati rad na izmjenama Ustava, a nakon usvajanja ustavnih amandmana uskladiti zakonska rješenja i konstituisati Sudski savjet u skladu sa novo usvojenim ustavnim rješenjima.

Odgovori Veselina Vučkovića, v.d. Vrhovnog državnog tužioca

» *Da li smatrate da su kapaciteti Vrhovnog državnog tužilaštva optimalni i dovoljni za uspješnu borbu protiv korupcije?*

U pogledu kapaciteta tužilaštva, preuzimanjem istrage od sudova, u Državnom tužilaštvu povećan je broj funkcija zamjenika državnog tužioca za 35 izvršilaca, od čega je Tužilački savjet do sada imenovao 29 zamjenika državnih tužilaca.

Nacrtima Pravilnika o organizaciji i sistematizaciji poslova predviđeno je povećanje broja službenika i namještenika za potrebe tužilačke istrage i primjenu novih instituta alternativnog načina rješavanja krivičnih predmeta, kao i sprovođenja postupka prema maloljetnicima, shodno novom zakonodavstvu, za 80 izvršilaca.

» *Kako ocjenjujete zakonodavni okvir za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala i*

da li smatrate da bi ga trebalo dodatno unaprijediti i u kojem dijelu?

U pogledu zakonodavnog okvira za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, Strategijom reforme pravosuđa za 2013-2014.godinu i Akcionim planom za njeno sprovođenje, jedna od utvrđenih mjera odnosi se na analizu postojećeg okvira krivičnog zakonodavstva. U tom pravcu formirane su radne grupe Ministarstva pravde, i to grupa za ocjenu izmjene i dopune Krivičnog zakonika i radna grupa za izmjenu Zakonika o krivičnom postupku, u čijem sastavu su angažovani predstavnici Državnog tužilaštva. Radne grupe izvršile su analizu postojećeg zakonskog okvira, utvrdile pravce mogućih izmjena Krivičnog zakonika i Zakonika o krivičnom postupku, na osnovu čega su sačinile izvještaje koje je Ministarstvo pravde, saglasno zaključcima Vlade Crne Gore, dostavilo ovom organu na dalji postupak.

» *Koji su, po Vašem mišljenju, prioritetni koraci koje bi trebalo preduzeti sa ciljem dobijanja efektivnosti i efikasnosti u borbi protiv korupcije?*

Prioritetni koraci sa ciljem daljeg jačanja efikasnosti i efektivnosti u borbi protiv korupcije, po našem mišljenju, išli bi sljedećim pravcem:

- » imenovanjem nosilaca tužilačke funkcije na upražnjenim mjestima,
- » ubrzanjem postupka u pogledu pribavljanja saglasnosti od strane nadležnih organa državne uprave na akte o organizaciji i sistematizaciji poslova u Državnim tužilaštvima,
- » formiranjem Sekretarijata Tužilačkog savjeta,
- » izradom i stvaranjem tehničkih uslova za posebni informacioni sistem Državnog tužilaštva i njegovu zaštitu, kao i povezivanjem tog sistema sa drugim institucijama, saglasno nadležnostima Državnog tužilaštva i zakonom propisanim oblicima i mehanizmima saradnje,
- » obezbjeđenjem nedostajućih smještajnih kapaciteta za

- Državna tužilaštva, posebno za Specijalno tužilaštvo,
- » daljim osavremenjavanjem tehničkih kapaciteta tužilaštva,
 - » ažuriranjem sajta Vrhovnog državnog tužilaštva i Tužilačkog savjeta,
 - » formiranjem službe interne revizije,
 - » izradom planova integriteta, u kom pravcu je izabran menadžer i formirana grupa za izradu plana, uz pomoć Uprave za antikorupcijsku inicijativu (rok treći kvartal 2013.godinc), posebno u odnosu na osjetljiva radna mjesta,
 - » dodatnim ustavnim garancijama o jedinstvu i samostalnosti Državnog tužilaštva i Tužilačkog savjeta izmjenama i dopunama Ustava Crne Gore.

Prema postojećem organizacionom okviru, broju i strukturi kadrova, Državno tužilaštvo je obezbjeđivalo vršenje funkcije iz svojih nadležnosti, potpunom mobilnošću tužilačkog kadra, uz rad sa povećanim intezitetom rada i radnog opterećenja zaposlenih i preko redovnog radnog vremena, rukovodeći se isključivo obimom poslova i zadataka i bez ma kakvih dodatnih sredstava, kao i angažovanjem pojedinih lica odgovarajuće struke, na osnovu ugovora o povremenom, odnosno povremenom obavljanju poslova.

Ukazujemo da su plate nosilaca tužilačke funkcije u posljednje dvije godine prepolovljene, a da su plate tužilačke administracije enormno niske, s obzirom na vrstu poslova i zadataka, njihov obim i složenost.

Veoma je izražen problem neriješenih ili neadekvatno riješenih stambenih pitanja nosilaca tužilačke funkcije, čak i onih sa preko 30 godina radnog staža, ali i pojedinih nosilaca tužilačke funkcije u Specijalnom tužilaštvu, kao i službenika i namještenika u tužilačkoj administraciji.

Stoga, u pravcu povećanja efikasnosti i efektivnosti u borbi protiv korupcije, nikako ne treba zanemariti materijalnu i stambenu situaciju ukupnog tužilačkog kadra, kako nosilaca tužilačke funkcije, tako i tužilačkog personala.

PREPORUKE

U oblasti rada pravosudnih organa:

- » *U preporukama Komiteta ministara Savjeta Evrope državama članicama o dosljednosti prilikom izricanja kazni stoji da „sudovi treba uopšte da navedu konkretne razloge za izricanje kazni.“⁸¹ Kada se izriče zatvorska kazna posebno je važno navesti konkretne razloge za takvu mjeru, odnosno motiv/e koji povezuje/u pojedinu kaznu sa normalnim rasponom kazne za tu vrstu djela i razloge odnosno opravdanje za izricanje kazne. Shodno tome, u crnogorskoj praksi, u slučajevima kazni ispod standarda, presude bi u obrazloženju trebale biti sadržajnije;*
- » *Sudska praksa u Crnoj Gori, prilikom odmjeravanja kazni, pored sprovedenih dokaznih radnji, mora biti zasnovana na utvrđivanju svih okolnosti koje u konkretnom slučaju mogu biti olakšavajuće ili otežavajuće, što bi značilo izgrađivanje pozitivne prakse, bez selektivnosti u utvrđivanju dokaza, okolnosti i kazni;*
- » *Neophodno je obezbijediti braniocima i tužiocima šansu da pored pruženih dokaza pomognu svojim prijedlozima koje okolnosti smatraju naročito olakšavajućim, a koje otežavajućim, što i jeste u dijelu praksa, a koje prijedloge sud na kraju cijeni;*
- » *Prateći suđenja i sprovođenje dokaza, a uzimajući u obzir sve otežavajuće i olakšavajuće okolnosti pri odmjeravanju*

81 Savjet Evrope, Preporuka R (92) 17 Komiteta ministara državama članicama o dosljednosti u izricanju kazni, 19. oktobra 1992.godine

kazni, zaključuje se da problem nije samo u “nespretnim” obrazloženjima presuda, već da su u pitanju dublji problemi skoncentrisani u vrijednosnim stavovima onih koji tu presudu pišu i stoga bi trebalo više raditi na upoznavanju sudskog kadra sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava;

- » Tužilaštvo mora mnogo više uraditi u procesuiranju slučajeva korupcije, posebno u dijelu težih i teških oblika ovih krivičnih djela. Praksa ukazuje na veliki broj procesa za krivična djela korupcije s vrlo malim iznosima ili malom društvenom štetom, što kumulativno izraženo predstavlja netačan podatak o stvarnim učincima borbe protiv korupcije;
- » Trebalo bi izbjegavati vođenje dugih i nepotrebnih sudskih postupaka za krivična djela korupcije male vrijednosti, koji u pojedinim slučajevima imaju i trostepenost postupka, dok se u potpunosti isti i najčešće kraći postupak vodi za teške pojavne oblike;
- » Mora se naći mehanizam razdvajanja krivičnih djela koja imaju status teškog pojavnog oblika krivičnog djela korupcije od ostalih, kao i statistička evidencija o istima. Na taj način bi se dobila daleko objektivnija slika o stanju u ovoj oblasti;
- » Neophodno je uspostaviti sistem utvđivanja odgovornosti sudija, tužilaca i vještaka za kvalitet postupaka koji se vode, kao i mehanizme intervencije u smislu njihove dalje edukacije u oblastima u kojima je taj kvalitet niži nego što bi trebao biti ili sankcije tamo gdje se utvde nedopustivi propusti u radu;
- » Postupci koji su okončani pravoznažno oslobađajućom presudom, ali i nezakoniti pritvori, su do sada značajno koštali građane i građanke Crne Gore, kao poreske obveznike. Potrebno je uraditi sveobuhvatnu analizu takvih slučajeva i utvrditi objektivnu odgovornost onih za čije greške su plaćali i plaćaju građani i građanke Crne Gore, a koji nemaju nikakvu direktnu odgovornost za tako nešto;

- » *Potrebno je mnogo više koristiti institut oduzimanja nezakonito stečene imovine, posebno u krivičnim djelima sa elementima korupcije i organizovanog kriminala;*
- » *Komunikacija i saradnja tužilaštva i policije u istražnim radnjama mora biti intezivnija i sadržajnija, posebno u slučajevima korupcije koja se teško otkriva i još teže potkrijepljuje relevantnim dokazima, a sami tužiocci treba da u punoj mjeri koriste tužilačka ovlašćenja;*
- » *Potrebno je uvesti multidisciplinarni pristup organizaciji i radu u tužilaštvu, što bi značilo uključivanje, među stručnim savjetnicima, i drugih obrazovnih profila osim pravnog, poput onih koji imaju specifična znanja u oblasti ekonomije, finansija, informatike, računovodstva, načina pranja novca, itd kako bi tužilačke istrage bile efikasnije, i čime bi se spriječila situacija u kojima je ponekad postupak pred sudom zapravo istražni, ali i smanjila zavisnost od vještaka, koji sada utiču u značajnoj mjeri na ishod postupka;*
- » *U najskorijem periodu treba pristupiti izgradnji jedne zgrade tzv. “Palate pravde” u Podgorici i Bijelom Polju, renoviranju sudova u većini ostalih sudskih centara, i izgradnji zgrade Vrhovnog državnog tužilaštva u Podgorici. Veliki dio sredstava za ove potrebe može biti obezbijeđen iz efikasne i efektivne primjene instituta oduzimanja imovine stečene vršenjem teških krivičnih dijela korupcije i organizovanog kriminala;*
- » *Neupitna politička volja je preduslov efektivnoj borbi protiv korupcije u svim oblastima, a posebno je važna kada je u pitanju procesuiranje slučajeva korupcije. Ona još uvijek izostaje u crnogorskom kontekstu, i u nastupajućem periodu bi morala biti daleko snažnija kako bi se osnažio i ukupni pravosudni sistem da ove slučajeve efikasno procesuiru, posebno u onim primjerima kada se radi o tzv. “velikim igračima” i sa njima povezanim licima.*

U oblasti medijskog izvještavanja i odnosa pravosudnih organa prema javnosti:

- » *Kreiranje i unaprijeđenje postojećih sudskih službi za odnose sa javnošću koje bi proaktivno informisale javnost o aktuelnim slučajevima i njihovim ishodima, te na taj način doprinijeli većoj transparentnosti sudova i njihovoj posvećenosti interesima građana i građanki;*
- » *Poboljšanje fizičkih uslova u samim sudnicama i sličnim prostorijama u kojima borave novinari kako bi na adekvatan način mogli ispratiti procese;*
- » *Omogućavanje snimanja kamerom i diktafonom slučajeva u samim sudnicama, a posebno onih koji su od javnog interesa, poput najboljih praksi u regionu, posebno Bosne i Hercegovine, i Hrvatske;*
- » *Bolja koordinacija sudskih instanci, tužilaštva i policije kako medijima ne bi dostavljali nekonzistentne izvještaje, te na taj način dodatno zbunjivali javnost.*

U oblasti unaprijeđenja uslova rada medija:

- » *Organi državne uprave i ministarstva moraju ažurnije da djeluju po osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama, kao jednom od osnovnih instrumenata u istraživačkom novinarstvu koje je ključno kada je riječ o slučajevima korupcije;*
- » *Uspostavljanje efikasnijeg mehanizma zaštite novinara od stane Ministarstva unutrašnjih poslova i bezbjednosnih službi s obzirom da su novinari koji se bave istraživačkim pričama nezaštićeni i podložni napadima, pritiscima i ucjenama;*
- » *Uspostavljanje samoregulatornih mehanizama u samim*

novinarskim kućama u slučaju iznošenja neistinih tvrdnji putem novinarskih članaka/priloga ili drugih oblika neprofesionalnog izvještavanja;

- » *Poboljšanje profesionalnog i ekonomskog statusa novinara koji nije na odgovarajućem nivou, a koji bi ih stimulisao da se bave temama od javnog interesa, a koje mogu biti neprijatne po pojedince sa sumnjivim biografijama.*

